

iktisat

dergisi AYLIK DERGİ

Asaf Savaş AKAT'la Söyleşi

Doç. Dr. Aysen TOKOL
Sanayileşmiş Ülkelerde
Uygulaması Görülen Yeni Bir
Çalışma Şekli: Tele Çalışma

Halil AKSU
Türkiye Ekonomisinde
Enflasyon-İşsizlik İlişkisi
Anwar SHAIKH ile Söyleşi

Kerem ALKİN
Kamu'da İşler Sarpı Sarıyor

Mehmet Sena EKİCİ
Bir Yatırım Teşvik Aracı Olarak
Hızlandırılmış Amortisman Ve
Yeniden Değerleme

Murat Şahin ÖCAL
İktisat Çevre Ve Avrupa
Topluluğu'nda Çevre İdeolojisi

Murat SOMER
Gençliği ve Geleceği Ülkenin
Gündemine Getirmek Yolunda
Bir Çaba: Demokrasi İçin Gençlik
Platformu

Digep Üniversitelerde Öğrenci
Katılımı Tasarısı

Recep KAPAR
Teknoloji Üzerine Notlar Veya
Kendini Arayan Luddit

İFMC

İÜ İKTİSAT FAKÜLTESİ MEZUNLARI
CEMİYETİ
YAYIN ORGANIDIR

EKİM 1992 331

8.000,- TL

ÇEVRE DOSTLARI! SİZ ÇEVREYİ KORUYORSUNUZ,

BİZ DE SİZİ...

Sanayinin çevreyle barışmasının da
birtakım riskleri var... Başak Sigorta

“Çevre Dostu Mali Mesuliyet Sigortası”

ile şimdi bu riskleri üstleniyor.

Kuruluşunuzun atık arıtma tesislerinde bir

kaza oldu... Çevreniz ve komşularınız bu

kazadan zarar gördü... **Çevre Dostu Mali**

Mesuliyet Sigortası” bu zararları güvence altına
alıyor. Sanayinin çevreyle barışık yaşamasına imkan
sağlıyor.*

Çevre Dostu Mali Mesuliyet Sigortası... Çağdaş bir
duyarlılık için çağdaş bir güvence.

ÇEVRE DOSTU MALİ MESULİYET SİGORTASI

* Başak Sigorta, çevre dostlarına ikinci bir
hizmet olarak, atık arıtma tesisi bulunan
kuruluşların yangın sigortalarında ve
kurşunsuz benzin kullanan araçların
kaza sigortalarında da % 5 oranında
indirim uyguluyor.

BAŞAK SİGORTA

T.C. ZİRAAT BANKASI ORTAKLIĞIDIR

Yarış Biz Kazandırırız...

Dünya ekonomisiyle birlikte ülkemiz ekonomisi de hızlı bir değişim ve gelişim içinde... Kuruluşlar, yatırımcılar bu hıza paralel bir yarış sürdürüyor...

Amaç, en doğru yatırımı en uygun koşullarda gerçekleştirmek, kazançlı çıkmak...

Bu noktada **Vakıf Leasing** devreye giriyor...

Yatırımlarınıza en iyi olanakları sunarak bu yarışta kesin kazandırıyor.

Siz de Sektörün Lider Kuruluşu **Vakıf Leasing**'in destek gücüne güvenin...

Kazanacaksınız...

VAKIF FİNANSAL KİRALAMA A.Ş.

"Avrupanın 62. Büyüğü"

120 Milyar TL. Sermayeli VAKIF LEASING. Bir VAKIFBANK Kuruluşudur.

MERKEZ :

İnönü Cad. Gümüşsuyu Vakıf İş Hanı No:2
80090 Taksim / İSTANBUL
Tel : 252 96 31 (5 hat) Fax : 252 96 30
Tlx : 38157 Vakıf tr

ANKARA :

Cinnah Cad. No: 72 K:1 06690 Çankaya / ANKARA
Tel : (4) 439 00 34 - 439 04 63 - 439 04 75
Fax : (4) 439 06 80

İZMİR :

Şehit Fethi Bey Cad. No:26 K:5
35250 / İZMİR
Tel : (51) 41 69 80 (3 hat)
Fax : (51) 12 09 69

Büyük bir bankanın olanaklarıyla henüz tanışmayanlar

BU BİLANÇO İLE ÇALISIN

1991, dünyada ve Türkiye'de ekonominin geneli ve finans sektörü açısından çeşitli olumsuzluklar içeren bir yıl oldu.

Garanti Bankası'nın bu koşullarda gösterdiği sağlıklı büyüme, özellikle önem kazanıyor.

Garanti 1991 Bilançosu'nun ana kalemlerini birlikte inceleyelim.

- Aktif toplamı: 11 trilyon 670 milyar. % 83 artış.
- Özkaynaklar: % 90 artışla 917 milyar.
- Mevduat: Artış oranı % 73, toplam 7 trilyon 269 milyar.
- Krediler: Yine % 73 artışla 4 trilyon 857 milyara ulaşıyor.
- Dövizli İşlemler: Bu alanda ulaşılan büyüklük tam 5,5 milyar dolar.

1991 yılı sonunda 452 milyar kâr eden Garanti, bu kârı yatırıma dönüştürmeyi seçti: 600 milyarlık sermayesini, 1 trilyon 100 milyara çıkarma kararı aldı. Büyük bir bankanın size sunacağı büyük olanaklarla henüz tanışmadıysanız, siz de Garanti'ye gelin. "Yıldız" olmanın avantajlarından yararlanın.

**GARANTİ
BANKASI**

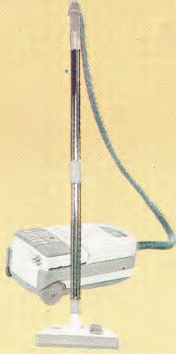
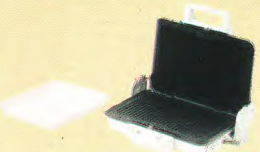
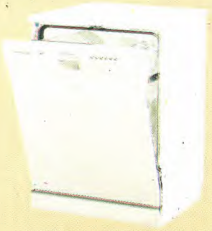
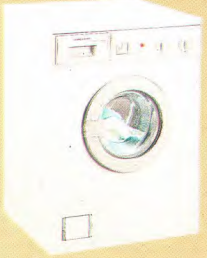
1991 YILI GARANTİ BANKASI ÖZET BİLANÇOSU

Bilanço Ana Kalemleri (Karşılaştırmalı)
31.12.1991 - 31.12.1990 (Milyar TL)

AKTİF	1991	1990
KASA VE BANKALAR	3.027,4	1.392,9
MENKUL DEĞERLER	1.139,2	662,4
MEVDUAT MUNZAM KARŞILIKLARI	796,3	524,8
KREDİLER	4.857,5	2.815,4
TAKİPTEKİ ALACAKLAR (NET)	-	-
İŞTİRAKLER VE KURULUŞLAR (NET)	333,8	228,1
SABİT KIYMETLER (NET)	576,9	318,7
PASİF		
MEVDUAT	7.269,9	4.209,9
KULLANILAN KREDİLER	1.418,0	821,8
ÖZKAYNAKLAR	916,9	482,3
MENKUL KIYMET İŞLEM HACMİ (Trilyon TL)	33,2	18,2

Özet Kâr-Zarar (Karşılaştırmalı)
31.12.1991 - 31.12.1990 (Milyar TL)

	1991	1990
FAİZ GELİRLERİ	2.531,3	1.229,7
FAİZ GİDERLERİ	(1.325,7)	(729,1)
NET FAİZ GELİRİ	1.205,6	500,6
FAİZ DIŞI GELİRLER	734,0	325,2
FAİZ DIŞI GİDERLER	(1.381,1)	(571,2)
KARŞILIKLAR	(68,3)	(26,9)
VERGİ ÖNCESİ KÂR	490,2	227,7
VERGİ KARŞILIĞI	(38,1)	(25,5)
NET DÖNEM KÂRI	452,1	202,2

**İLERİ TEKNOLOJİ,
ÜSTÜN KALİTE,
MÜKEMMEL DİZAYN,
YÜKSEK PERFORMANS.**

"Yaşama Zaman Ayırmak İçin..."

Çağdaş, atılımcı Bankacılık

Dev projelerin finansmanı

Menkul değerler ve portföy yönetimi

En düşük faizli

En kolay ödeme koşullu

Yuva kredisiyle halkımıza büyük destek

Konut yapımında titizlik

Konut pazarlamasında uzmanlık

İnşaat sektöründe güçlü öncülük

Köklü geçmiş, tecrübe, gelenek

Geleceğin dünyasına bugünden hazırlık

Hizmette uzmanlığın ve güvenin ayrıcalığı

RENK DEVRİMİ

Dünyada Bankacılık, cari hesap cüzdanı sınırlarını aşan... Kompüterize ve evrensel bir kavramdır bugün... Türkiye'de Emlak Bankası, Bankacılık boyutlarını yeni ufuklara taşıyan... Yeni ve genç bir kadroyla güvenli bir geleceğe yatırım yapan kurumdur bugün...

EMLAK BANKASI

"Daha Uygar Bir Yaşam İçin"

İktisat

dergisi

AYLIK DERGI

Sayı : 331

Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni

İ.Ü. İktisat Fakültesi Mezunları
Cemiyeti Yönetim Kurulu Başkanı
Ufuk URAS

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

NAİL SATLIGAN

Danışma Kurulu:

ASAF S. AKAT, ERDOĞAN ALKİN,
TOKTAMIŞ ATEŞ, NİHAT BATUR
AYHAN BİRMEK, NATİK BUDA,
KEMAL CİVELEK, NUSRET EKİN,
MEHMET EMANET, SEYFETTİN GÜRSEL,
AKIN İLKİN, GÜLTEN KAZGAN, SAİM KURUL,
EROL OKUYAN, ALP ORÇUN, TALAT ORHON,
İZZETTİN ÖNDER, ŞEREF ÖZGENCİL,
ORHAN SOFUOĞLU, ZAFER TUNCA,
OSMAN ULAGAY, YÜKSEL ÜLKEN

Yayın Kurulu:

PINAR ASOĞLU, BİNNAZ GÖKÇEK,
FİDAN ÖCAL, MUNİSE NAAK,
E. SEVGİ UÇAN

Reklam Sorumlusu: REMZİYE ÖZCAN

Kapak: MUSTAFA ÖZTÜRK

Yönetim Yeri:

Cumhuriyet Cad. No: 27/6
Taksim - İSTANBUL
Tel.: 250 50 34 - 250 16 42

Abone Koşulları:

Yıllık 80.000 TL. (Öğrenci: 40.000 TL.)
Yurt Dışı: Yıllık 120.000 TL.

Banka Hesap No:

AKBANK Talimhane Şb. (7097)
T. İŞ BANKASI Beyoğlu Şubesi (46783)

Basıldığı yer:

Bayrak Matbaası

Dergideki yazılar Cemiyet'i bağlamaz;
görüşler yazarlarına aittir.

İ.Ü. İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ
YAYIN ORGANIDIR

İçindekiler

Bir Portre: Asaf Savaş AKAT	3
Doç. Dr. Aysen TOKOL Sanayileşmiş Ülkelerde Uygulaması Görülen Yeni Bir Çalışma Şekli: Tele Çalışma	11
Halil AKSU Türkiye Ekonomisinde Enflasyon-İşsizlik İlişkisi.....	15
Anwar SHAİKH ile Söyleşi.....	17
Kerem ALKİN Kamu'da İşler Sarpa Sarıyor.....	25
Mehmet Sena EKİCİ Bir Yatırım Teşvik Aracı Olarak Hızlandırılmış Amortisman Ve Yeniden Değerleme	29
Murat Şahin ÖCAL İktisat Çevre Ve Avrupa Topluluğu'nda Çevre İdeolojisi.....	33
Murat SOMER Gençliği ve Geleceği Ülkenin Gündemine Getirmek Yolunda Bir Çaba: Demokrasi İçin Gençlik Platformu.....	37
Digep Üniversitelerde Öğrenci Katılımı Tasarısı	41
Recep KAPAR Teknoloji Üzerine Notlar Veya Kendini Arayan Luddit	45

İFMC

ETKİNLİKLERİ

31 Ekim

"Daldan Dala" Dia Gösterisi

Burak Atamtürk

7 Kasım

"İkinci Cumhuriyet Üzerine"

Prof. Dr. Toktamış Ateş

14 Kasım

"Kamu İktisadi Teşekkülleri ve Sorunları"

Prof. Dr. Taner Berksoy

21 Kasım Saat 15.00

"Kriz ve Yeni Dünya Düzeni"

Doğan Tarkan

Saat 15.00 YER: CEMİYET LOKALI

Etkinlikler ücretsizdir.

İ.Ü. İKTİSAT FAKÜLTESİ MEZUNLARI CEMİYETİ
Cumhuriyet Cad. 27/6 Taksim Tel: 250 50 34 - 250 16 42

**BİR PORTRE:
Asaf Savaş AKAT**

(Prof. Asaf Savaş Akat ile yapılan bu söyleşi genel yayın yönetmenimiz Ufuk URAS tarafından gerçekleştirilmiştir.)

İktisat Dergisi: İktisat Dergisi adına böyle bir söyleşi yaparken, öncelikle çok fazla teorik bir bazda kalmamaya çalışacağız çünkü, en son Ver-so'dan çıkan Habermas ile yapılan söyleşiye dayanan bir kitabı okudum. Bir süre sonra taraflar sıkılıyor ve geçiştirmeye başlıyor. Dolayısıyla kısaca belki sizin düşünsel serüveninizden ve entellektüel kaynaklarınızdan başlayıp, zaman elverdiğince, kuşbakışı bir değerlendirmeye gidelim diyorum. En son İktisatçılar cemiyetinde yapılan, İdris Küçükömer'i anma toplantısında da İdris'le olan alışverişiniz bağlamında bu konuya değinmiştiniz, ama orada küçük bir grup vardı. Yerli ve yabancı besin kaynaklarınızla başlayalım, diyelim Kaldor gibi. Böylesi besin kaynaklarınızla artık bugün de mesainiz sürüyor mu? Yoksa "epistemolojik kopuş" benzeri bir süreçten mi geçtiniz? Kısaca entellektüel serüveninizin bir sürekliliği var mı, yoksa seksenli yıllarda bu "yükselen yeni değerler" denilen, o her neyse, akım içerisinde siz de belli bir etkilenmeye girdiniz mi? Bir İspanyol sosyalistinin, "Tanrılar öldü, ama biz papazlar yaşıyoruz" dediği gibi, sizin tanrılarınızdan ne haber?

A.S. Akat: Güzel bir laf, güzel bir soru. Şimdi aslında ben harp sonrası nesliyim. Bunu bir sürü yazımda da vurguluyorum. Benim ilk hatırladığım Türkiye, seçim olan bir Türkiye, demokrasi-nin olduğu bir Türkiye. Bu önemli bir ayırım. 40, 41 ve 42 doğumlularla onlardan evvelkiler arasında, Türkiye'de bir farklılık oldu, diye düşünüyorum. Bizim nesil sorumluluk mevkilerine geldikçe, Türkiye'nin demokrasi sorunlarının, süratle hafifleyeceğine düşünüyorum. Buradan başlamamın nedeni var çünkü iki ayrı etkiyi üzerimde gördüm. Bir tanesi aydınların halka karşı sorumluluğu diyebiliriz. Yani her şeye rağmen, tek parti düzeninden kalan bir aydın sorumluluğu hissiyatı içinde büyüdüm. Ellili yıllarda demokratların iyi şeyler yaptıklarını hissederdim ama bir taraftan da o kentsel eğitilmiş aydın kesiminin, doğal, neredeyse içgüdüsel, İdris Küçükömer'in genetik dediği, sivil toplum düşmanlığı da bende vardı. Bütün Türk aydınları da sola, sivil toplum düşmanlığından geçmişlerdir. Sivil toplumdan rahatsızdırlar. Sivil toplumu; devleti, milleti düşünmeyen, kendilerini düşünen insanların alemi olarak tanımlarlar ve solun bir şekilde sivil topluma izin vermediğini hissederek ortaya geçmişlerdir. Demekki kronolojik olarak baktığımızda böyle bir köken var. Sivil toplumdan rahatsız olan ve onun yerine kurtarıcı misyonu olan, topluma rağmen toplumu bir yere götürmek misyonuyla yüklenmiş bir yapı ve köken söz konusu, bizde de bu var. Benim neslimde bu yok demiyorum. Bir önceki nesle göre biz bir taraftan da işin öbür tarafını gördük belki. 60 yılında ABD'ye gitmemin üzerimde etkisi oldu. Çok ilginçtir ben

ABD'ye solcu olarak gittim. Galatasaray Lisesi'nde sosyalizmle tanışmış olarak gittim ve ABD'de solda yer aldım. O sıralarda GS Lisesi'nin etkisiyle 60'lı yıllarda SSCB'deki merkezi sistem mi yoksa Yugoslavya'daki gibi özyönetimsel bir sistem mi sosyalizm için daha iyidir? gibi bir tartışmanın içinde yer aldığımı çok iyi hatırlıyorum. Yani bu kadar geriye gidiyor. Sonra tabii Marxizmi bulduk. Marxizmin içinde ben bir türlü leninist olmadım. Marxizmin içinde sivil toplumcu bir arayış içinde kaldım. Demokrasiden yana, tavır koyma arayışı içinde kaldım. Ama bütün bunlar Sencer ve İdris'in izini oluşturduğu bir aks içinde 66 yılından itibaren yeniden şekillenmeye başladı. Dolayısıyla entellektüel köken deyince gururla ikisini saymam gerekiyor. Belki ileride bahsederiz, **YÖK'ün Türkiye'ye yaptığı en büyük kötülük bu ekol kurmaya olanak verecek süreci en azından bizim fakültede kılması oldu. Belki savunduğumuz fikirler yanlıştı ama bizim savunduğumuz fikirlerden belki ileride daha doğru fikirler çıkardı.** Süreklilik içinde, Türkiye'ye özgü diyelim, evrensel bütünlüşmüş ama Türkiye'den de kopmamış bir sosyal bilim odağının oluşması son derece önemli diye düşünüyorum. Hep liberal Marxist oldum. Sen de biliyorsun bunu zaten. Marx'ı iyi okumak anlamında Marxist oldum. Yoksa Marx'ın geri kalan ve yaygın olan okunmalarıyla hemfikir olmak anlamında Marxist olmadım. Marx'ı ciddiye aldım. Kendi düşüncemde de doğrusu çok önemli bir yeri var. İktisat teorilerini içeren "İktisadi Analiz"i yazdığım da, Marxistler açısından bir bakıma antimarxist bir kitaptır, ama bence Marx'ın temel fikirleriyle, benim ürettiğim temel fikirlerle, 1970'li yılların iktisat teorisini uygulamaya çalışan bir kitaptı. Bütün teorik apparatusun hedefi sömür haddinin, kapitalist toplumu anlamaya çalışmak için temel araç olduğunu kanıtlamaya çalışmaktı. Ama sömür haddinin anlamlı bir hale gelebilmesi için emek değer teorisinin terk edilmesi gerektiğini savundum. Eğer hangisi daha önemliydi Marx'da, emek değer teorisi mi, sömür olayı mı? derssen, bence sömür olayı daha önemliydi, emek değer teorisi değil. Önemsiz ve yanlış bir olaydı. O açıdan kendimi Marx'ın projesi içinde gördüm. Ama öbür taraftan da bir liberallik boyutu hep vardı. Bence o da Marx'ın projesi içinde var. Marx'ı, ancak ve ancak liberalizm dediğimiz, insanların özgür ve eşit olduğu fikriyatı çerçevesinde değerlendiren bir yere doğru gitmek mümkündür.

Burada belki bir parantez açmak lazım. İktisat teorisi ile olan ilişkiyi kısaca söylemem de yarar var. Aslında "İktisadi Analiz"i yazdığım da iktisat teorisinin büyük harflerle çıkmaz sokak olduğu kanaatine vardım ve iktisat teorisini bırakıp iktisat politikasına döndüm. Sosyal bilimlerde her şeyi açıklayacağı söylenen büyük teorinin bizi bir yere götürmediğini, toplumun kendisinin çok değişken olduğunu ve toplumun sosyal bilimciden beklediğinin daima kısa ve uzun dönemde policy üretmesi

olduğunu, bunları reddederek, böyle büyük teorinin yaptığı gibi, kalıcı bir tek çözüm önermenin, toplumun beklentileriyle çeliştiğini, sanıyorum yetmişli yıllarda görmek mümkündü. Tabii benim yazdıklarım içinde sadece iktisadi analiz yok. Birikim'de yazdıklarım, "sosyalist toplumların analizi ve tarihi maddecilik" var, "Atüt ve feodalite", "Yöntem sorunu" gibi başka şeyler de var ama esas büyük çaba ve vaktimin büyük bir bölümü, İktisat Teorisine gitti. İktisat Teorisini yazdığım da, onun bizi bir yere götürmediğine karar vermişim. Sekseniden sonra, yani kitap bittiğinde ben iktisat politikasına geçmeye karar verdim. Söyleyecek başka bir lafım yoktu. Onun üstünde bir sözü de yoktu iktisat teorisinin. Ondan sonra artık iktisat politikasına inmek gerekiyordu. Fillen var olan toplumların var olan sorunlarını iktisatçı olarak biz ne çözüm getirebilirizle ilgilenmeye başlıyorum. Dolayısıyla 80'lerde olup bitenlerle bir anlamda, benim entellektüel tarihim çakişti. Ben biraz öndeydim. Ben 70'lerin sonunda iktisat teorisinden iktisat politikasına geçtim. Tarih o anlamda teoriyi 1990'da terkettti. Biz on yıl öndeydik. On yıl da fena bir şey değil.

Şu andaki olaya bakışıma gelince, yetmişlerin başında ve seksenli yıllarda oluşmuş olan teorik çerçevemin büyük ölçüde durduğunu görüyorum. Yani olayları gene o zaman analiz ettiğim gibi analiz ediyorum. O zaman kullandığım araçlarla analiz ediyorum. Genel toplum ve tarih teorimden bence marjinal değişiklikler oldu ama işin özünde, genel çizgilerde, o kadar büyük değişiklikler olmadı. Dolayısıyla doksanlı yıllar beni hazırlıksız yakalamadı. Sovyetler çöktüğünde, ben 77'de bunun çökmek zorunda olduğunu yazmış bir insanım. Küreselleşme olgusu herkesin gündemine geldiğinde, seksenli yılların başında iktisat politikası araçları kümesi olarak küreselleşmeyi tespit etmiş bir insan olarak yaşadım. SB'nin çöküşü, Berlin Duvarının yıkılışı vs. bende şok etkisi yaratıp, hazırlıksız yakalamadı.

İktisat Dergisi: En son 1982 yılındaki doktora ders notlarınızda "Batıdan hareket edilerek üretilen kavramlarla doğu anlaşılamaz" demektesiniz. Teorik anlamda küreselleşmeyi de göz önüne alacak olursak, sizin teorik repertuarınız içerisindeki kavramlara baktığımızda da, aynı handicap söz konusu değil mi?

A.S. Akat: Şimdi, hala o kanaattayım. Şöyle ki, batının kavramlarını modifiye etmeden, değiştirmeden doğuya uygulayamayız diyorum. Bu demek değil ki, biz batıda sosyal bilimlerin ürettiği kavramları almadan doğuyu anlayabiliriz. Yani böyle bir batı merkezlilikten doğu merkezliliğe geçişi hiç bir zaman kabul etmedim. Yalnız batının ürettiği biçimiyle, doğuya uygulanmasında ciddi sorunlar olduğunu hala düşünüyorum. Şimdi yalnız batı-doğu farkı azalıyor tabii. Tek dünyaya gidiş var. Asya üretim tarzının sonunda buna açıkça re-

ferans vardır. Yani ortaçağın yakın çağa kadar olan dünya birbirinden kopuk. Birbirini çok etkilemeyen alt dünyalara bölünmüş. Kapitalist sistem, falan rivayetlerine rağmen, Çin Çin'dir. İskoçya'da olup bitenlerden de, uzaktan yakından etkilenmesi gerekmez. 13. yy'da, 15. yy'da, hatta 18. yy'da; yirminci yüzyıl başı için bile bu doğrudur, dolaylı etki vardır ama son derece dolaylı bir etkidir. Şimdi, bugün küreselleşme dediğimiz olayda durum böyle değil. Teknolojiyle çok farklı bir düzeye gelindi. Kapitalizm beraberinde getirdiği teknoloji devrimiyle beraber, insanlık tarihinde ilk defa tek dünyaya doğru bir gidiş olmuştur. Öyleyse bugün artık doğu, doğu değil. Peki batı da batı mı? Onu bilmiyorum. Yani batı da eski batı değil mi? onu bilmiyorum. Hiç tereddütsüz batı da kendi dışında olup bitenlerden etkileniyor. Ama motorun batı olduğu da ortada.

İktisat Dergisi: Yine de bir yazınızda kendinizi "Batılı" olarak tanımlıyorsunuz. Halbuki bugün homojen bir batı kimliğinden bahsetmek mümkün mü? Bugün, post modern bir düşünsel iklimde, bütün aydınlanma, pozitivizm geleneğinin sorgulandığı bir ortamda, Türkiye'de hala "Doğulu muyuz, Batılı mıyız?" tartışması var. Batı'da bile rasyonel bir batılı kimliği var mı? sorusu sorulurken, hala kendimizi tanımlamada, böyle bir karıştıktan yola çıkılabilir mi?

A.S. Akat: Çıkılabilir. Bir tanımlanmış batılı kimliği yoktur ama muğlak dahi olsa, gene de bir batılı kimliği vardır. Ne tanımlar batıyı? diye baktığımızda, bence Demond'un Homo equalis dediği, özgürlük ve eşitliğe dayanan birey anlayışı söz konusudur. Birey, şu ya da bu şekilde toplumun, dünyanın anlaşılmasında aktif bir unsur olarak devreye giriyor. Doğu'da olmayan buydu. Bu özgün anlamda bir batılı kimliğinden söz edilebilir. Batıyı ne mini eteğe indirgeyebiliriz, ne başka bir şeye. Çünkü batılı olup da mini eteğe karşı olan eğilimler var. Batı illa ahlaki anlamda ilericilik, ahlaki liberallik anlamına hiç bir zaman gelmedi. Amerika bunun bir örneğidir. Ahlaki konularda fevkalade muhafazakar eğilimler taşıyan yirmili, otuzlu yıllarda, içkiyi bütün Amerika'da yasaklayan, şu anda da kürtaj konusunda çok güçlü bir muhafazakar muhalefetin olduğu bir yapı. Toplumu herhangi bir şeye indirgememiz gerekirse sanıyorum bu birey kavramıdır. Batı ile doğu arasındaki büyük fark burada. İdris hocada bu çok net bir biçimde var. Çetin Altan da farklı bir düzeyde bu temalara sahip çıktı. Ben o anlamda kendimi batılı gördüm. Bu demek değil ki batı kültürünün bir parçasıyım. Değilim. Tabii ki Türküm, Türk kültürünün bir parçasıyım. Dinlediğim müzik, sevdiğim yemek, ahlaki değerlerim, tabii buranın değerleri. Bir Japon da Japon. Bir Sicilyalıyla, bir İskandinav, bir güney eyaletinden gelen Amerikalıyla, bir Parisli, bunların hepsinin, müşterek alanı ne? diye baktığımızda ne

müzik, ne yemek, ne de giyim kuşam. Olayı sadece bireye bakışta yakalayabiliriz ve o anlamda kendimi batılı hissediyorum.

İktisat Dergisi: Gerçi söylediklerinizde zımnı olarak var ama bugünün sağ ve sol saflaşmasında, ya da insanın kendini siyasi olarak tanımlamasında, bir bakıma yeni uluslararası düzene sempatiyle ya da eleştirerek bakma önplana çıkmaya başladı.

A.S. Akat: Tabii, şimdi şöyle bir şey var. Reformcu diyebileceğimiz güçler, yani, sol olmayı hep reform ve değişiklikten yana, statükonun yetersiz olduğu ve değiştirilmesini reformla özdeşleştirdiğimiz taktirde, reformizmle, iyi tanımlanmamış olduğu için tırnak içinde kullanıyorum bunu bir "hümanizma" arasında bir bağlantı vardır. Yani reform isteyen insanlar, kendi çıkarları statükoda olmadığı için reform ister durumda değillerdir. Reform isteyen insanların bireysel çıkarları statükoda olabilir. Başka bir nedenle isterler onu. **Evrensel bir proje intibainı uyandıracak bir hümanizma diyebileceğimiz olay çerçevesinden bakınca, insanoğlu ilk defa şimdi bir dünya devletini sanki parmaklarının ucunda görmeye başlıyor gibi.** Savaşın olmadığı, insanların kardeş olduğu. Bu da solun en büyük rüyasıdır. Biz enternasyonalizmden yola çıktık. Dünya devletinden yola çıktık. Tutucular da dünya devletine yönelik bir güvensizlik duyuyorlar ve bizim de devletimiz var ya ne oluyor, nereden çıkıyor bu? gibisinden infiale kapılıyorlar. Küreselleşme o açıdan çok önemli, önmümüzdeki dönemde, tutucu güçlerle, reformist güçler arasında, dolayısıyla sol ile sağ arasındaki temel pozisyon alışların, büyük ölçüde bu dünya birliği konusu çerçevesinde olacak. Açık toplumlardan oluşan demokratik bir dünya özelemleri ve arayışları ve bunun karşısında duyulan güvensizlikler söz konusudur. Yani bir bakacağız Amerikan sağıyla, Türk sağı, milliyetçilikte birleşirken, Amerikan soluyla, Türk solu, milliyetçiliği reddeden pozisyonlarda bir araya gelebilecek. "Bütün dünyanın milliyetçileri birleşiniz" herhalde sağın ve tutuculuğun yeni sloganı olabilir diye düşünüyorum.

İktisat Dergisi: Mikro düzeyde de bu saflaşma değişik bir biçim alabilir. Diyelim kent düzeyinde, İngiltere'de, Fransa'da, Türkiye'de modernleşmeyi sağ savunurken, tarihsel dokunun, kent dokusunun korunması misyonunu sol entellektüeller üstlenebiliyor.

A.S. Akat: Doğru. Türkiye'de özellikle çok net bir biçimde böyle. Önmümüzdeki dönemlerde sol-sağ tanımları çok ciddi dönüşümler geçirebilir. Şu anda konjonktürel bir gerileme dönemi yaşamaktadır ama sol olacaktır. Bence bu dönem geçicidir. Yarının solcusuna belki biz bugünkü gözlerle baktığımızda ne biçim solcu olduğunu da anlayamayacağız. Şimdiden bir çok insan için "bu ne biçim solcudur?" demiyor muyuz?

İktisat Dergisi: Bugüne değin, Sosyalizm projenizde, "mülksüzleştirilenlerin mülksüzleştirilmesi" anlayışına hiç yer var mıydı? Sempatıyla baktığınız dönemler oldu mu?

A.S. Akat: Şimdi, orada tabii bir dizi teorik sorun vardı. Bir: sosyalizm projesini iki boyutta ele almanın gerektiğini düşündüm ve savundum. Birincisi bugünkü bilgilerimiz çerçevesinde ulaşmayı düşündüğümüz ve tanımlayabildiğimiz toplum. İkincisi, bugünkü toplumdan o topluma nasıl gideriz? Bunları iki ayrı sorun olarak ele almak gerektiğini düşündüm. Yani şöyle bir teorik gezinti yapabiliriz. Öyle bir toplum tanımlayabiliriz ki, bu toplum bir kere kurulsa, çok başarılı olur, kendini yeniden üretir ve sonsuz sürer, ama bugünden oraya gitmek mümkün değildir. Bir kerede kurmak mümkün değildir. Teorik olarak bu ihtimal vardır dolayısıyla ikisini içiçe almak gerekir. Realizm bizi gidilebilecek yerlerde, proje aramaya iter, ama gidilebilecek yerlerde de statükonun etkisinde kalmak riski vardır. Yani çıtayı düşük bir yerde tutma ihtimalimiz vardır. Gidilmesi çok zor bir yeri tanımladığımız taktirde ve yola çıkıp oraya gidemememiz ve oraya gitmeye çalışırken, gitmek istediğimizin tam tersine gitmemiz ihtimali vardır. Böyle dilemmeler vardır. O açıdan bakınca ben ideal toplumu, birey üzerindeki hakimiyet ilişkilerinin minimize edildiği toplumu -sosyalizm bu demek çünkü- yani insanların özgür, başka insanlarla hakimiyet ilişkisinin altında ya da üstünde, hükmeden ya da hükmedilen türünden bir ilişkiye girmeden yaşadıkları bir toplum diye düşündüm. Böyle düşünerek olaylara bakınca da hep, büyük düşman ve engelleyici kategorinin ücretli emek olduğunu düşündüm. Dolayısıyla hiç bir zaman mülkden hareketle analiz yapmadım. Bence sorun birilerinin mülk sahibi olması değildi, sorun mülk sahibiyle beraber ücretli emek kategorisinin gelmesiydi. Ücretli emek kategorisi olmadığı takdirde, mülkün kimde olduğu sorununun da ortadan kalktığını düşündüm, onun için hep öz yönetimi savundum. Mevcut bilgim içinde ücretli emek kategorisini yok edecek başka bir mülkiyet türünü bilmediğim için, devlet mülkiyetinin ücretli emeği, bir genelleştirilmiş köle emeğine çevirdiğini savundum. Dolayısıyla devlet mülkiyetinin, özel mülkiyetin gerisinde olduğunu savundum. Daha fazla hakimiyet ilişkisine, daha güçlü bir hükmetme/hükmedilme ilişkisine yol açtığını savundum. Özel mülkiyetten daha güçlü olduğu için toplumsal mülkiyet türü değil, özel mülkiyet türüdür dedim, özyönetim için. Ama özyönetimin özelliği de ücretli emek kategorisini ortadan kaldırmasıydı. Yani bir özgürlükler toplumu içinde, bunun siyasi projede de karşılığı ademi merkeziyetçilikdi, yerinden yönetim, referandumla yönetimdi. Temsili demokrasi yerine, mümkün olduğu kadar, doğrudan yönetimdi. Sosyalist projeye üç düzeyde baktığımız zaman, ekonomide ücretli emeğin ortadan kaldırılması, siyasi düzeyde temsili demokrasinin orta-

dan kalkması, kültürel düzeyde de herkesin kendi kimliğini ortaya koyabilmesi, vs.

Bugün bence hem proje mümkündür hem de oraya gitmek, teşvik ederek gitmek mümkündür. Yani zorla, bir takım insanların elinden alarak falan değil. Ben mutlak eşitliğe hiç bir zaman inanmadım. Hayek'i okuduğum da gördüm ki, bir sürü insan da bunu böyle düşünüyor, bir tek alanda eşit olabiliriz, o da siyaseten, diye düşünüyorum. Başka hiç bir konuda eşit olamayız. Şimdi Tanju'yla, John Lennon'la eşit olmam mümkün değil. Biri çok iyi futbolcu, diğeri de şarkıcı. Kimisi daha yakışıklı, kimisi daha uzun boylu, kimisi daha şişman oluyor. Yani insanların eşitlenmesi mümkün değil. Bir tek siyaseten eşitlik gerçektir. Tanju'nun da bir oyu vardır, benim de. Dünyanın en büyük feylozofunun da bir oyu vardır, en cahil adamın da. Mutlak eşitliği aradığımız taktirde totaliterliğe gideriz. İster cizvitlerin Brezilya'da yaptıkları olsun, ister Lenin'in-Stalin'in SB'de, Enver Hoca'nın Arnavutluk'ta yaptıkları olsun, bu böyle. **Kurduğumuz yapıların hedefi eşitliği sağlamaktan ziyade, büyük eşitsizliklerin ve giderek siyaseten eşitliğimizi de bozacak türden imtiyazlar yaratan eşitsizliklerin yaratılmasını engellemektir. Eşitsizlik vardır, çünkü Barışnikov'u seyrettim. Barışnikov ile aramızda bir eşitsizlik var. Bu eşitsizliği kimse çözemez. Ne Lenin çözebilir, ne de cizvitler. Buna çaremiş yoktur. Ben eğer dans etmesini seviyorsam ya da dans seyretnmesini seviyorsam, büyük bir ihtimalle daha fazla gelir elde edecektir çünkü ben onu izlemek için para vermeye, kaynaklarımın bir kısmını ayırmaya razıyım, onun ise böyle yapmaya ihtiyacı yoktur. Barışnikov'la beni eşitlemeye çalışan tüm siyasal projeler totalitarizmle sonuçlanmak zorundadır.**

Bir eğilim olarak reformcu güçlerin hedefi, eşitsizliği, haksızlığı, imtiyazların oluşmasını ve bunun özellikle de bizim eşit olabildiğimiz tek alan olan siyasete yansımalarını engellemek. Çünkü siyaseten tek eşit olabildiğimiz o alanda eşit bireyler olarak özgürce var olabilirsek, o zaman zaten geri kalan bütün alanlarda olabilecek imtiyazları tırpanlama olanağımız da ortaya çıkar.

İlk başa dönersek ben kendimi hep liberal bir projenin uzantısı olarak gördüm. Liberalizmi durduğu yerden, bir sonraki mantiki sonuçlarına götüren bir çerçevede gördüm. Yoksa adamın elinden mülkü aldın, daha da gaddar ceberrut birine verdin. İlkinin yanında çalışırken başka bir adamın yanına geçmek fırsatı vardı. Şimdi o da kalmadı, mecburum o ceberrutla çalışmaya. Bu mülksüzleştirme filan değil.

İktisat Dergisi: Birikim'de çıkan bir yazınızda da bu konuda Rakovski'nin tarihsel/sosyolojik sınıf ayırımından yola çıkarak benzer sonuçlara varıyordunuz. Dinde de galiba "bilenlerle bilmeyenler hiç bir olur mu?" gibi bir belirlemeye karşı formel demokrasi belki bize bunun imkânını veri-

yor. Hüseyin Hatemi hocanın, saptamalarınıza yakın bir benzetmesi var. Eşitliği, kinetik ve potansiyel eşitlik kavramlarıyla ele alarak, yarışa beraber başlayan koşucuların potansiyel eşitliğinin, yarış sonunda herkesin eşit ilan edilerek -kinetik enerji- zülme gidileceğini vurgulaması gibi.

A.S. Akat: Tabii, fırsat eşitliği mesela çok önemli. Her neslin kendi yeteneklerini bir önceki nesildeki yetenek dağılımının sağladığı imtiyaz olaylarından etkilenmeden bulabilmesini sağlamak. Benim yazılarımda belki görmüşsündür, mevcut bugünkü nesil arasında, gelir eşitsizliklerini tirpanlamaktan çok daha önemlisi, fırsat eşitliğini sağlamak. Adam okumamış, cahil kalmış, üretken değil. Olan olmuş, tabii bu durumu da düzeltmeye çalışmamız lazım, ama birinci önceliğimiz o adamın çocuğuna onun gibi olmamak fırsatını verelim. O adamın çocuğunu en zengin adamın çocuğunun sahip olduğu, fırsatı bir defa verelim.

İktisat Dergisi: İsterseniz biraz da aktüel politika içindeki, özellikle SHP'le ilgili döneminize gelelim. Gerek sizin ve Seyfettin Beyin gerekse İdris hocanın SHP içindeki siyasi varlığınız ilgi çekici oldu. Bana öyle geliyor ki, 70'lerin A.S. Akat'ı, bugünün SHP'sini bir tür "garnizon partisi" olarak nitelendirebilirdi. Bir yandan da, son kitabınızdaki tezlerin partide hangi anlayışa karşılık düştüğü, kokoreççiden öğretmene son derece heterojen bir yapısı olan bir partide ne tür tepkiler aldığınızı da -diyelim, deleğe seçimlerinde nispi temsil önerisi gibi-, merak ediyorum. A. Camus, "Haklı olduklarından emin olmayanların bir partisi var mı? Ben o partiye üyeyim" derken E. Bellah'da "Ben tek kişilik bir partiyim, dolayısıyla istifam söz konusu olamaz" demektedir. Sakın siz de böylesine kemikleşmiş bir yapının tek kişilik partisi olma adayı olmasın?

A.S. Akat: Şimdi istersen evvela İdris'le olan SHP'liliğimizden başlayalım. İdris'den neler öğrendim diye düşünüyorum da aslında SHP üyesi olmam, İdris'in öğrencisi için normal. İdris CHP geleneğinden gelen Abdülhamit'e ilerici, CHP geleneğine gerici diyen adamdı, ama CHP içinde hep aktif politika yaptı. SHP'de, Sodep'in ilk kuruluşunda da hemen, beraberdik. Şimdi ilk bakışta burada bir açmaz var gibi duruyor. Ama İdrisgil ve Akatgil dünyada yok. O da şuradan kaynaklanıyor. Biz kendi cenahımızı eleştirebiliriz ama cenah da sınıf gibidir, içinde doğarsın. Şimdi ben gidip Refah partisinde olamam. Ben gidip DYP'de de olamam. Benim cenahım değildir orası. Benim cenahım öbür taraftır, orada eleştirebilirim. A'dan Z'ye her şeylerini eleştirebilirim. Ama gene de kökenlerim itibarıyla sosyolojik olarak, kültürel olarak, o cenahın bir parçasıyım. Dolayısıyla bir etkililiğim olacaksa o cenah içinde olacaktır. Şimdi dikkat edersen benim 83'de "Alternatif Büyüme Stratejisi"ne yazdığım önsöz bizim cenahı eleştirir ama bizim cenah diye bahseder. Dolayısıyla

SHP'de olmamı böyle değerlendirmek lazım. İdris hocanın da durumu benim gibi. İdris hoca hiçbir zaman AP'li olmayı aklından geçirmemiştir. Biz eleştiriyoruz belki fakat o taraftayız. Bizim insanlarımız orada, sevelim ya da sevmeyelim. Bizim mirasımız o. Memnun değiliz, o zaman da değiştirelim, diyoruz.

Gelelim sorunun ikinci bölümüne. SHP'deyken doğrusu beni yadırgayanlar oldu. Buna emnim ki Toktamış da dahil olmak üzere Oktay Akbal, vs. "Ne işi var bu adamın?" dediler. Biz de "Var bizim işimiz." Çünkü bizim savunduğumuz fikirler var. Bizim savunduğumuz fikirler, sizin savunduğunuz fikirlerden daha tutarlı. Siz bir şey olduğunuzu iddia ederken, sosyal demokrat, merkez sol, bunun bir tutarlılığının olması lazım. Ben bu eleştirileri dışarıdan, partinin, hareketin dışından bir insan olarak yapsaydım, etkinliği daha az olurdu. İçinden yaptığım için etkinliğinin daha fazla olduğunu düşünüyorum. Nispi temsili, belli bir örgüt modelini, vs. savunduğumda, aydan gelmiş insan muamelesi görüyordum. Ama zamanla bu modeller parti içinde ve solda yaygın tartışılır hale geldi. Yani bunlar yavaş birikiyor. Öyle pat diye olmuyor. Yaşam da şu mümkün değil: Bir ideal olacak ve ona uyan öyle bir parti olacak ki biz de oraya gidelim. Ama böyle bir şey olmuyor. Bir idealin varsa, mevcut bir partiyi alıp o ideale götürmeye çalışacaksın. Bu sosyalizm için de böyle. Bir devrim yapıp ertesi gün ideal toplum kurulmuyor. İşte gördük yetmiş sene sonra ne olduğunu. Yavaş yavaş, yanlışların içinde doğruları düzeltere düzeltere, doğruları savunarak, daha yaygın katılımı sağlayarak, daha çok insanın tartışmasını sağlayarak işler gidiyor. O bakımdan Türkiye'de sosyal demokrat ya da demokratik sosyalist diyebileceğimiz alanda daha net şeyleri düşünüp savunmalarına katkıda bulunduğumu düşünüyorum.

İktisat Dergisi - SHP'deki kemalistlerin tutarsızlığı pek çok ama ben tek bir örnekle yetinmek istiyorum. O da T.Ö.-ANAP ilişkisi üstüne; Cumhurbaşkanı sıfatı ile ANAP'a müdahalesi bu kesimin büyük tepkisini çekiyor. Halbuki Mustafa Kemal-CHP ilişkisine, çok partili döneme geçiş çabalarındaki döneme baktığımızda, kemalist geleceğin bu tür ilişkilere dayalı olduğunu, dolayısıyla T.Ö.'nün bir bakıma bu geleneğin sürdürücüsü olduğunu söyleyemez miyiz? Bu çerçevede kemalist gelenek bu açmazlarını aşabilir mi?

A.S. Akat: Kemalist gelenekte, cumhurbaşkanı partinin başıdır zaten. Kemalistler bu açmaza sık sık düşüyorlar. Olay şudur: Kemalistlerin karşısında tutarlı bir platform zor oluştu. Bunda İdris Hocanın erken ölümünün de belki etkisi var. Çeşitli tarihi nedenlerle bir tutarlı sosyal demokrat platform zor oluştu. Ama tarihin hızı değişti. Benim gibi insanlar da ortaya çıktı ve sonunda tanıma uyan, evrensel ilkelerle tutarlı bir sosyal demokrasi ortaya çıktı. "Biz sosyal demokratız ama icabında

darbe desteleriz"le olmayacağı görüldü. Sosyal demokratlar, "Bazı darbeler iyidir" demezler. Diktatörlük döneminde gelen bir darbe olsa neyse ama, seçimle gelen iktidarı götüren bütün darbeler kötüdür. Bunlar aşıldı artık Türkiye'de. Türkiye'de artık kaç kişi bazı darbeler iyidir diyor. Tarih zaten bunları aştı.

İktisat Dergisi: Sivil toplum/devlet karşıtlığı içinde yaptığınız toplumsal analizlerin ne denli açıklayıcı olduğuyla ilgili bir soru sormak istiyorum. Vurguyu sivil toplumdan yana yaptığınız zaman, devleti kuşatması düşünülen sivil toplumun bizzat kendisi, bireyin kendisini de kuşanır bir hale gelememi? Üstelik bir yandan da, bireylerin devletle olan ilişkileri de simetrik değilken?

A.S. Akat: Öyledir zaten. Değerlendirmene kesin katılıyorum. Sivil toplumun kendisi bir kurtuluş değildir. Bizim gibi doğu diyelim, az gelişmiş diyelim ya da liberalizmin yasaklandığı toplum diyelim, orada şöyle bir ikilem var. Devletin sivil topluma hakim olduğu bir yapıda sivil toplumu savunuyorsun, sivil toplumun belli bir güçlenme anına geldikten sonra, yani eski devlet yerine sivil toplumun kuşattığı devleti kurduktan sonra, sivil toplumun bir anlamda devlet tarafından denetlenmesini talep etmek zorundasın. Liberal ise orada duruyor. Şimdi ben ABD'de olsam, orada devlet müdahalesini savunacağım. Ekonomiye devlet müdahalesini savunacağım mesela. Niye? Çünkü devleti gerilettiğiniz zaman, sivil toplumun içindeki iktidar ilişkileri öne çıkıyor. Bir sonraki aşamada yani sivil toplum kurulduktan ve devlete hakim olunduktan sonra ikinci aşamada ise sivil toplum içinden çıkacak hakimiyet ilişkilerinin tırpanlanması gerekiyor. Onun için önce ceberrut devletten kurtulmamız, sivil toplumun var olması lazım.

İktisat Dergisi: Peki, Türkiye'de, diyelim burjuvazi, ne ölçüde böylesi bir yapının aktörü olmaya ve tarihsel bir uzlaşmaya yatkın. Sadece iktisadi potansiyel olarak da değil, niyet olarak da. Gazeteciler Halit Narin'e SSK borçlarını hatırlattıklarında, "..... aşağı, Kasımpaşa" diyebilecek bir zerafete sahip. Ne ölçüde toplumsal kesimlerin tutumları söylediklerinize denk düşüyor?

A.S. Akat: Bileşik kaplar teorisi diye bir şey var. Bir toplumun farklı kesimleri içinde, birbirinden izole edilmişçesine, başka bir toplumda yaşamışçasına, var olabilecek bir kesim yok. Herkes üç aşağı beş yukarı aynı matrisin insanları oluyor. Türk devleti, tarihsel anlamda sınıfların oluşmasına izin vermemeye çalışmış. Bunun da ötesinde başarılı da olmuş. Sınıflar oluştuğlarında da ayrı sorunlar çıkacaktır. Doğru ama bu, gelişmenin de ön koşuludur. Sıfır noktasıdır, o olmadan hiçbir şey olmaz.

İktisat Dergisi: Yani hala pseudo-burjuvazi (burjuvazi benzeri) mi var Türkiye'de?

A.S. Akat: Türkiye'de burjuvazi de var. Bur-

juvazi içindeki ciddi bölünmeler de var. Halen 1923 depremi çerçevesinde oluşmuş kamplaşmalar da var Türkiye'de. Yani fevkalade zengin bir adam, gerçek anlamda bir burjuva, siyasi davranışlarında pekala irrasyonel davranarak halk partili ya da refah partili olabiliyor. Bunun ekonomik rasyoneli olduğunu söylemek çok zor. Niye? Çünkü bu partiler sınıf partileri değil. Zaman içinde büyük kavgalarla beraber ABD'de olduğu gibi şekillenmemişler. Cumhuriyetçiler burjuvazinin partisidir, vs. Tarihi olayların önemi, mesela ABD'de çok ilginç bir olay var. Museviler demokrattır. Çünkü ilk geldikleri dönemde karşılarında establishment olarak cumhuriyetçiler var. Adam ABD'nin en zenginlerinden olmuş, hala demokrat partiyi destekliyor. Sınıf bilincinden siyasal davranışa giden yol, ancak uzun dönemde anlamlı. Kısa dönemde bütün kendi birikimlerimizle beraber oluruz. Ben hasbalkader, iş hayatına üniversiteden geçince çok zengin olduğumda, vaz mı geçecektim, sosyal demokrat olmaktan? Mümkün değil. Erdal Bey çok fakir bir adam mı?

Özellikle Türk burjuvazisinin yeni gelen nesilleri, çok daha net bir biçimde liberal projeye yan ve taraf çıkmaktalar. Yeni gelen nesilde bir sistematik görebiliyoruz. Burjuvazinin ikinci ve üçüncü nesli, kendisini batının oturmuş burjuvaları gibi, görmeye başladı ve ideolojik haritasının, matrisinin de benzer bir şeklide oluştuğunu görüyoruz.

İktisat Dergisi: Son kitabınızda beni şaşırtan bir iki yer hakkındaki kanaatinizi de öğrenmek istiyorum. Bunlardan biri şu: "Demek ki demokratik sosyalist olan insan, inancı olan insandır. İnancı uğruna mücadele eden bir insan, çıkarları uğruna mücadele eden insan değil. Bu çok önemli. Marxizmin materyalizminden bizi ayırt ediyor." (s. 209) Birikim'deki metinlerinde maddeci toplum bilimi gibi bir perspektiften konuları ele aldığını söyleyen biri olarak, bu materyalizm tarifiniz beni şaşırttı. Böyle bir tarifi herhalde Altınur Kılıç yapar.

A.S. Akat: Bu belki bir Freudgil atlama. Tam ne demek istediğimi biliyorum aslında. Bunu Murat da çok yazdı. ML teoride işçiler kriz olunca ayaklanırlar. Büyük ölçüde herkes çıkarlarıyla politika yapar. Tüm Marxist siyaset teorisi sınıfların salt iktisadi çıkarlarıyla siyaset yaptığı varsayımı üzerine dayanır.

İktisat Dergisi: İmtiyazları hilafına sosyalist olmaları nedeniyle, belki entellektüeller dışında. Zaten Marx'daki toplumsal varlığın bilinci belirlediği tezi daha sonra hep sınıfların bilinci belirlediği şeklinde okundu nedense.

A.S. Akat: Entellektüeller içinde de hainler vardır ve doğru yolu bulanlar vardır. Her neyse bu söz kötü söylenmiş. Ama Marxist bakışta insanlar çıkarlarıyla siyaset yaparlar. Niye komünist olunur? Zincirlerinden başka kaybedecek hiçbir şey-

leri olmayanlar komünist olur.

İktisat Dergisi: Diğer pasaj da şu: "Demokratik sosyalistler ilkeleri ile hareket ederler, devlet mantığıyla değil. Devletin mantığı başkadır. Vietnam'da gördüğümüz gibi, katliam yapıp bunu reddetmektir. İşkence yapıp reddetmektir. Bomba atıp inkar etmektir. Sosyal demokrasinin mantığı bu değildir." (s.209) Yazılarında sürekli olarak reel sosyalizmi eleştiren bir insan olarak, reel sosyal demokrasiye de baktığımızda, diyelim Mitterand'ın Çatı bombalamasından, Avusturalya'da Greenpeace gemisini devletin ajanları marifetiyle batırmasına değin oldukça olumsuz bir sicili var.

A.S. Akat: Doğrudur. Onları da her fırsatta eleştiririm. Muhalif doğmuş insanlar olarak, idealizmini koruyan bir insan olarak kaçınılmaz olarak, kendi tarafımın da yaptığı bütün yanlışları da eleştirmek zorundayım. Sabıka çoktur.

İktisat Dergisi: Sosyal demokrasinin "tüm milliyetçilik eğilimlerini kökünden reddettiği, milliyetçiliğe karşı enternasyonalizmi savunduğu, Sosyal demokrat hareketin tarihinde, 19. ve 20. yy'ın bütün milliyetçilik hareketlerine karşı durma, onlarla mücadele etmesinin var olduğu", (s.25) gibi vasıfları, I. ve II. Dünya Savaşları'nda göremediğimiz aşikar değil mi?

A.S. Akat: Doğrudur. Ama genel eğilim olarak baktığımızda sosyal demokrasinin genelde milliyetçi pozisyonlara tıkanıp kalmadığını söylemek zorundayız. Bunu sen de kabul edeceksin herhalde? Genel çizgileri itibarıyla sosyal demokrasi milliyetçidir diyemeyiz. Yani Alman sosyal demokratlarıyla, Fransız sosyalistlerine milliyetçidir diyemeyiz. Bu demek değildir ki milliyetçilere benzer davranışlarda hiç bulunmamışlardır.

İktisat Dergisi: Kitabınızın sonuna doğru hedef olarak "Türkiye'nin üçüncü dünyadan birinci dünyaya geçişine katkıda bulunmayı" (s.247) koyuyorsunuz. Bu durumda bizim muhtemel periferimiz nereler olacak?

A.S. Akat: Şimdi, birinci dünyanın artık periferiye ihtiyacı kalmadı. Küçük verimlilikle çalışan insanlardan hiç kimseye bir yarar olmuyor. Yüksek verimlilik önemli.

İktisat Dergisi: Burada sektörel tercihler de önem taşıyor galiba.

A.S. Akat: Güney ya da kuzey bir taraftan ya da öbür taraftan ticaretini durdurma kararı aldığına, bundan kimin en zararlı çıkacağını hepimiz iyi biliyoruz. Birinci dünyanın ticaretinin % 5'ini geri kalan dünyayla yaptığını, nüfusun çok olduğunu, Batının bunlardan aldığı hemen her şeyin aşağı yukarı ikame mallarını üretebilecek durumda olmaları. Yani 18. ve 19. yy'dan çok daha başka bir noktaya geldi olay. 18. yy'da köle ticareti İngiltere'de sermaye birikimi açısından hayati. Keza hammaddelerle ilgili ticaret 19. yy'da çok önemli.

Belki 20. yy'ın ilk yarısında da çok önemli. Ama geldiğimiz 2000 yılında, iki dünya arasına bir demir perde çektiğimiz takdirde, birinci dünya çok zararlı kalır diyemiyoruz. Bir ülkede senin vatan daşın satacağı mal yoksa, senin mallarını alacağı parası da yoktur. Ticaret olanağın, yatırım yapma imkanın yok. Türkiye açısından, başta konuştuğumuz, doğu-batı kimliği ile de ilgili; kendisini demokratlığı ile tanımladığı anda, müslümanlığı ile Türklüğü ile değil de, uluslararası düzeyde müttefik ararken kendini, demokrasiyle tanımlayarak dünyaya bakmaya başladığı anda, birinci dünyaya geçmiştir. Başka ülkelerle kuracağı ilişkinin temelinde aynı rejime sahip olmak, aynı medeniyetin parçası olmak temel özelliktir, tanımlayıcı unsurdur. Onu yapamadığın zaman nereye gidersin? Müslüman dünyaya, Humeyni'si, vs. ile, ya da Türk olmakla, Azerbeycan'a, vs. **Ne zaman ki demokrasi dünyasına yöneliyorsun, dinin, ırkın, dilin, bunlar önemsiz artık. Paylaştığın medeniyet önemli. Aynı tarafta olmak önemli. Kime karşı? Zorbaya, diktatörlüğe karşı aynı taraftasın. Diktatör Türk olabilir, müslüman olabilir.** Ne olursa olsun. Türkiye daha o noktaya gelemedi. Türkiye bunu bitirip, üst tercih yapabildiği anda, doğu-batı kimlik sorunu da bitecek Türkiye'nin. Müslüman olmaktan kaynaklanan batı karşısında aşağılık kompleksinin de ya da imparatorluğumuz elimizden aldılar davranışlarının da bitmesi bence gerekli.

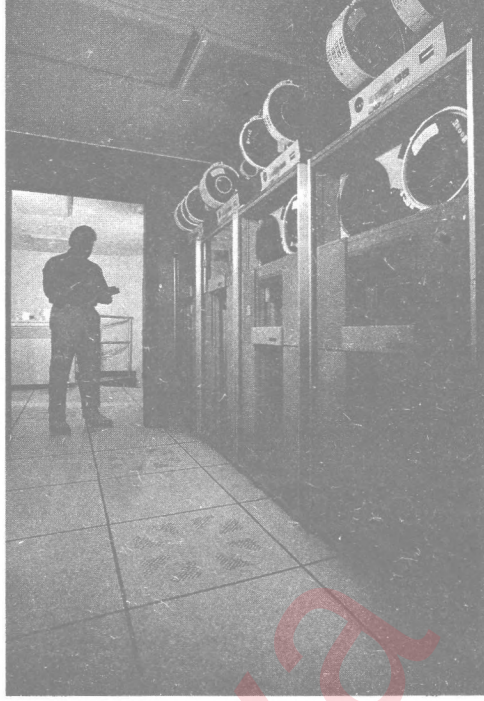
İktisat Dergisi: Son soru; İktisatçıları Haftası'nda, Üniversiteye dönmesi için Sencer Hoca'ya öğrencilerinden yoğun bir talep geldi. Ama kendisi ne yazık ki artık anlamlı bulmuyor böyle bir dönüşü. Siz on yılın ardından yeniden üniversiteye başvurdunuz, ve ne tür insan manzaralarıyla karşılaştınız?

A.S. Akat: Ben üniversiteye başvurdum ama üniversite beni içeriye almamakta kararlı. İstanbul Üniversitesiyle bir seneyi geçti, mahkemeliyiz. Mahkeme inanıyorum, yakında sonuçlanacak. Kanuni haklarıma rağmen, üniversite beni almak istemiyor. Biraz hayret verici buluyorum, tabii.

İktisat Dergisi: Nasıl bir gerekçeden yola çıkıyorlar?

A.S. Akat: Benim profesörlüğümü, Kenan Evren'in imzalamamış olmasının yarattığı, hukuki dedikleri -belki hukuk dışı- bir olayı, ahlaken de, hukuken de hiçbir tutar tarafı olmayan bir durumu bahane ederek, bundan yararlanarak beni üniversiteye almamaya çalışıyorlar ama başarılı olamayacaklar. Döneceğim üniversiteye. Hiç bir umutları yok. Ufuk'cuğum, teşekkür ederim.

İktisat Dergisi: Ben de İktisat Dergisi adına, böylesine keyifli bir sohbet imkanı için teşekkür eder, 12 Eylül hukuku ve takipçilerine karşı mücadelenizde başarılar dilerim.

Tek şube gibi...

Türkiye'nin bir ucundasınız, hesabınız da diğer ucunda. Eğer hesabınız İş Bankası'nda ise, dilediğiniz işlemi anında yapabilirsiniz.

Çünkü, İş Bankası'nda işlemler "On-line Real-time". Yani, İş Bankalılar, yurdun dört bir yanında bulunan elektronik şubelerden ya da Bankamatiklerden birine gidince, anında hesaplarına ulaşıyorlar... Kendi şubelerindeymiş gibi para çekiyor, para yatırıyor ya da havale yapıyorlar.

Bankacılık işlemlerinde İş hızını yaşıyorlar.
Ya siz?

TÜRKİYE İŞ BANKASI

SANAYİLEŞMİŞ ÜLKELERDE
UYGULAMASI GÖRÜLEN YENİ BİR
ÇALIŞMA ŞEKLİ:
TELE ÇALIŞMA

Doç. Dr. Aysen TOKOL
U.Ü.İ.İ.B.F.
Öğretim Üyesi

Tele-Çalışma, son on yıldan bu yana sanayileşmiş ülkelerde sınırlı şekilde uygulama alanı bulan ancak gelecekte geniş şekilde uygulanacağı tahmin edilen yeni bir çalışma şeklidir. Tele-Çalışmanın gündeme gelmesi bilgi ve haberleşme teknolojisindeki hızlı gelişme ile yakından ilgilidir. Zira yeni teknolojiler için geleneksel işyerinden uzak bir mekanda, çalışma ve dilenme sürelerinden bağımsız olarak yeniden düzenlenmesine ve ademi merkezi hale gelmesine imkan tanımıştır.

Tele-çalışma, ilk kez 1969 yılında "Washington Post" gazetesinde yayınlanan bir makalede gündeme gelmiş, 1971 ve 1974 yıllarında bu konu hakkındaki çeşitli makaleler yazılmıştır. 1973 petrol krizinden sonra enerji tasarrufu önem kazanmaya başlayınca konu üzerine çalışmalar yoğunlaştırılmıştır.

Bugün tele-çalışma kavramının yanısıra bu çalışma şekli için "elektronik ev çalışması", "evde çalışma", "esnek mekan", "işyerinden bağımsız çalışma" gibi çok sayıda farklı kavram kullanılmaktadır.

Tele çalışma ile ilgili olarak kullanılan genel bir tanıma rastlayabilmek son derece güçtür. Tele-çalışma halen 50 farklı şekilde tanımlanabilmektedir. Bu tanımlarda yer alan temel unsurlar ise teknoloji, yer ve organizasyon şeklinde sıralanabilir. Tanımların % 60'ında temel unsurların iki veya üçüne birden raslamak mümkündür.

Tele-çalışma çeşitli şekillerde uygulanabilmektedir. Bunlar; Uydu Büro, Komşu Büro, Evde Büro, Bağımsız Hizmet Büroları şeklinde sıralanabilir.

- Uydu Büro

İşletmenin ana merkezinden uzakta kurulan her türlü teknik donanıma sahip genelde organizasyon açısından otonom olan bürolardır. Uydu bürolar işletme merkezlerine bilgisayar aracılığıyla bağlanmaktadır.

-Komşu Büro

Farklı işletmeler tarafından mali ve teknik açıdan desteklenerek ortaklaşa oluşturulan bürolardır. Bu bürolardan büronun kurulmasına katkıda bulunan işletmelerin büroya yakın yerlerde oturan çalışanları yararlanmaktadır. Bürolardaki işçi sayısı sosyal ilişkileri sürdürmeye yeterli olurken, hiyerarşik yapı genelde bulunmamakta, işin denetimi ise merkezden sağlanmaktadır.

-Evde Büro

"Elektronik ev çalışması" olarak da bilinmektedir. Tele çalışmanın en gelişmiş şeklidir. Evde büro işletme ile doğrudan bilgisayar bağlantısı

oluşturularak işçilerin çalışmalarını kendi evlerinde sürdürmelerine olanak tanımaktadır.

-Bağımsız Hizmet Büroları

Çalışanların kendi aralarında ortaklaşa oluşturdukları bağımsız hizmet bürolarıdır. Bilgisayar teknolojisinden küçük ve orta ölçekli işletmelerin yararlanmasına imkan tanımaktadır.

Tele-çalışmanın boyutu konusunda kesin bilgilere raslanmaktadır. Ancak sanayileşmiş ülkelerde henüz sınırlı bir uygulama alanına sahip olduğu bilinmektedir. İngiltere'de "Ulusal Ekonomik Gelişme Bürosu" 1995 yılına kadar vasıflı işgücünün % 10 ile % 15'inin tele-çalışma yapacağını, bu oranının 2010 yılında % 15 ile % 20'ye yükseleceğini belirtmektedir.

Fransa, İtalya, Almanya ve İngiltere'de 10.000 kişiyi kapsayan bir araştırma bu ülkelerdeki toplam 90 milyon işgücünden 13 milyonunun tele-çalışmayı benimseme oranı % 20 ile İngiltere'de en yüksek % 8 ile Almanya'da en düşük düzeydedir. A.B.D.'de yapılan bir araştırma ise 2000'li yıllarda toplam çalışanların % 15'inin ve bazı özel alanlarda çalışanların %15'inin ve bazı özel alanlarda çalışanların % 75'inin evde büro uygulaması içinde yer alacağını belirlemiştir.

Tele-çalışma haberleşme, bilgisayar ve "software" teknolojilerin üretiminde yaygın biçimde uygulanmaktadır. Ayrıca bankacılık ve sigortacılıkta, basın-yayın'da, bazı kamu hizmetlerinde imalat sanayinde, danışmanlık ve sosyal hizmetlerde de uygulama alanı bulmuştur. Halen A.B.D.'de "U.S. West ve Pasific Bell" gibi iki büyük telefon şirketinde tele-çalışma uygulanmaktadır. Fransa ve İsviçre'de de telefon şirketlerinde benzer uygulamalara raslanmaktadır.

Öte yandan Japonya'da bir bilgisayar üretim merkezi, Tokyo'nun kenar mahallelerinde, İsviçre'de "Credit Suisse" bankası ülkenin çeşitli yörelerinde vasıflı işgücü ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla uydu bürolar kurmuşlardır.

Fransa'da "Mutuelles Unies" ve A.B.D.'de "Travelers Insurance" isimli iki sigorta şirketinden ilki 1980, ikincisi 1987 yılından beri evde büro uygulamasını başarıyla gerçekleştirmektedir.

Basın-yayın alanında da tele-çalışma başarıları sonuçlar vermektedir. Örneğin Almanya'da bir yayın şirketi siparişlerin yoğun olduğu dönemlerde evde büro uygulamasını devreye sokmaktadır. Benzer şekilde Fransa'da "Le Monde" gazetesi, gazetesinin çeşitli işlerinde tele-çalışanlardan yararlanmaktadır.

Pazarlama ve satış hizmetlerinde örneğin Japonya'da bir kozmetik şirketi Tokyo'daki trafik sıkışıklığı nedeniyle 200 satış personelinin çalışmalarını evde yürütmelerine izin vermiştir.

Sosyal güvenlik kurumları ve danışmanlık

işletmeleri sakatların eğitimi alanında tele-çalışmadan yararlanmaktadırlar. A.B.D. İngiltere ve Hollanda'da iş bulma fırsatı yaratmak amacıyla sakatlara tele-çalışma konusunda bilgi veren işletmeler bulunmaktadır.

Tele-çalışma yazarlar, emlak komisyoncuları, mali danışmanlar, sekreterler, sigortacılar, muhasebeciler, kitap satıcıları, bilgisayar uzmanları, banka memurları ve pazarlama yöneticileri tarafından rahatlıkla kullanılabilir.

Tele-çalışma hem vasıflı hem de yarı vasıflı işçilere yönelik çalışma şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma şeklinde yüksek vasıf gerektiren işlerde genelde erkeklerin, orta vasıflı işlerde kadınların yoğunlaştığı görülmektedir. Vasıf düzeyi yüksek tele-çalışanların pazarlık güçleri, çalışma şartları ve elde ettikleri haklar diğer tele-çalışanlara oranla daha yüksektir.

Tele-çalışma gerek işletmeler gerek işçiler açısından bazı olumlu ve olumsuz yönleri sahip bulunmaktadır. Konu işletmeler açısından ele alındığında, tele-çalışma işletmelere üretim ve organizasyonda büyük bir esneklik sağlamaktadır. İşgücünden etkin şekilde yararlanmayı sağlayan tele-çalışma büro ve işçilik maliyetlerinde belirgin bir azalma temin etmektedir. Ayrıca tele-çalışma verimliliğe büyük artışlara neden olmaktadır. ILO'nun yaptığı bir araştırmaya göre, verimlilik artışı % 60'lara kadar çıkabilmektedir. Verimliliğin artmasında işçilerin çalışmaları sırasında rahatsız edilmemeleri, işe gidiş ve dönüşte kaybolan zamanın ve yorgunluğun ortadan kalkmasına bağlı olarak çalışma enerjisinin yükselmesi gösterilmektedir. Buna karşılık tele-çalışma, denetim ve yönetim konusunda yarattığı sorunlarla işverenler açısından bazı olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir.

Tele-çalışma kırsal kesimde ve uzak yerleşim alanlarında yaşayanlara yeni istihdam imkanları sağladığı için kamu otoriteleri tarafından desteklenmektedir. İsviçre'de tele-çalışma dağlık bölgelerin istihdam imkanlarının geliştirilmesinde kullanılmaktadır. İsveç'te işletmeler büyük kentlere uzak bölgelerde iş fırsatları yaratmak amacıyla tele-çalışma programları uygulamaktadırlar. Hollanda'da Ulaştırma Bakanlığı trafik sıkışıklığını gidermek amacıyla tele-çalışmaya ilgi duymuştur. Nitekim bu amaçlar 1990 yılında 9 ay süreli bir program uygulamaya konulmuştur. Benzer şekilde Tokyo ve Los Angeles'te tele-çalışma trafik sıkışıklığı ve hava kirliliğe önlem olarak düşünülmektedir.

İşçiler açısından ise tele-çalışma zamanın kullanmada esneklik sağlamakta, kişilere bağımsızlık kazandırmaktadır. Bu yönüyle tele-çalışma özellikle kadınların ve emekli yaşına gelmiş kişilerin işe devam etmelerini sağlamaktadır. Ayrıca tele-çalışma sakatlara yeni iş imkanları vermektedir.

1984 yılında Avrupa Sosyal Fonu'nun yaptığı bir araştırmaya göre, halen toplulukta 100.000 sakat tele-çalışma yapabilecek durumdadır.

Olumlu yanlarına karşılık tele-çalışma işçiler açısından bir takım olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. Halen tele çalışmanın uygulandığı ülkelerin tümünde tele-çalışmaların hukuksal durumu açıklığa kavuşturulamamıştır. Hiç bir ülkede tele-çalışma ile ilgili özel yasal düzenlemeler bulunmamaktadır. Tele-çalışmaların işçi mi yoksa kendi işinden çalışan kişiler olarak mı kabul edileceği, evde çalışan kişilere uygulanan yasaların tele-çalışanlara da uygulanıp uygulanmayacağı önemli sorunlara neden olmaktadır.

Tele-çalışanların statülerinin belirsizliği yasaların öngördüğü koruyucu hükümlerden tele-çalışanların yararlanmalarını engellemektedir. İngiltere'de 1983 yılında yapılan bir araştırma tele çalışanların aynı nitelikte işlerde çalışanlara oranla daha düşük ücretle çalıştıklarını, fazla çalışma ücreti alamadıklarını belirlemiştir. Genelde tele-çalışanların kendi işinde çalışanlar olarak görülmesi ücretlerinin parça başına belirlenmesine tele-çalışanların daha düşük ücretle çalışmalarına sosyal güvenlik ve diğer haklardan yoksun kalmalarına neden olmaktadır. Bununla birlikte vasıf seviyesi yüksek olan tele-çalışanların çok iyi koşullarla istihdam edilmeleri de sözkonusudur.

Öte yandan tele-çalışma işçilerin fiziksel ve ruhsal sağlığı açısından olumsuz sonuçlar da doğurabilmektedir. Sürekli bilgisayar karşısında çalışma, çalışma süreleri konusunda sınırlama getirmenin güçlüğü karşısında gece veya hafta sonları uzun süre çalışma sağlık sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Ayrıca çalışma ortamı dışında başkalarında izole olmuş şekilde çalışma ruhsal sorunlara neden olmaktadır. İngiltere'de 1983 yılında yapılan bir araştırmaya göre araştırmaya katılanların % 60'ı tele-çalışmanın en olumsuz yanını izole olmuş şekilde çalışmak olduğunu belirtmişlerdir. Bu izolasyon uydu büro ve komşu büroda evde büroya oranla daha sınırlı düzeydedir.

Ayrıca, çalışma ile aile yaşantısının aynı me-

kanda yani işçinin evinde gerçekleştirilmesi yeni teknolojilerin getirdiği risklerden tüm ailelerin etkileneceği sonucu da beraberinde getirebilmektedir.

Tele-çalışanlar arasında sendikalaşma oranı statü belirsizliğine bağlı olarak çok düşük düzeydedir. Bugün tele çalışma işçi sendikaları tarafından şüphe ile karşılanmaktadır. Sendikalar tele-çalışmanın işçilerin istismar edilmesine yol açtığını, ücretler, çalışma koşulları, işçi sağlığı ve güvenliği açısından geriye gidişi simgelediğini belirtmektedirler. Sendikalara göre tele çalışma ile marjinal bir işgücü oluşturmakla kalınmamakta sendikaların gücü de kırılmaktadır. Sendikalar tele-çalışanların hak ve çıkarlarını korumak amacıyla yasal düzenlemelerin yapılmasını, bu tür çalışmanın ancak işçinin ve sendikanın onayı alınarak uygulamasını istemektedirler.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Eyrenci, O., "Tele-Çalışma ve İş Hukuku", İş Hukuku Dergisi, cilt 1, sayı 2, Nisan-Haziran 1991.

ILO, Telework, Condition of Work Digest, Vol 9, Geneva 1991.

Piotet, F., "The Repercussions of New Forms of Work on Family Life and Social System" New Forms of Work and Activity içinde (ed: Ralf Dahrendorf-Eberhard Köhler-Françoise Pietet),

European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Brussels 1986.

European Foundation For the Improvement of Living and Working Conditions, "Telework: Attitudes of the Social Partners and the Labour Force and the Potential For Decentralized Electronic Work in Europe", New Forms of work and Activity içinde (ed: Ralf Dahrendorf -Eberhard Köhler, - Françoise Protet), Brussels 1986.

Tansey, J - Maran R., "Telework: Women and Environments", New Forms of work and Activity içinde (ed Ralf Dahrendorf-Eberhard Köhler-Françoise Protet), European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Brussels 1986.

Petrol-İş, "90 Petrol-İş, yayın no: 26.

TUBA, İŞ-İŞÇİ Çalışma Bülteni, Sayı 801, 11 Mart 1991.

Duvarlarınıza saten giydirin.

Şimdi yepyeni bir boya var.
ÇBS Saten. Gerçekten silinebilir,
mum parlaklığında sentetik boya.
Modern dekorasyon anlayışı
doğrultusunda geliştirilmiş
pastel tonlarda, birbirinden çekici 25 renk.
Duvarlarına saten giydirmek isteyenler için
artık ÇBS Saten var.

çBS
Saten

YARI MAT SENTETİK BOYA

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE ENFLASYON-İŞSİZLİK İLİŞKİSİ (1981-1992)

Halil AKSU

GİRİŞ

Var olan hükümet, Türkiye Ekonomisine yerleşmiş ve son beş yılda yüzde 65'lerde sabit oranlı bir duruma gelmiş enflasyona karşı uygun siyasalar seçerek, Türkiye Ekonomisini disenflasyon (yüksek enflasyon oranındaki düşme) sürecinde varlıklandırma çabasında görülüyor. Enflasyon oranındaki düşme sürecinin ne kadar zaman süreceğini kesinlikle öngörmek olanaksızdır. Süreç, bekleyişlerin ayarlanmasına, emek ve öbür uzun dönemli sözleşmelerin yeniden görüşülmesine ve bütün bu etkilerin ekonomiye yayılmasına bağımlı olarak değişebilir. Enflasyon oranı, çok yüksek olduğu için tam ayarlama, örneğin 5 yıl sürebilir. Ancak; aşağıda görüleceği gibi bir süre, Türkiye Ekonomisi için daha da kısa olabilir.

Türkiye Ekonomisi disenflasyon sürecine yönlendirilirken, özellikle siyasilerin bilmek istediği, bu sürecin maliyetidir. Yüksek enflasyon oranını düşürme; yani, disenflasyon siyasasının maliyeti nedir? Bu soru, ilgili ekonomideki kısa dönemli Phillips eğrisinin eğimini sormaya eşittir.

Phillips eğrisi, görel olarak yatıkça, enflasyon oranındaki azalma işsizlikteki önemli artışlarla birlikte görülecektir. Örneğin ABD'de enflasyonun bir yılda yüzde 1 azalması, işsizlik oranını, doğal işsizlik oranının bir yıl için yüzde 2 üzerinde tutulması demektir (Samuelson P.A. ve Nordhaus W.D.). Phillips eğrisi, görel olarak dikse, işsizlik oranındaki küçük bir artış enflasyon oranını hızlı bir şekilde ve görel olarak kolaylıkla düşürecektir.

Bu makaledeki amaç, Türkiye Ekonomisinde yakınlaşan bir disenflasyon sürecinin maliyetini, Türkiye'nin kısa dönemli Phillips eğrisini dayanak yaparak enflasyon-işsizlik ilişkisi olarak sorgulamaktadır.

Türkiye'nin Phillips Eğrisi

Şekil 1'deki Phillips eğrisi, Tablo 1'deki verilerden üretilmiştir. Şekilden anlaşılmaktadır ki 1988 yılındaki enflasyon oranı, görel olarak, sıçrama göstermiş ve bu oran, sonraki yıllarda, ekonomiye yerleşmiştir. Oran, çok önemli farklar olmasa da bekleyişlerin şiddetine göre kimi zaman çok az düşmüş kimi zaman artmıştır.

Türkiye'nin enflasyon-işsizlik ilişkisini açıklayan Spearman korelasyon katsayısı (r_s), enflasyonla işsizlik arasındaki zıt ilişkinin varlığına ve bu zıt ilişkinin çok kuvvetli olmadığına ışık getirmektedir. ($r_{TR} = -0.70$; anlamlılık değeri = 0.5804 dür). Aynı ilişki, ABD için $r_{US} = -0.20$ 'dir (aynı anlamlılık değerinde). Türkiye, enflasyon-işsizlik ilişkisinde şanslı ülke görünümündedir. Yani, Türkiye'nin kısa dönemli Phillips eğrisi, görel olarak, diktir.

Bunun anlamı, Türkiye Ekonomisindeki enflasyon oranında önemli düşmelerin işsizlikte önemli artışlarla birlikte gözlenmeyeceğidir. Örneğin, Türkiye'deki var olan enflasyon oranı, bir yıl için yüzde 10 azaldığında işsizlik oranında bir yıl için yaklaşık yüzde 1'lik artış beklenebilir.

Yukardaki ilişki, öngörüldüğü şekilde dengelenemeyen bir disenflasyon süreci için geçerlidir. Enflasyon oranındaki düşme, öngörüldüğü şekilde dengelenebilirse, gerçekte, reel üretim, kaynak kullanımdaki etkinlik veya gelir bölüşümü ve hatta karşılaştırmalı artış oranı, yüzde 10 azalırken geçim indeksi de yüzde 10 azalır; çeşitli varlıklarda herhangi bir kazanç veya kayıp beklenemez ki bu durum, enflasyon oranının öngörüldüğü şekilde dengelenmesidir.

Sonuç

Türkiye'nin Phillips eğrisi, göreceli olarak, diktir. Hükümetin uyguladığı siyasalarla disenflasyon sürecine girilirse; işsizlikte önemli artışlar gözlenmeyecektir. Enflasyon oranındaki yıldan yıla azalmalar, öngörüldüğü şekilde dengelenirse, reel üretim üzerinde herhangi bir etki beklenmez.

Enflasyon oranını, örneğin yüzde 3'e getirmek için gereksinilen zaman, bekleyişlerin ayarlanmasına, sözleşmelerin yeniden görüşülmesine ve bunun ekonomiye bütünüyle yayılmasına bağlıdır.

Yazınlık

DPT (1992). Temel Ekonomik Göstergeler, 1990-1-2, Ankara.

Samuelson, P.A. ve Nordhaus W.D. (1992). Economics, 14th Edition, McGraw-Hill International Editions, Economics Series, Singapore.

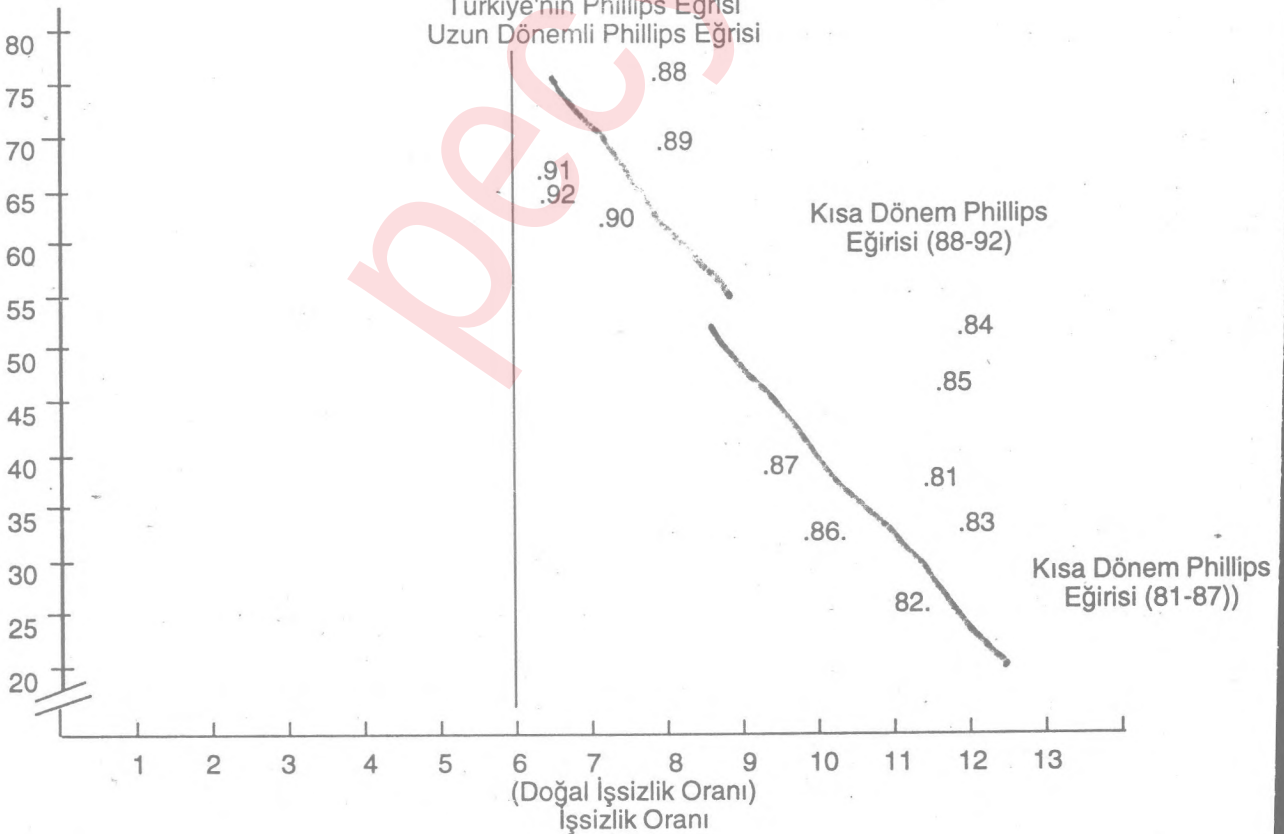
TCMB (1992). Aylık İstatistik Bülteni, Kasım 1991-MART 1992, Ankara.

Tablo 1
Türkiye'de Enflasyon-İşsizlik Oranları

Yıllar	İşsizlik Oranı (%)	Enflasyon Oranı* (Yıllık %)
1981	11.6	36.8
1982	11.7	23.1
1983	12.1	31.4
1984	11.8	48.4
1985	11.7	45.0
1986	10.5	34.6
1987	9.5	38.8
1988	8.0	75.4
1989	8.3	69.6
1990	7.3	63.6
1991	7.1	65.9
1992	7.1	64.0

Kaynak: DPT ve TCMB. *Enflasyon oranı, TCMB Tüketici Fiyat İndeksinden yazar tarafından hesaplanmıştır. 1992 yılı, kestirmedir.

Şekil 1
Türkiye'nin Phillips Eğrisi
Uzun Dönemli Phillips Eğrisi

Anwar SHAIKH
New School of
Social Research

Nail Satlıgan - Arkadaşlar, benim adım Nail Satlıgan, bugün Anwar Shaikh'in konuşmasını çevireceğim. Anwar Shaikh'in Türkiye'ye gelmesini İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyeti ile Mülkiyeliler Birliği Genel Merkezi'nin katkılarına borçluyuz. O bakımdan Anwar'ın bugünkü çevirmeni olmasa bile, çalışmalarıyla ilgilenen birisi olarak bu iki kuruluşa teşekkür etmek isterim. Herhalde sizin de duygularınızı böylece ifade etmiş oldum.

Şimdi, Anwar Shaikh, Pakistan asıllı, Amerika'lı bir iktisatçı.. Çalıştığı esas yer, radikal, eleştirel, toplumsal bilim çalışmalarıyla tanınan New York'taki New School of Social Research . Türkçede yayınlanmış bir iki çalışması var. 11. Tez'in ilk sayısında, kapitalizmin bunalımı üzerine, ampirik teorik bir çalışması yayınlandı. Sungur Savran ile benim yaptığımız Dünya Kapitalizminin Bunalımı derlemesinde, Necip Çakır'ın çevirisiyle, bunalım teorilerinin tarihçesi üzerine geniş kapsamlı bir çalışması yayınlandı. Küçük bir katkı, bu cemiyetin iktisat dergisini ben yayınlarken -o sırada Amerika'da borsa çökmüştü- o konuda World Street Journal'a verdiği bir mülakat yayınlandı. Nihayet, Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi'nin Das Capital bölümü, imzalı olmamakla birlikte Anwar Shaikh'in kaleminden çıkmıştır. Yani Türkçede yayınlanmış çalışmaları bunlar.

Genel olarak Marksizm'de, özel olarak da Marksist iktisat eleştirisinde Ernest Mandel'in yerini herkes bilir. Mandel, Anwar'ı dünyanın en iyi Marksist iktisatçısı kabul eder ve dünyanın en iyi Marksist iktisatçısı ve dünyanın en iyi iktisatçısı da olabilir rahatlıkla.

Şimdi ben sözü Anwar'a bırakıyorum.

Anwar Shaikh - Buraya beni davet ettiğiniz için çok teşekkür ederim. İstanbul'a benim ilk gelişim, şehrin güzelliği karşısında büyüldüm.

Bu tarihin öyle bir dönemi ki, insana kapitalizmin nihayet bütün alternatif sistemler karşısında zafer kazandığı sanısını uyandırıyor. Oysa biraz daha yakından bakılınca bu aynı zamanda tarihin öyle bir dönemi ki, bu muzafer kapitalizmin istikrarı konusunda derin kaygılar da var.

Doğu Avrupa'daki ülkeler çökmeden önce, 1987'de Amerika Birleşik Devletleri'nde borsa çöktü. Son on onbeş yıla bakacak olursak ve sadece ileri kapitalist ülkelere bakacak olursak bile son on onbeş yılın iktisadi ve siyasi istikrarsızlıkla belirlenen bir dönem olduğunu görürüz. Doğu Avrupa'da olan bitenler kapitalizmin son derece merkezi bir sorununu, yani anayurtlarında, yani gelişmiş batı ülkelerinde nasıl işlediği sorusunun üstünü örttü.

Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'ni, yani en büyük ve hâlâ en güçlü kapitalist ülkeyi ele alalım. Bu ülkede 1970'lerden bu yana sürekli olarak borsada sorunlar yaşanmıştır. Bankacılık sisteminde ciddiyeti giderek artan sorunlar olmuştur. Amerika'da sigorta şirketleri çok ciddi mali sıkıntılarla karşı karşıyadır. Geçenlerde Amerika'nın en zengin adamlarından biri olan ve şimdi Amerikan Başkanlığı için adaylığını koyan zat Amerikan bankaları için şunları söyledi. "Amerikan bankaları artık dünyanın en büyük bankaları değildir. Hatta Amerika'nın en büyük bankası bugün dünya sıralamasında bugün 25. sıradadır." ve devamla şunu söyledi; "bu Amerikan bankalarının 3. Dünya'ya vermiş oldukları ve hiç bir zaman geri alamayacakları kredileri çıkaracak olursanız, bu bankalar temerrüttedir, ödeme güclüğü içindedir". Emlak piyasası son birkaç yıldır Amerika'da çöküş içindedir. İşsizlik oranı da büyük depresyondan, büyük çöküntüden beri en yüksek düzeydedir. Hiç değilse uzun vadede. Gazete okuyorsanız, iki üç gün önce işsizlik rakamları konusunda Amerika'da yeni kötü haberler ortaya çıktığını da görmüşsünüzdür.

Ama sorun Amerika Birleşik Devletleri ile sınırlı değil. Japonya'da da benzer sorunlara rastlıyoruz. Japonya'da arsa fiyatları, arazi fiyatları enflasyona göre ayarlanmış, reel arsa fiyatları 1980 ile 1990 arasında 20 kat arttı. Bu öyle bir noktaya ulaştı ki, Tokyo Belediye çevresinin toprak değeri Amerika Birleşik Devletleri'nin toplam toprak değerini, arazi değerini aşmış durumda. Aşağı yukarı aynı dönemde Tokyo borsası 6 kat yükseldi. Gelgelelim 1980'lerin sonunda Japonya'da emlak piyasası sönmeye başladı, aynı zamanda borsadaki hisse senetleri fiyatları da inmeye başladı. Geçen yılın Haziran'ından bu yılın Haziran'ına kadar Japon borsasında % 39'luk bir değer düşüşü görüldü. Bu düşüş Amerika'daki 1929 büyük borsa çöküşünde görülenden oransal olarak çok daha büyük bir düşüş...

Büyüme yavaşladıkça, işsizlik yükseldikçe, aynı ciddilikte olmasa bile benzer sorunlara Almanya'da, İngiltere'de ve başka kapitalist ülkelerde de rastlamaktayız. Bütün bu sorunlar şu soruyu davet ediyor: Kapitalizm en güçlü olduğu yerde nasıl işlemektedir? Bununla bağlantılı bir başka ilginç soru da şudur: Kapitalizm şu anda hızla ve zorla yerleştirilmekte olduğu ülkelerde nasıl işleyecektir?

Biliyoruz ki, bir zamanların sözümona merkezi planlı Doğu Avrupa ekonomilerinde kapitalizm tek kurtuluş haline gelmiştir. Biliyoruz ki bu ülkelerde bizi demokrasi kavramı piyasaya ve kapitalizme bağlanmıştır. Garip ve hayıflanacak bir durum, bu ülkelerin kapitalizmin 40-50 yıldan bu yana, en çok kırılgan olduğu bir dönemde kapitalizme doğru koşmakta olmalarıdır. Aslında büyük çöküntüden beri hiç bu kadar kırılgan olmayışı veya en kırılgan dönemin bu dönem oluşu bizi son

derece ilginç bir soru ile karşı karşıya bırakıyor. Bu soru da şudur: Bugünkü dönemle kapitalist dünya da 1920'ler arasında paralellikler mevcut mudur?

Benim savunacağım görüş, paralellikler vardır ve bu paralelliklerin var olmasının sistematik sebepleri vardır. Söz gelimi 1920'lerde olduğu gibi bugün de iktisadi kalıplarda belirgin istikrarsızlıklar gözlemlemekteyiz. Gözlemlediğimiz şudur; ekonomilerin istikrarsızlığı borca başvurarak giderilmektedir. Giderilmese bile hiç olmazsa borçlanma yoluyla örtbas edilmektedir. Dünya çapında politik ve iktisadi bir düzensizlik, dengesizlik, karışıklık, hercümereç ile karşı karşıyayız. Hatta içinde bulunduğumuz dönemin 1920'lerdekine çok benzer bir borsa çöküşü yaşadığını dahi gözlemliyoruz. Örneğin 1987'de Amerika Birleşik Devletleri'ndeki borsa çöküşünde Amerikan mali varlıklarının %22,6'sı bir ya da iki gün içinde silindi. Bu 1920'lerdeki büyük çöküşten daha büyük bir çöküştü. Ve bu bir iki günlük kısa süre içinde dünya çapındaki sermaye piyasalarında 1,6 trilyon dolar değerinde bir değer kaybı, düşüşü yaşandı. Bu miktar, o tarihteki toplam 3. Dünya borcunun % 60 fazlasıydı. Ama şuna da tanık olduk, bu çöküşten bir iki gün sonra borsa yeniden yükselmeye başladı. Bazıları bunun bir borsa çöküşünden kaynaklanan tehlikelerin söz konusu olmadığını gösterdiğini söylüyor. Eğer bu doğru ise 3. Dünya'nın toplam borcunu reddetmesinin de kapitalizm için bir tehlike doğurmayacağı sonucuna varmak gerekir. Oysa aynı insanlar, 3. Dünya'nın toplam borcunu reddetmesi, ödememesi durumunda sistemin tümüyle çökeceğini söylüyor. Burada ortaya çıkan sorun şu: Nasıl oluyor da bu sistem bu kadar kırılgan oluyor, ama bu kırılganlık bir iktisadi çöküşle yol açmıyor, bir iktisadi çöküşle sonuçlanmıyor? Bu soruya verilecek yanıtın bir bölümü, açık finansman ve borç birikimi ile ilgili. Ama soruya verilecek yanıtın öteki vechesi depresyonların, çöküntülerin her zaman 1920'lerdeki biçimi görünmeyişidir. 1960'larda birine sorsaydınız "büyük çöküntü deyince hangi dönemi anıyorsunuz?" diye, herkes, 1929-1930'lar diye cevap verirdi. Oysa aynı soruyu 1920'lerde ileri kapitalist dünyada herhangi birine sorsaydınız, yani büyük çöküntü size hangi dönemi anlatıyor; herkes elbette 1870'ler, 1880'ler, 1890'lar derdi. Aynı soruyu 1860'larda birine sorsaydınız, bunu bilmeyecek ne var, elbette 1840'lar, derdi.

Bütün bu büyük çöküntüleri incelediğinizde şunu görürsünüz. Bunlar birden fazla birden çok biçime bürünmüşlerdir. 1840'lardaki büyük çöküntü ile 1930'lardaki büyük çöküntünün biçimleri birbirine benzemekteydi. Bu biçimde şuydu. Durgunlukla birlikte giden bir istikrarsızlık dönemi ve bunu izleyen keskin bir çöküş. Ama 1870'ler ile 1890'lar arasındaki büyük çöküntüye ve benim kanaatimce 1970'ler ile 1990'lar arasındaki çöküntüye baktığınızda başka bir biçim ile karşılaşıyorsunuz. Bu i-

kinici biçim de gene istikrarsızlık, durgunluk ama bunun ardından keskin bir çöküş yerine uzayan, zamana yayılan, bir dizi daha az keskin gerilemelerden oluşuyor. Zaman içinde yayılmış bir çöküş söz konusu keskin bir çöküş yerine. Öyleyse bu büyük çöküntüler sorunsalına baktığımızda iki konuyu birbirinden ayırdetmemiz gerekiyor.

Birinci soru, bütün büyük çöküntülerde aynı şekilde etkili olan mekanizmalar var mıdır? İkinci konu da şu; benzer mekanizmalar varsa bunlar farklı dönemlerdeki, farklı çöküntüler sırasında kendilerini farklı bir şekilde nasıl dışa vurmaktadır?

Son yüz yıl zarfında kapitalizmin siyasal, iktisadi ve kurumsal yapısının çok büyük ölçüde değişmiş olduğunu elbette biliyoruz. Öyleyse, eğer temelde yatan, elinde yatan bir takım mekanizmalar varsa, bunların aynı konumda oldukları söylemez. Öte yandan kapitalizm yine eski kapitalizm ve bunun temel dürtüsü de aynı, yani kâr saiki. Bu yüzden ki, klasik iktisatçılar, başta Marks olmak üzere, kapitalizmin bu türsel özelliğine, yani kâr saikine, yani kârlılıktaki değişmelere, hareketlere gözlerini dikmişlerdir.

Benim tezim şudur: Kapitalizmde meydana gelmiş bütün siyasal ve kurumsal değişikliklere rağmen, bunlar ne kadar derin olursa olsun, kapitalizm tek bir şeyden beslenmeye devam etmektedir. O da kârdır. Elbette bu önermeyi herhangi bir işadama sunmakta, hele bu işadama güçlü ve zenginse en ufak bir zorlukla karşılaşmam. Bu önermeyi muhafazakâr iktisatçılara sunmakta da herhangi bir zorlukla karşılaşmam söz konusu değildir. Ama solcu ve ilerici iktisatçılara aynı şeyleri söylesem birtakım zorluklarla karşılaşmam söz konusudur.

Çok kaba taslak bir biçimde, bu büyük çöküntü dönemlerinin yinelenmesini açıklayan bir argümanı, bir muhakemeyi sergilemek istiyorum. Burada muhakemeyi, adımları sadece özetlemekle yetineceğim, çünkü bu gelişken bir sergilemeyi, ayrıntılı bir sergilemeyi gerektiriyor ve ben bu konuda uzun uzun yazdım ve belki bunları hepimiz okumuşsunuzdur. Burada açıklamaya çalışacağım ana çizgileriyle Marks'taki azalan kâr haddi teorisidir. Elbette bunun eksik ve kabataslak bir biçimde Marks'ta yer aldığını kabul etmek gerekir. Ve Marksist geleneğin büyük bölümü, Grossman hariç, bu argümanı büyük çapta reddetmiştir. Sözgelimi, Kautsky, Kalski, Bernştayn, Rosa Luxemburg ve Lenin, hepsi bu muhakemeyi reddederler. Oysa şunu söylemem gerekir, Marks'taki bu teori, yalnız uzun dalgaları açıklamakla kalmaz, aynı zamanda içinde bulunduğumuz dönem açısından da ampirik bir uygulanabilirliği vardır. Şimdi düşenler OECD kâr oranlarıydı. Söylemem gereken tam da ileri kapitalist ülkelerdeki gelişmeleri açıklama gücüne sahiptir bu azalan kârlılık açıklaması ve argümanı.

Ama bu fenomen aynı zamanda dünya çapında herhangi tek bir ülkeye özgü olmayan bir görüngüdür. Elbette kapitalist dünyanın görece zayıf bölgelerinde daha şiddetli olarak kendini hissettirecektir. Yani görece zayıf kapitalist ülkelerde ve 3. Dünya'da kendini daha erken ve daha şiddetli biçimde hissettirecektir. Ve görece güçlü kapitalist ülkelerde de daha geç ve daha az farklı biçimlerde kendini hissettirecektir. Ama kabaca dünya çapında kendini gösterecektir.

Bu noktada biraz durup, dünya çapında birikim ile ilgili görüngülere bir göz atmakta yarar var. Savaş sonrası dönemin ikinci yarısını üç bölüme ayıracak olursak; birinci bölüm 1966 ile 1973 arası olsun, bu kabaca savaş sonrası birikim döneminin zirvesidir. İkinci dönem 1973 ile 1979 arasındaki dönemdir ve birikimden durgunluk ve gerilemeye geçiş dönemi olarak nitelendirilebilir. Üçüncü dönem 1979 ile bizim örneklerimizde 1984 arasındadır ki, bu tarih durgunluk ve gerileme dönemlerinin belirtilerinin dünya çapında belirgin hale geldiği bir dönemdir. Bu üç dönemde kapitalist dünyanın değişik bölgelerinde büyüme oranlarına bir bakalım. Birinci dönemde ileri kapitalist ülkelerde büyüme oranı %5,6'dır. İkinci dönemin ortalaması %2,3'tür. Üçüncü dönemin ortalaması ile %1,6'dır. İleri kapitalist ülkeler için söylediğim bu rakamların, bu sorunun yalnız görece zayıf ülkeler için, -örneğin ABD için geçerli olduğunu sanmıyorum- Japonya da da aynı eğilim geçerlidir. Japonya'da birinci dönem ortalama büyüme oranı %10'du, Japonya ikinci dönem ortalama büyüme oranı %5, Japonya üçüncü dönem ortalama büyüme oranı %3. 3. Dünya'da benzer sorun; birinci dönem %10,6, ikinci dönem %4,5, üçüncü dönem %1'den az.

Bazıları yavaşlayan büyüme sorununun insanların eskisi kadar tasarruf yapmamalarından ileri geldiğini söylerler. Oysa Japonya'nın tasarruf oranı bütün bu üç dönem boyunca aşağı yukarı %20 civarında seyretmiştir.

Kapitalist birikim nasıl cereyan eder, neye bağlıdır? Birinci olarak kâr miktarına bağlıdır, ikinci olarak da bu kâr miktarı içinde yeniden birikime yatırdığımız orana bağlıdır. Büyüme oranı geriliyorsa, tasarruf oranı da eşitse, o zaman gerileme kâr haddindeki düşüşten ötürüdür. Bukadarı teorik bir çıkarsamadır. Ama birazdan bunun ampirik olarak da doğru olduğunu göreceğiz.

Bütün bu dönemde yalnız gerileyen büyüme oranları ile değil, aynı zamanda yükselen işsizlik oranları, durgun ya da gerileyen reel ücretlerle karşı karşıyayız. Aynı dönemde kapitalist dünyanın her tarafında sınai yatırımlardan, mali ve spekülasyon yatırımlara doğru bir kaymaya tanık oluyoruz. Gene kapitalist dünyanın her tarafında ve ekonominin her kesimi için geçerli olmak üzere gitikçe artan ölçüde açık finansmana ve borçlanmaya bel bağlandığına tanık oluyoruz. Bu borç yığılması, ekonominin temelinde yatan sorunların bir

örtüsüdür. Borç yığılması ekonomiyi kabartmakta ve bunu olduğundan çok daha gürbüz göstermeye yaramaktadır. Ama öte yandan ve aynı zamanda bunu her tür şoka karşı daha kırılğan ve duyarlı kılmaktadır. Nihayet bu gerileme kapitalist ülkeler arasında gittikçe şiddetlenen bir rekabeti dizginlerinden boşaltmıştır.

Benim savım şu; Marks'taki azalan kâr haddi teorisi, bize uzun dalgaları, şiddetlenen kapitalist rekabeti ve yavaşlayan gerilemeyi açıklama olanağı vermektedir. Elbette bu, ne biricik uzun dalgalar teorisidir, ne de biricik rekabet teorisidir. Ama bunun bilimsel hipotezlerden, varsayımlardan bir tanesi olarak ele alınması gerektiğini düşünüyorum.

Şimdi gelelim teorinin kendisine. Teori; kapitalizmin gelişiminde kâr haddinin uzun dönemli gelişimini ele alır. Bu haliyle teori, kârlılıktaki konjonktürel ve çevrimsel değişmelerle ilgili değildir. Bununla birlikte, -yalnız bunu burada açıklamam mümkün değil- azalan kâr haddi teorisini efektif talep teorisiyle birleştirmek ve böylece kısa vadeli trendleri ve çevrimleri açıklamak mümkündür. Bu konu üzerinde son beş yıldır uğraşmaktayım. Ancak bunun sergilenmesi bugün doğrusal olmayan dinamik analiz tabir edilen bir tahlil tarzını gerektirmektedir, bu bağlamların gösterilmesi. Biliyorsanız, Hazerfan Çelebi uçacağına inanıyordu ve sonunda varsayımını kanıtlamak için bir kuleden kendini attı. Ancak son anda ampirik kanıtların varsayımını doğrulamadığının farkına varabildi.

Argümanın birinci ve başlıca adımı şudur: Kapitalist üretimin makineleşmesi bu sistemin bir eğilimidir. İkinci önem de şudur; makineleşme sermayenin emeğe, sermayenin ücretlere ve sermayenin çıktıya oranlarını değiştirir. Bu üç artış, yani sermayenin emeğe, sermayenin ücretlere ve sermayenin çıktıya olan oranlarındaki artış, üretimin sermaye yoğunluğundaki artışın üç farklı biçimidir.

Argümanın ikinci ögesi de şudur: Sermaye yoğunluğunu artıran aynı bir teknik değişme, aynı zamanda emeğin üretkenliğini de artırır. Ama Marks işçilerin reel ücretlerinin emeğin üretkenliğinden daha yavaş artacağını, daha doğrusu işçilerin reel ücretlerinin emek üretkenliği kadar hızlı artmayacağını öne sürer. Demek oluyor ki, artık değer haddi zaman içinde yükselme eğilimi gösterecektir. Bu iki unsur, yani üretimde sermaye yoğunluğunun artışıyla, artık değer haddinin yükselişi biraraya gelerek bir üçüncü ögeyi doğurur. O da azalan kâr haddidir. Formel olarak gösterilebileceği gibi sermaye çıktı oranındaki bir artış, sermayenin çıktıya oranının yükselişi, artık değer haddinin değişimi ne olursa olsun kâr haddinin azalması sonucunu verir.

Argümanın dördüncü ögesi de şudur: Azalan kâr haddinin kâr miktarı üzerinde özel bir etkisi vardır. Birikim yeniden toparlandığı zaman büyü-

me oranları yüksektir, o yüzden de sistemin kârları çoktur. Ama birikim devam ettikçe ve buna paralel olarak makineleşme arttıkça, kâr haddi azalmaya yüztutar ve kâr haddindeki bu azalışda, kâr kütle- sindeki artışı yavaşlatmaya başlar. Aynı zamanda büyümenin de altını oyar ve bu durum kâr kütle- sinin daha da azalması, daha da yavaşlaması sonu- cunu doğurur. Bu kadarını formel olarak gösterebi- lirim. Kâr haddi, kâr kütle- sinin önce artmasını, da- ha sonra duraklamasını ve gerilemesi sonucunu doğurur. Kâr miktarı durgunlaşmışsa, kapitalist sistem ciddi sorunlarla yüz yüzedir demektir. Bu- nun de nedeni şudur; kapitalistler yatırım yapıyor- larsa, birikim yapıyorlarsa, ama buna karşılık kâr miktarında herhangi bir artış yoksa, bunun anlamı bu ek yatırımın yeni kâr üretmemesi demektir. Bu görece zayıf kapitalistlerin para kaybettikleri, göre- ce güçlü kapitalistlerin de daha az kazandıkları anlamına gelir. Bu tam da insanların sorunun üst- ünü örtmek için borca ve spekülasyona yöneldik- leri andır. Kârın durgunlaştığı bu nokta sistemin tü- münün davranışını değiştirmek zorunda kaldığı bir dönemdi. Bu, evrelere bölünmüş bir değişmedir. Ve bu evre sistemin durakladığı ya da gerilemeye geçtiği bir evreye işaret eder. Bütün bunlar teorik laflardı. Sanıyorum ampirik kanıtlara zaman geldi. Size göstereceğim bütün veriler resmi Amerika Birleşik Devletleri verileridir. Bir tek bir kapasite kullanımı indeksi hariç, ki bunu ben türettim, Ame- rika Birleşik Devletleri resmi kaynaklarını kullana- rak. Bu kapasite kullanımı indeksi, çevrimsel hare- ketleri bertaraf etmek ve trendler üzerinde yoğun- laşmak için gereklidir, çünkü, azalan kâr hadleri teorisi trendlerle ilgilidir.

Birinci varsayımı hatırlayalım. Üretimde ser- maye yoğunluğunun yükselmesi. Hiç değilse çev- rimsel hareketleri bertaraf etmek üzere kapasite kullanımına göre ayarlanmış olan bu iki eğilimden yukarıdaki, Amerika Birleşik Devletleri'nde serma- yenin üretimde çalışan işçilerin ücretlerine olan o- ranını, alttaki de sermayenin net çıktıya olan oranı- nı gösteriyor. Bunlar indeks sayıları biçiminde ser- gileniyor, böylece değişimin ne kadar büyük ol- duğunu basit bir biçimde görebiliyorsunuz. Baş- langıç değerleri 100'e eşitlenmiş, dolayısıyla bu eğrilerde gördüğünüz her nokta başlangıç değeri olan 100'e oranlanmış durumda. Dönem 1947 ile 1987 arası. Bu dönem içinde sermayenin üretim- de çalışan işçilerin ücretlerine oranının iki katına çıktığını görüyorsunuz. Bu oran Marks'taki serma- yenin organik bileşiminin eşdeğeridir. Sermayenin net çıktıya olan oranı tepe noktasına kadar, aşağı yukarı %40 artmakta, ondan sonra düşmektedir hafifçe.

İkinci varsayım, muhakemenin ikinci yüzü- le ilgiliydi. Yani emek üretkenliği ile, işçilerin ücret- leri arasındaki ilişki. Burada yine indeks sayıları cinsinden emek üretkenliğinin, sürekli ama istik- rarlı olmayan biçimde bütün bu dönem boyunca

arttığını gözlemliyoruz. İşçilerin reel ücretlerine gelince, bunun 67'ye kadar üretkenlikten daha yavaş arttığını, hatta 1972'den sonra inişe geçtiğini görüyoruz. 1989'a gelindiğinde işçilerin reel ücretlerinin 1960'ların sonlarındaki düzeyine indiğini görüyoruz. Sırası gelmişken şunu belirtelim; Amerikan ailelerinin gelirlerinin reel ücretlerdeki düşüş kadar düşmemesinin biricik nedeni bu dönemde kadınların çok daha büyük çapta çalışmaya başlamalarıdır. Yani ailede artık bir değil, iki kişi çalışıyor.

Üçüncü varsayım şuydu. Artan sömür oranına rağmen, üretimdeki sermaye yoğunluğunun artışı kâr haddinin azalması sonucunu doğurmuştu. Bu savaş sonrası dönemde kapasite kullanımına göre ayarlanmış olarak Amerika'daki anonim şirketlerin kâr haddi. Dönemin başlangıcında %14 gibi yüksek bir değerden, dönemin sonunda %5-6 gibi düşük bir düzeye inişini görüyorsunuz. Bu %50'yi aşkın bir oranda azalma demektir. Şunu hemen kaydedeyim ki bu varsayımlar Marks'ta ve Grossman'da daha en geç 1920'lerde türetilmiş durumdaydı.

Dördüncü varsayım şuydu; kâr haddindeki azalma kâr kütlesinin durgunlaşması sonucunu doğuracaktır ve kâr kütlesi durgunlaştığı zaman sistemin davranışı değişecektir. Kırmızı doğru, kâr kütlesinin gelişimini gösteriyor, elbette enflasyona göre ayarlanmış olarak. Burada 1947'den aşağı yukarı 1967-68'e kadar, bunun bir yükselme eğilimi içinde olduğunu görüyoruz. Birinci dönemdeki güçlü pozitif trende, buna karşılık ikinci dönemdeki namevcut veya azalan veya negatif-pozitif trende dikkat ediyoruz. Ayrıca ikinci dönemdeki dalgalanmaların şiddetlenmesine tanık oluyoruz. Benim çalışmamın bir bölümünün doğrusal olmayan dinamik sistemler üzerine söylemiştim. Bu çalışma çerçevesinde efektif taleple birikim arasındaki ilişkiyi, Marks'ın şemalarına uygun bir şekilde formelleştirmiş bulunuyorum.

Bu çalışma çerçevesi, Keynes'in ve Kautsky'nin efektif talep teorilerine bir alternatif olarak geliştirilmiştir ve efektif talepte büyüme teorilerinin bir sentezini oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmamda kâr haddinin azalmasını sisteme dahil ettim ve bu durum karşısında bana yanlış olduğu izlenimini veren davranış kalıplarıyla karşılaştım. Yani model böyle davranışlar üretiyordu. Benim yanlışlığından emin olduğum davranışlar veriyordu. Benim görmeyi umduğum kâr kütlesinin yavaşlaması, durgunlaşması ve ondan sonra düşmeye başlamasıydı. Oysa simülasyonlarda karşılaştığım durum şu oldu: Kâr kütlesi yükseldi, yükseldi sonra durgunlaştı ve ondan sonra sistem istikrarsız çalkantılar göstermeye başladı. Bu veriler yıllardır benim elimdeydi ve o zaman benim yanlış olduğunu zannettiğim davranış ampirik verilerin tipik göstermekte olduğunu farkına varmamıştım. Yani şiddetli dalgalanmalar, istikrarsız dalgalanmalar... Bu ampirik davranışlar benim teorik

modelden elde ettiğim ve o sırada yanlış olduğunu zannettiğim davranışlara fazlasıyla benzemektedir. Herneyse, buradaki mavi doğru son derece ilginç bir doğrudur ve enflasyona göre ayarlanmış sermaye piyasası indeksini -Amerika Birleşik Devletleri için- göstermektedir. Bu indeks aşağı yukarı 1960'ların sonuna kadar yükselmektedir. Daha sonra, 1982'ye kadar bir düşüş eğilimi göstermektedir; sonra 1987'ye kadar tekrar bir yükselme... 1987 ile 1988 arasında, burada gördüğünüz düşüş çok küçük görünmektedir, çünkü bütün yıl içinde olan bitenin bir ortalaması, bir özetidir. Bunu aylara bölecek olursak son derece şiddetli salınımlar görürüz burada. Her halukârda sermaye piyasası, ancak şimdi 1967'deki düzeyine dönmektedir.

Beşinci varsayım, sistemin evrelere ayrılmış, fazlara bölünmüş bir değişme gösterdiğiydi ve bunun bir örneğine demin işaret etmiştik. Bu iki evrede davranış kalıpları arasında belirgin bir farklılık var. Bu kârları ve sermaye piyasasını gösteriyor. Bir başka deyişle, olaya sermaye cephesinden bakıyor. Birikimin ilk evresinde yeşil doğru reel ücretleri, turuncu doğru da işsizliği göstermektedir. Birikimin birinci evresi, yeşil doğru reel ücretler, turuncu doğru da işsizlik oranları... Bakın ikinci evrede neler oluyor; reel ücretlerin yükselişi sona ermekle kalmıyor, fiilen düşüyor; işsizlik oranları ise daha yüksek bir platoya tırmanıyor ve orada kalıyor, yani orada daha yüksek bir düzeyde salınmaya devam ediyor. Birinci evrede şiddetli dalgalanmalar eşliğinde olsa bile hızlı bir yükselme görüyoruz birikim haddinde. Yani Amerika Birleşik Devletleri'nde reel sermayenin artış oranında. Şimdi ikinci evrede olanlara bakalım; gördüğünüz gibi trend aşağıya doğru ve düzenli salınımlarla... Şimdi size Amerika Birleşik Devletleri'nde Federal Hükümet'in bütçe açığını veya fazlasını göstereceğim. Çizginin üstü, yani mavi olan fazla, çizginin altı, yani turuncu olan açık... Görüyorsunuz ki fazlalar kadar açıklar da söz konusu. Burası Vietnam savaşıyla ilgili, dolayısıyla açıklanması kolay. Bu bir evre değişikliğidir.

İki grafik daha gösteriyorum. Yukarıdaki anonim şirket tahvillerinin faiz haddi. Altındaki ise iflas etmiş işletmelerin mali yükümlülükleri. Sağlıklı büyümenin olduğu birinci dönem... İkinci dönemde işletmeler sorunlarını örtbas etmek için borçlanmaya yöneldikçe şirket tahvillerinin faiz oranları yükseliyor ama, bakın, iflas etmiş şirketlerin mali yükümlülüklerine ne oluyor. Son on yılda son büyük çöküntüden bu yana, Amerika'da şirketlerin iflas oranı en yüksek düzeye ulaşmış durumda. Bütün bunlar Amerika Birleşik Devletleri üzerineydi.

O halde, başka kapitalist ülkelerde neler olduğuna bakmakta yarar vardır. Bu OECD'nin millî gelir yıllıklarından alınmış verilerdir ve bir dizi kapitalist ülkenin kâr haddinin seyrini gösteriyor. Dönem 1964'den, 1989'a kadar... Tutarlı verilere an-

cak bu dönem için sahibiz. Kırmızı doğru Japonya, mavi doğru ABD, yeşil doğru Almanya, açık mavi Fransa, alttaki kırmızı doğru ise İsviçre, sondaki siyah doğru da Birleşik Krallık. Bütün bu belli başlı kapitalist ülkeler şu ya da bu derecede azalan kâr haddi sorunuyla karşılaşmış durumdadır. Bir iki şey daha göstereyim, Japonya üzerine... Bu enflasyona göre ayarlanmış arazi fiyatları indeksi, Japonya için... Gördüğünüz gibi 1980'lerden başlayarak Japonya'da arazi fiyatlarında müthiş bir yükseliş var. Bu yükseliş reel arazi fiyatının neredeyse 20 kat arttığını ifade ediyor, hatta 20 katı aşkın bir artışı. Elimizde bulunan son veriler 1989'a ilişkin, ama 1990'da burada bir azalma başladı. 1991 ve 1992'de de bu azalış devam etti. Bu 1950 ile 1990 arasındaki dönem için Japonya'da reel sermaye piyasası indeksi. 1980'lerden başlayarak 1990'a kadar devasa bir artış görüyoruz bu indekste, 1990'da ise düşüş başlıyor. 1989'daki zirve ile 1990 arasındaki indekste büyük bir azalma var, aşağı yukarı % 20 dolayında. Ama hikaye burada bitmiyor, yalnızca son oniki ayda Japonya'da sermaye piyasası neredeyse %39-40'lık bir düşüş daha göstermekte.

Bu kalıplardan bir takım sonuçlar çıkarmaya çalışayım şimdi. Benim kanaatim, benim betimlemiş olduğum kalıpların, kapitalist sistemin kendisinin ayrılmaz bir parçası olduğu yolunda. Bunlar bizim kapitalizmin tarihi içinde mükerrer, yinelenen uzun dalgalar biçiminde algıladığımız gelişmelerdir. Bu mekanizmaların daha önceki büyük çöküntüler sırasında da etkili olmuş olduklarına inanıyorum. Ama büyük çöküntülerin her zaman aynı biçime bürünmediğini size hatırlatmak isterim. İçinde bulunduğumuz dönemde çöküntünün büründüğü biçim, durgunluk, istikrarsızlık ve bunun muazzam bir borç yığınıyla üstünün örtülmesidir. Bu muazzam borç bir taraftan sistemin istikrarı açısından bazen bir tehdittir, ama öte yandan çöküntünün en kötü sonuçlarının doğrudan doğruya veya hemen kendisini esirgemesini önleyen bir etkidir. Kapitalist dünyanın her tarafında, ister ileri kapitalist ülkelerde ister 3. Dünya'da olsun, aynı kalıplara rastlıyoruz. Büyümede yavaşlama, yükselen işsizlik, sosyal harcamaların kesilmesi, azalan reel ücretler. Ve kapitalist dünyanın tümüne baktığımızda toplumsal sefalette de büyük bir artış görüyoruz. Açlık, kötü beslenme, eğitimden yoksunluk, bu kapitalist dünyanın her yerinde kendini gösteriyor. Belirttiğim gibi, bu sözünü ettiğim sonuçlar otomatik birer sonuç değildir, bunlar emekçi halkın kendi yaşam düzeylerini korumak için giriştikleri mücadelelerde uğradıkları yenilgilerle ilgilidir. Sözgelimi Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kalıplarla, Almanya veya İsveç'teki kalıplar arasındaki kalıplarda önemli farklılıklar vardır. Ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki işçi sınıfının hemen her cephede ağır yenilgiler tatmış olduğu su götürmez. Elbette sorunlar 3. Dünya'da kat kat daha ağırdır. Bu tür dönemler politik ve toplumsal kargaşalık dönemleri-

dir. Ama aynı zamanda büyük toplumsal ve siyasal değişimlerin de yer aldığı dönemlerdir. Çünkü sorun bizim herşeyi olduğu gibi muhafaza edebilmemiz mümkün değildir, değişimi önlemek mümkün değildir. Sorun, değişimin hangi yönde olacaktır. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yeniden yapılaşma, Avrupa'da bir yeniden yapılaşma, Japonya'da bir yeniden yapılaşma, eski Sovyet Bloku'nda bir yeniden yapılaşma ve bunun getireceği muhtemel değişimlerle karşılaşacağız. Dolayısıyla bu, hem risklerin yüksek olduğu, ama aynı zamanda fırsatların var olduğu dönemlerdir. Bu dönemleri gelecekte ne olacağına ilişkin sağlıklı öngörülerle savunmak mümkün değildir. Çünkü bunlar kelimenin tam anlamıyla istikrarsız dönemlerdir. Bir sürü insan hayatında hiçbir zaman iş bulamayacaktır. Gene de bekleyeceğimiz tek şey robotların işçilerin yerini almasıyla makineleşmede büyük bir artış olmasıdır. Şu ya da bu şekilde, toplumda yaşayan insanların toplumun denetimini ellerinde tutacakları bir toplum yaratma sorunu gündemde kalmaya devam edecektir. Ve şuna inanıyorum ki bunun adı ister sosyalizm olsun, ister olmasın, temel sorun tekrar tekrar su yüzüne çıkacaktır önümüzdeki dönemde. Ve bizi bekleyen önemli görevin bunu yeniden mümkün kılmak olduğuna inanıyorum. Geçmişte başarısızlığa uğramış eski tecrübelerin bir taklidi olarak değil, önümüzde bizi bekleyen görevlere, sorunlara uygun olarak...

Teşekkür ederim.

Nail Satlıgan - Şimdi arkadaşlar bir on dakika ara vereceğiz. Bu on dakika ara içinde dunkü Ankara konferansından da edinilen tecrübelerle dayanarak sorularınızı yazılı vermenizi rica ediyoruz. Soruları ingilizce olarak yazabilenler öyle versinler, çeviri kolaylığı bakımından. Ama her halükârda yazılı olarak verin. On dakika sonra görüşmek üzere...

Anwar Shaikh - Soruları içeriğine göre biraz toplulaştırarak cevaplandıracağız. İlk üzerinde durmak istediğim konu, anlattığım kalıplar içinde hizmet kesiminin özel bir statüye sahip olup olmadığı sorunu. Sözünü ettiğim bütün eğilimler, ekonominin tümüne ilişkin eğilimlerdir, sadece imalat sanayini ya da mal üretimini kapsamaz. Hizmet kesiminin belli bir özel statüye sahip olduğu çeşitli yerlerde ortaya atılmış bir savdır. Bazıları makineleşme sonunda işinden olmuş kimselerin önemli bir bölümünün, kendisinin makineleşme düzeyi düşük olduğu için massetme kapasitesine sahip olduğunu ileri sürer. Bu bir yanılgıdır çünkü, hizmet kesimi de makineleşmektedir, ama imalattan daha geç olarak. Ama hizmet kesiminde bilgisayarların yaygınlaşmasına tanık olan herkes, hizmet kesiminin bugün artık makineleşmiş olduğunu ve hızlı bir tempo ile makineleşmekte olduğuna tanık olur Santral memur ya da memurelerinden, satış elemanlarına hatta öğretmenlere kadar hemen her kesin yeri bilgisayarlarca alınabilir ve alınmaktadır

Yalnız bu sorunda yanılığın doğuran bir başka veçhe vardır. O da hizmet kesiminin üretim faaliyetlerinin karşısına konmasıyla ilgilidir. Yani, üretim faaliyetleri ile üretim olmayan faaliyetler arasındaki bir karşıtlık gibi, bu karşıtlığın bir kutbuymuş gibi bazen ele alınmaktadır hizmet kesimi.

Benim görüşüm şudur. Bazı hizmet faaliyetleri vardır ki, bunlar üretim faaliyetidir, bazı hizmet faaliyetleri vardır ki, bunlar üretim dışı faaliyetlerdir. Sözgelimi müzik konserlerini düşünelim. Bir grup insanın faaliyeti burada, perdenin önünde ve arkasında müzikle sonuçlanmaktadır. Bu insanlar, bir kullanım değeri üretmektedir, bu fiziksel bir kullanım değeri olmasa bile. Başka bir grup insan vardır ki, onlar sizden bu kullanım değerini bedelini ödemedi tüketmeyesiniz diye para talep ederler. Bu müzik konserinin biletini satmak ve dağıtmakla meşgul olan herkes satış gücünün bir parçasıdır. Bunlar konseri üretmezler, bunlar konsere ulaşma olanağının dağıtımını üstlenirler. Nihayet bir grup insan da müzik konseri üretimi faaliyetinin genel yönetimini üstlenmiştir. Bunlar da üretim yapmazlar, ama herşeyi birarada tutmak bakımından bunların faaliyeti gereklidir. Nihayet başkaları vardır ki, bekçiler, bütün bu insanları aşarak konsere girmenizi engellemektir görevleri. Bütün bu faaliyetler gereklidir. O salonda yer alan toplam faaliyetin gerekli birer parçasıdır. Ama gerekli olmaları yüzünden hepsi birer üretim faaliyeti değildir. Satış faaliyetleri, bekçilik faaliyetleri, koruma faaliyetleri ve yönetim faaliyetleri gibi faaliyetlerin üretimin değil, toplumsal tüketimin bir parçası olduğunu öne sürmek istiyorum. Ve kişisel tüketim gibi bunlar da ürünün bir bölümünü massederler, emerler. Bunun sizin, kapitalist olan veya olmayan bir ülkenin servetini ölçme tarzınız bakımından önemli bir takım uzantıları vardır. Ayrıca çıkardığınız sonuç ve ortaya çıkan tablo üzerinde de önemli bir etkisi vardır bu ayrımın. Söz gelimi milli gelir hesaplarının bugünkü yapısı muvacehesinde askeriye'deki insanların sayısını artırdıkça o ülkenin servetini artırmış olursunuz, gelirini artırmış olursunuz. Gene konvansiyonel yöntemle göre, idari faaliyetlerdeki, bürokrasideki insanların sayısını artırdığınızda milli servet artar. Askeri geçmiş bir bürokrasiye sahipseniz o zaman iki kez talihlisiniz demektir.

Ahmet Tonak'la beraber üzerinde çalıştığımız ve tamamlanmak üzere olan bir kitapta, nihai bir bakış açısıyla, kapitalist servetin nasıl ölçülmesi gerektiğini ortaya koyuyoruz. Daha eski olan bu bakış açısıyla Amerika Birleşik Devletleri'nin servetine, zenginliğine baktığımızda, o zaman bambaşka bir tablo elde etmek mümkün. Şunu kaydetmek ilginç olabilir ki, daha eski olarak nitelendirdiğim bu bakış açısına 20. yüzyılın başına kadar bütün iktisatçılar inanırdı. Smith, Ricardo ve Marks dahil.

Nail Satlıgan - Türkçe bir soru, isterseniz

önce Türkçesini okuyayım doğrudan. Kâr gelirleri düşüyor, ücret gelirleri düşüyor, fakat çıktı istikrarsız da olsa artıyor. Faiz ve rant gelirlerindeki artışı kapitalizmin lehine yorumlamak neden güçtür?

Anwar Shaikh - Bu sorunun iki yüzü vardır. Şimdiki gibi bir bunalım döneminde büyük bir borç birikimi oluyor, büyük bir borç enflasyonu, borç şişmesi oluyor, o yüzden faiz gelirinde büyük bir yükselme oluyor, nasıl ki arazi fiyatlarında müthiş bir yükselme ve o yüzden de rant gelirinde büyük bir artış var, bu bunalımın kendisinin tikel görüngüleridir, açık finansman yoluyla ekonomiyi şişirmenin ortaya çıkardığı birer sonuç olması bakımından. Böyle bir görüngünün kapitalizmin uzun dönemli hareketleri açısından özel bir anlam ve önem taşıdığı kanısında değilim. Sistem eğer yaşayacak olursa uzun dönemde kâr geliri artacaktır. Ve kaba çizgileriyle en azından bir işi olanların ücret geliri de artacaktır. Bir başka deyişle bunalım görüngüleriyle, toparlanma ve normal, olağan birikim görüngüleri arasında bir ayırım yapmamız gerekir. Bunun ima ettiği şey şudur: Her bunalımın bir çözümü vardır. Bu herkes için, herkes lehine bir çözüm olmayabilir, ama sermaye için bir çözüm olabilir. Hiç değilse bunalımdan ayakta kalarak çıkan sermayeciler için.

Nail Satlıgan - Bu soru da Türkçe, okuyorum. Bazı sosyalist ülkelerde, özellikle Sovyetler Birliği'nde kapitalist restorasyon sonucu açılan yeni pazarlar ve yatırım olanakları kapitalist dünyadaki krizi ne ölçüde etkileyecektir.

Anwar Shaikh - Yeni piyasalarla ilgili tartışmanın şaşırtıcı bir yönü, insanların yeni piyasaların yaratılmasına hizmet edecek paranın nereden geleceğini unutmalarıdır. Kapitalist sistem için talebi efektif kılan, onun arkasında satınalma gücünün yatmasıdır. Demek ki, sorunun birinci adımı, kapitalizme yeni yeni geçmekte olan bu bölgelerin satınalmaya yetecek parası olmadığı sürece nasıl olup da yeni birer pazar haline geleceğidir. Sorunun kabaca cevabını biliyoruz. Bu bölgeler kapitalistlerin kendilerine borç para vermesini ve onların da bu borç parayla kapitalistlerin mallarını satın almasını istemektedir. Bu açık finansman yoluyla talep şişirilmesi demektir. Ve ilkece New York'da Harlem'de, herkese yeni harcamalar yapması için para ödünç vermekten bir farkı yoktur.

Sorunun ikinci vechesi ise, bu bölgelerin sermayeciler için yeni yatırım olanakları olup olmadığıdır. Yeni birer yatırım fırsatı oluşturmaları mümkündür, ama bu da efektif talebe bağlıdır ve bu da gene demin söyledığımız gibi kredi genişlemesine bağlıdır. Öteki olasılıksa bu ülkelerdeki ücretlerin düşüklüğü yüzünden bunların sermayeciler için cazip olmasıdır. Ama buna da inanmak bana zor geliyor. Çünkü Vietnam'da ücretler, Polonya'da ya da eski Sovyet Bloku'nun her hangi bir ülkesinden çok daha düşüktür, nasıl ki Meksika'da da öyledir. Öyleyse bir takım yatırımlar olabilir,

ama bu olacak yatırımlar, asla işsiz olan veya işsiz kalacak olan insanların hepsini istihdam etmeye yetmeyecektir.

Yabancı yatırımlar açısından üçüncü bir cazibe alanı ise doğal kaynaklardır. Petrol, yeraltı kaynakları, madenler vs. Sovyetler Birliği'nin bazı bölgelerinin çok büyük çapta yararlanılabileceği açıktır. Ama bunun genelleşeceğini sanmam. Öyleyse bu ülkelerin kapitalizme dönüşümünde herhangi bir büyümlü sonuç olmayacaktır. Birçoğu bir 3. Dünya ülkesine dönüşecektir. Benim gördüğüm en iyimser tahminler bile bu ülkelere örnek alınacak ülke olarak Güney Kore'yi gösteriyor. Unutmamak gerekir ki, Güney Kore'nin inanılmaz büyümesi, aynı zamanda inanılmaz ölçüde bir askeri baskı altında gerçekleşmiştir.

Nail Satlıgan - Bir başka Türkçe soru. Azalan kârlar kanununun Kalsky, Rosa Luxemburg ve Lenin tarafından reddedildiği söylenmiştir. Lenin'in söz konusu yasayı reddettiği kitap ve makaleleri rica edeceğim.

Anwar Shaikh - Birinci bölümü bu anılan soruna ayrılmış olan kitabımı size göndermekten memnuniyet duyacağım. Orada ilgili atıfları da bulabileceksiniz. Çok ilginç bir olgu. Marksizmin işçi sınıfı hareketi içine Marks henüz sağken ithal edilmiş olmasıdır. Ama işçi sınıfı hareketi içinde kök salmış olan o Marksizm, Marks'ın Das Kapital'de geliştirmiş olduğu Marksizmden çok farklı bir Marksizm. Aslında bu işçi sınıfı hareketi içinde kök salmış bulunan fikirler Komünist Manifesto'da yer alan ve son derece genel nitelikli olan önermelerden kaynaklanıyordu. Ve bu genel önermelerde Marks'ın kendi yapıtında açıkça karşı çıktığı bir takım genel fikirlerle birbirine bağlanmıştı. Marks'ın kendi yapıtında çok kesin bir biçimde karşı çıkılan iki düşünce, bir tekelleşme ya da tekellerin yükselişi, iki, eksik tüketim, ya da efektif talep eksikliği düşünceleridir. İlginç olan, Ortodoks Marksizm diye sonradan adlandırılacak şeyin temelini bu iki fikrin oluşturmasıdır. O yüzden Marks'ın ilk Ortodoks olmayan Marksist oluşu tarihi bir istihzadır. Marksizmin tarihini hatırlayacak olursanız, Marks ve Engels içinde bulundukları politik durumdan yanlış fikirleri dolayısıyla ihraç edilmişlerdir. Bu grubun adı Komünistler Birliği idi. Böylece Marks ve Engels Komünist Partisince ihrac edilmiş ilk Marksistler oldular ayrıca. Ben bu konuda, yani Marksizmin karşısında Marksizm fikirlerin tarihi üzerine epey şey yazdım. Bu konuda atıfları merak eden arkadaşlara da bunları sunmaktan memnun olurum.

Çok ilginç bir soru var. Bireycilikle yeni tipte bir toplum yaratmak için gerekli olan zihniyet arasındaki ilişki üzerine.

Sorunun temel noktası ve bence çok ilginç olan temel nokta şudur. Bireycilik kapitalist toplumların can alıcı siyasal, kültürel unsurudur. Yal-

nız kavranması gereken şudur. Bireycilik sadece veya basitçe bir tavır ya da felsefi konum değildir. Maddi, nesnel koşullara dayanır. Kapitalizm ben-cil, kişisel çıkarı ödüllendiren ve bundan farklı davranış biçimlerini cezalandıran bir sistemdir. Ve bu ödül-ceza davranışı piyasanın kâr saikin ve bunları çevreleyen bütün toplumsal ilişkilerin yerleşik bir parçasıdır. Demek oluyor ki, bu sadece felsefi ya da siyasi bir sorun, bir tavır değildir, reel olarak yeniden üretilmiş, reel olarak dayatılmış ilişkilerin dayattığı bir davranış tarzıdır. Bundan benim çıkardığım sonuç, yeni bir davranış tarzının, yeni bir felsefe aracılığıyla yaratılamayacağı yolundadır. Meğer ki yeni felsefe yeni nesnel koşullar içinde boy atmaya görsün.

Demek oluyor ki insanlara farklı bir biçimde düşünmelerini telkin etmek yetmez, onlara farklı bir şekilde nasıl yaşayabilecekleri üzerinde de düşünmemiz gerekir. Tek başına alındığında, yola koyulmadan veya işe koyulmadan önce nihai bir devrim anının gelmesini beklemek gerektiği anlamına gelmez. Böyle bir toplumsal değişimin öncü modeli denen bir toplumsal değişim sonunda gelebileceğine de şahsen ben inanmıyorum. Tam tersine, bunun tabandaki fiili değişmeden ortaya çıkacağını düşünüyorum. Yeni fikirlerin, yeni felsefelerin yeşermesi gereken yer de orasıdır. Ve dünyada bir sürü hareket var ki, bu hareketler içinde insanlar kendi koşullarını değiştirmek üzere, koşulları değiştirmeye başladılar ve yeni düşünce tarzları yaratmayı göz önünde tutarak.

Ayrıntılı örnekler üzerinde durmaya gerçi gerek yok ama merak edenler için Hindistan'ın bir eyaletindeki çok ilginç bir örnek üzerinde durmakta yarar olabilir. Bu Hindistan'ın en yoksul eyaletlerinden birisi veya en yoksulu. Ama toplumsal hayatın bütün düzeylerine kadınların katılma oranı burada en yüksek. Beklenen yaşam süresinin en uzun olduğu yer yine Hindistan'da burası. Çocuk ölümleri dahil ölüm oranının da en düşük olduğu eyalet burası. Bunu ideal bir model olduğu için zikretmiyorum, ideal bir model değil. Aşırı yoksulluğun ille sefalet anlamına gelmediğini göstermek için bu örneği verdim. Nasıl ki, aşırı yoksulluk umutsuzluk anlamına da gelmez. Ve aşırı yoksulluk, değişmezlik anlamına da gelmez. Nihayet toplumsal değişimin başlaması için bir ülkenin gelişmiş olmasını beklemek de gerekmez. Ne yazık ki bu, bugüne kadar barikatın her iki tarafında yer alanların yaya geldiği bir yanılsamaydı. Bundan sakınmamız gerekir. İnsanların toplumsal koşullarındaki değişimin başlaması için en iyi zaman şimdi dir. Gelecek zamanın herhangi bir anı değil. Zamanın ne zaman geldiğini, teorisyenlerin kendilerine söylemesi için beklemeden, bunu şimdiden yapmaya başlamış insanlardan da alacağımız çok ders var.

Teşekkür ederim.

"KAMU'DA İŞLER SARPA SARIYOR!"

Kerem Alkin
İ.Ü. İktisat Fakültesi

ANAP Hükümetlerinin izledikleri ekonomi politikalarını eleştirerek, radikal değişiklik sözleriyle iktidara gelen koalisyon partileri hükümet olduktan sonra radikalliklerini yitirdiler. Devlet Bakanı Tansu Çiller tarafından açıklanan ekonomik dengeleri yeniden oluşturmaya yönelik istikrar paketi, yüzde 42 enflasyon yanında, yüzde 5.5 GSMH reel artışı gibi birbirleriyle çelişen ekonomik hedefleri içermesi nedeniyle eleştirilere daha başından maruz kalmıştı.

Hükümetin enflasyonu aşağı çekmek konusunda en çok önem verdiği konulardan birisi ise Kamu Kesimi Borçlanma Gereği'nin GSMH'ya oranını aşağı çekmekti. Çünkü, bu durum hükümetin daha az borçlanacağı anlamına geliyordu.

Bunu başarabilmek için ise, Konsolide Bütçe Açığı değil, KİT, Mahalli idareler, Döner Sermayeler ve Fonlar'ın açıklarının da gerilemesi gerekiyor. Hedef, toplam kamu kesimi borçlanma gereğinin GSMH'ya oranını yüzde 12.6'dan yüzde 8.8'e geriletmek. Ancak, bunun gerçekleşemeyeceği endişesi Hükümeti çeşitli taktiklere itiyor.

Tahkim Yasası ve Yeni Enflasyon Hesabı

Hükümet iddialı olarak ortaya sürdüğü ekonomik hedefleri gerçekleştirebilmek için ciddi rötuş hareketlerine girişti. Önce , Tahkim Yasası skandalı yaşandı. Sadece KİT'lerin ve mahalli idarelerin birbirlerine olan borçları yetmiyordu; Devlet Bakanı Çiller, sabaha karşı kanunun bir tarafına Hazine'nin Merkez Bankası'ndan kullandığı kısa vadeli avansları da ekledi. Demirel önce olmaz, dedi. Ama sonra ikna edilmiş olsa gerek ki, Cumhurbaşkanı Özal'ın vetosuna rağmen, kanun 41,5 trilyonu KİT ve diğer kamu kuruluşları, 13.5 trilyonu ise Hazine Avansı olmak üzere yaklaşık 50 Trilyonluk bir borç silinmesiyle kabul edildi. Böylece, hükümet Kamu Kesimi Borçlanma Gereğini aşağı çekmek konusunda fiktif olarak önemli bir avantaj elde etti. Merkez Bankası'nın içine düştüğü sıkıntıyı ise pek düşünen yok.

Devlet Bakanı Tansu Çiller tahkim yasası ile önemli bir avantaj kazanırken, bu arada enflasyon konusunu da ihmal etmedi. Dünyada benzeri görülmeyen bir fikir ortaya atarak herkesi şaşırttı. Kasım 1991'den beri Hükümet olarak iktidarda olmalarına rağmen, Çiller yıllık yüzde 42 enflasyon hedefinin tutmayacağını görünce ilginç bir öneri ortaya attı. Kendi enflasyon hedefleri dikkate alınırken 1 yıllık dönem olarak Şubat 92- Şubat 93'ün dikkate alınmasını istiyor. Nedeni ise Ocak 92'de yıllık enflasyonun yüzde 78.5'e kadar çıkmış olması. Çiller 1992 yılı enflasyonu hesaplanırken Ocak ayını manevrayla değerlendirme dışında bırakmaya çalışıyor. Elbette, bu açıklamanın da bir iddiası

var. Çiller DİE Başkanı Orhan Güvenen'in A-NAP'ın kararıyla yapılmış Aralık 1991 KİT zamlarını Ocak 1992'ye sarkıttığını iddia ediyor. Buna karşılık, DİE ileri gelenleri de Çiller'in Ocak 1992'de yaptığı KİT zamlarını Aralık 1991 rakamına aktarmayı teklif ettiğini iddia ediyorlar. Sonuç olarak, iktisatçılar camiasında ve iş dünyasında Çiller'in, ne iddia ederse etsin, 1992 yıllık enflasyonunun hesabında Ocak-Aralık döneminin dışında bir hesaplama teklif etmesi imkansız.

Bütçe Gerçekleşmeleri Düşündürücü

1991 yılı geçici Konsolide Bütçe Açığı'nın 31,760 trilyon olduğu dikkate alınırsa, 1992 için hedeflenmiş olan 31,987 trilyonluk açık, reel anlamda yüzde 30 civarı bir gerilemeyi ifade ediyor, yüzde 42 enflasyon hedefi dikkate alınırsa. Bu durumun gerçekleştirilmesinin enflasyon üzerinde yapacağı olumlu etkiyi ifade etmeye gerek yok. Bu hedefin tutturulabilmesi için ise bütçe harcamalarını kısamayan hükümetin ciddi olarak gelirleri arttırmaya yöneldiği görülüyor.

Ancak, gelirleri arttırmak için vergi affı ile 15 trilyona kadar vergi geliri fazlası yaratacağını umut eden Hükümet, 5 trilyona yakın bir rakam gerçekleştirince, Bakan Çiller yıl sonu hedeflerini aşan ölçüde fonlara yüklenmeye karar verdi. 1992 yılı bütçe hedefleri çerçevesinde özel gelir ve fonların bütçeye gelir katkısı yüzde 209 artışla 19 trilyona çıkarılmıştı. Bütçe harcamalarını kısacak hiç bir olanağı olmayan hükümet, bütçe açığını 32 trilyonda tutabilmek için 19 trilyon fon kaynağı yanında, en az 16 trilyon daha aktarmayı hedefliyordu. Çünkü, 32 trilyon olarak açıklanmakla beraber hükümetin aslında beklentisi 48 trilyon açık ve bunu aşağı çekebilmek için, $48-32=16$ trilyon bulması gerekiyor. Bu arada, HDTM'de ilgili birimlerin bütçe hedeflerini yeniden revize ettikleri ve bütçe açığını da 45 trilyonun üzerinde tespit ettikleri de bir gerçek.

1989'dan beri bütçe gelirlerinin ilk 5 aylık gerçekleştirmeleri yıl sonu gerçekleştirmelerine göre hep yüzde 30'lar civarı dolaşıyor. 1992'nin ilk 5 ayı içinde ciddi vergi geliri artışını hedefleyen hükümetin çıkardığı kanuna rağmen 1992 oranının değişmemiş olması, açıkça aftan beklenenin tutturamadığını gösteriyor. Buna karşılık, harcamalarda ise ciddi artış var. Bütçe ve Nakit Dengesi ise tehlike çanlarını açıkça gösteriyor. 1992'nin ilk 5 ayında şimdiden 1992 yılı sonu hedefinin neredeyse yüzde 50'si gerçekleşmiş durumda. Geçmiş yıllardaki oranlar dikkate alınırsa, 1992 yılının son 7 ayındaki gelişmelerle şimdiden bütçe açığının en az 51 trilyon olacağını söylemek zor değil. Bu durumda, Çiller'in fonlardan aktarımın 25 trilyona çıkarılacağı şeklinde beyanı anlam kazanıyor.

Merkez Bankası Bütçe Açığı Kurbanı

Merkez Bankası Rüsdü Saraçoğlu, 1992 Para Programı'nı açıklarken, başına geleceklerden

pek haberdar değildi. Geçtiğimiz hafta, tatilini geçirdiği Göçek'te geçirdiği trafik kazasından evvel, manevi bir çok kaza geçirdi, Ankara'da. Enflasyon hedefine bağlı olarak sıkı para politikasını ifade eden para programı hedefleri Çiller'in paket hedeflerinin tutmayacağı ümitsizliğine kapılması ile çığırından çıktı. Çiller, değişik ayak oyunları ile enflasyonu aşağı çekmeye çalışırken veya Kamu kesimi borçlanma gereğini aşağı çekmeye çalışırken, Merkez Bankası'nı harcamaktan çekinmedi. Enflasyonu aşağı çekmek için KİT zamlarını kısarak Çiller, KİT açıklarını ve tüm Kamu açığını kapatabilmek için şu ara iç borçlanma yerine, para basımını tercih ediyor ki, bu para programının ölüm fermanı anlamına geliyor. Merkez Bankası ise para basımı ile artan para arzını piyasadan çekebilmek için gerçekleştirdiği açık piyasa işlemlerinde iflas etmiş durumda. Çiller iç borçlanma faizlerini aşağı çekerek büyük mevduat bankalarının faizlerini indirtmeye çalışıyor. Nitekim, Ziraat'ın atağı ile 4 büyük banka bunu yaptı.

Nasrettin Hoca'nın Mayası Tutmadı

Hükümetin 1992 Konsolide Bütçe Hedefleri için belirlediği "ya tutarsa" politikası ilk 5 ayda iflas etti. Tablo 2'den de görülebileceği gibi 1992'nin ilk 5 ayında bütçe gelirlerinin geçen senenin aynı dönemine göre artışı, bütçe harcamalarındaki artışın çok altında. Hükümetin, harcamalardaki artış için memur zammını neden göstermesi anlamsız. Çünkü, ilk 5 aylık dönem içine yarıyıl zammı giriyor. Nitekim, iç borç faiz ödemelerinin yıl sonu hedefine göre gerçekleşme oranı personel harcamaları oranının oldukça üzerinde.

Bütçe ve Nakit dengesindeki büyüme ise hiçbir rakamla karşılaştırılamayacak kadar büyük. Bu açığın kapatılması için ise, hibe ve fonlardan oluşan özel gelir ve fonlara yüklenildiği görülüyor. 1991 yılında körfez krizi nedeniyle alınan hibeler göz önüne alındığında, 1992 yılının ilk 5 ayında yüzde 55 oranında büyümenin fonların bütçeye aktarılmasından kaynaklandığı görülüyor. Bütçe gelirlerindeki diğer bir ilginç nokta ise Katma Bütçeli idareler için belirlenmiş olan 1992 yıl sonu hedefinin çoktan geçilmiş olduğu.

Tablo 2'de en ilginç nokta, bütçe nakit açığının finansmanı. Çiller'in fütursuzca Merkez Bankası'na yüklendiği Hazine'nin Merkez Bankası'ndan kullandığı avansın 1991'in ilk 5 ayına göre yüzde 1047 artmasından ve 1992 yılı sonu hedefi olan 11 trilyonla karşılaştırıldığında yüzde 115 ile hedefin aşılmasından açıkça görülüyor. Çiller, kendi önünde centilmenlik anlaşıması yaptırdığı Saraçoğlu ile Altınok'un kararlarını kendi eliyle bozdu. Yıl sonu 11 trilyonluk yıl içi kullanımla 24,589 trilyon olarak hedeflenen avans kullanımı çoktan ezildi geçildi. Tahkim yasası ile 13,589 trilyon fazladan kullanım da cabası.

Bunun yanında, kısa vadeli borçlanmanın

tersine yüzde 103 oranında gerilemiş olması ve uzun vadeli iç borçlanma oranlarının da Merkez Bankası oranlarının altında kalması, iç borçlanmadan açıkça kaçıldığını gösteriyor.

Türlü oyunlarla kamufle edilmeye çalışılan bu sorunların en ürkütücü yanı, Eylül'de yeniden artış trendine gireceği tahmin edilen enflasyonla rakamların kaldırılamayacak hale getirilmesi. Bu durumda, Eylül'de Türkiye'nin dış ilişkilerini ilgilendiren önemli bir oyalama konusunu Hükümet'in bulması gerekiyor.

Nitekim, Bosna-Hersek, Maastrich, Avrupa Para Piyasaları krizi derken, Hükümet, fonlardan para yedirmeye, enflasyonu indirme pahasına açıkları büyüyen KİT'lere yeniden zam yapma izni vermeye başladı. 1993 için 350 trilyon bütçe harcaması hedeflediği iddia edilen Hükümet için radikal vergi reformu dışında çıkış yolu yok.

TABLO 1 Konsolide Bütçe Gerçekleşmesi (Milyar TL)

	1989	1989 Yıl	1990	1990 Yıl	1991	1991 Yıl	1992	1992 Yıl
	(Ocak-Mayıs)	Sonuna Oranı(%)	(Ocak-Mayıs)	Sonuna Oranı(%)	(Ocak-Mayıs)	Sonuna Oranı(%)	Ocak-Mayıs)	sonuna Oranı (%)
Gelirler	10.605	33,8	18.905	33,4	32.633	32,9	56.584	32,2
Harcamalar	10.998	28,3	22.438	32,7	37.982	29,0	72.188	34,7
Bütçe dengesi	-393	5,2	-3.533	29,5	-5.349	16,8	-15.604	48,8
Finansman	-1.604	19,7	-4.265	34,5	-6.691	21,1	-15.833	49,5

(Nakit Dengesi)

Kaynak HDTM, Kamu Finansmanı Genel Müdürlüğü

TABLO 2 Konsolide Bütçe Gerçekleşmesi* (Milyar TL)

	(1)	(2)	(1/2)	(3)	(4)	(3/4)	(3/1)
	1991	(**)		1992	1992		
	Mayıs	1991	%	Mayıs	program	%	%
Gelirler	32.633	99.105	32.9	56.584	175.880	32.2	73.4
Harcamalar	37.982	130.865	29.0	72.188	207.867	34.7	90.1
Bütçe Dengesi	-5.349	-31.760	16.8	-15.604	-31.987	48.8	191.7
Bütçe Emanetleri	-1.189	2.989	-39.8	-1.172	0	-	-1.4
Avanslar	-153	-296	5.2	943	0	-	-716.3
Nakit Dengesi	-6.691	-31.736	21.1	-15.833	-31.987	49.5	136.6
Finansman	6.691	31.736	21.1	15.833	31.987	49.5	136.6
Dış Borçlanma (Net)	1.596	1.721	92.7	-433	-2.092	20.7	-127.1
İç Borçlanma (Net)	750	2.279	32.9	7.600	7.972	95.3	913.4
Merkez Bankası (Net)	1.102	10.719	10.3	12.648	11.000	115.0	1047.7
Hazine Bonosu (Net)	3.544	12.790	27.7	-113	15.107	-0.7	-103.2
Diğer	-301	4.227	-7.1	-3.869	0	0.0	1185.4
Net Hata	34	1.835	-	.32	0	0.0	-194.1

AKSIGORTA

EMEKLİLİK SİGORTASI İLE DE
FARKLIDIR...

Akhayat Emeklilik Sigortası

AKHAYAT EMEKLİLİK SİGORTASI SİZE ŞU İMKANLARI SAĞLIYOR:

1 Sigorta süresi sonunda seçime bağlı olarak: EMEKLİLİK İKRAMIYESİ veya EMEKLİLİK AYLIĞI.

2 Ecel veya kaza ile vefat halinde varislere TOPLU ÖDEME.

AKHAYAT EMEKLİLİK SİGORTASI NEDEN FARKLIDIR?

- I. Çifte güvencelidir.
Sabancı Holding güvencesi
Sağlam yatırım güvencesi
- II. Kaynağı bilinen gelire göre
% 95 kar payıdır.
- III. Yalnız emeklilik sigortası
değil, aynı zamanda HAYAT
SİGORTASI'DIR.
Siz de; sigorta acentenizden
herhangi bir emeklilik
sigortası değil,

AKHAYAT EMEKLİLİK SİGORTASI POLİÇESİ isteyin.

AKSIGORTA bir H.Ö. SABANCI HOLDİNG kuruluşudur.

Bir Yatırım Teşvik Aracı Olarak HIZLANDIRILMIŞ AMORTİSMAN VE YENİDEN DEĞERLEME

Mehmet Sena EKİCİ

Fırat Üniversitesi
Muş Meslek Yüksek Okulu
Öğretim Görevlisi

I. GİRİŞ

Ülkelerin temel amaçlarından birisi de ülke fertlerine daha yüksek bir yaşam düzeyini sağlamaktır. Ülkelerarası kalkınmışlık farklılıkları bizi geliştirmekte olan ülke kavramıyla ilgilenmeye yöneltir.

Ekonomik kalkınma fert başına reel milli gelirin artırılması ile paralellik arz eder. Bu da, milli gelirden büyük ölçüde yatırım hacmini gerçekleştirmek için bir payın ayrılmasına bağlıdır. Gelişmekte olan ülkelerde ise sermaye birikiminin azlığı ve tüketim meylinin yüksekliği kalkınmayı geciktirdiği de bir gerçektir.

Şu halde ekonomik kalkınma için sermaye birikimine şiddetle ihtiyaç vardır. Yani ekonomik kaynakları bugünün tüketiminden alıkoymak yarının sermaye malı haline getirmektir. Böylece yatırım için gerekli olan tasarrufu arttırmak ve yatırımlara kanallandırmak sorunu ile karşılaşmaktayız.

Vergileme yoluyla sermaye birikimini sağlamak, ancak ülkede izlenen vergi politikasının çerçevesine ve etkin bir şekilde uygulamasına bağlıdır. Çünkü cebri tasarruf aracı olarak vergi özel ekonomik birimlerin gelirlerinin devlete aktarılması şeklinde bir fon akışından ibarettir.

Sermaye birikimi açısından önemli bir yer teşkil eden vergileme, özel sektörün tasarruf ve yatırım tercihlerini de en az etkilemelidir.

İktisadi kalkınma sorununun çözümü yatırım-tasarruf dengesi etrafında toplanmakta, bu bilgiler ışığında yurt içi sermaye birikiminin kaynağını iç tasarruflar oluşturmaktadır.

Ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi için bazı yatırım alanlarının desteklenmesi gerekir. Söz konusu alanlara bazı vergi muafiyet, istisna ve indirimler tanımakla gerçekleştirmeleri arzu edilebilir. Yatırım teşvik politikasının amacı da budur.

Yatırım teşvik önlemleri, özel sektör yatırımlarını istenilen üretim ve hizmet dalları ile bölgelere yönelten ve yatırımları cazip hale getiren özendirci, caydırıcı araç ve tedbirlerin tümüdür.

Burada inceleyeceğimiz *Hızlandırılmış Amortisman ve Değerleme Yöntemi* de bu teşvik tedbirlerinden birini oluşturmaktadır.

II. HIZLANDIRILMIŞ AMORTİSMAN

Hızlandırılmış amortisman deyimi, nisbi bir kavramı ifade etmektedir. Yani mevcut amortisman rejiminden daha kısa bir sürede amortisman ayırma imkânı veren amortisman rejimi anlaşılabilir.¹

Hızlandırılmış amortisman kavramından, normal bir amortismanın hızlandırılması anlamı çıkmaktadır. Genellikle normal amortisman yöntemi olarak uygulamada düz amortisman yöntemi

uygulanmaktadır. Bu yöntemle yatırım malı her yıl eşit taksitler halinde amorti edilmektedir.

Hızlandırılmış amortisman, yatırımlarda kullanılan sermayenin geri dönüşünü kısa zamanda sağlamak için daha yüksek amortisman oranlarının uygulanmasıdır. Böylece yatırımcının, bu tür teşvik tedbirlerinden yararlanması ve yeni yatırımlara yönelmesi sağlanmış olur.

Takibedilecek uygulama ile ilk yılların vergi matrahları daha düşük tutularak daha az vergi ödeyebilme imkanı verilmiş olur.

Amortismanın gelir ve kurumlar vergisi matrahından indirilmesiyle yatırımların özendirilmesi, bir yönden yatırılabilir fonların artırılması, diğer yandan da yatırım kârlılığını artırarak yatırım kararlarında risk faktörünün azaltılması amaçlanmaktadır.²

Bu amaçların gerçekleştirilmesinde çeşitli amortisman usûlleri arasında "hızlandırılmış amortisman" olarak adlandırılan usûl daha etkili olmaktadır.³ Bunun nedeni; hızlandırılmış amortisman yöntemiyle aşınma süresinin kısalması, müteşebbisin yatırım maliyetinin önemli bir kısmını kısa bir sürede geri almasıdır. Kısacası bu müteşebbise bir tür vergi kazancı sağlamaktadır. Müteşebbis amortismanlar nedeniyle geciktirilmiş olan vergi ödemelelerinin şimdiki değerini dikkate alacağından hızlandırılmış amortisman yatırım mallarının maliyetinde bir düşme, aynı zamanda kâr marjında bir artış etkisi göstermektedir.⁴

Hızlandırılmış amortisman usûlleri özel sektör yatırımlarının en önemli otofinansman kaynağını oluşturmaktadır. Özellikle gelişmiş kapitalist ülkelerde özel şirket yatırımlarının büyük dayanağı haline gelmiştir. İşletme içinde oluşturulan mali kaynakları ifade eden otofinansmanın da en önemli kaynağı amortisman karşılıklarıdır. Amortisman süresini kısaltan ve hızlandıran çeşitli amortisman usûlleri bulunmaktadır; hızlandırılmış amortismanın bir türü olan ve ülkemizde de uygulanagelen azalan bakiyeler usûlü ile amortisman ayrılmasının etkileri gözden geçirilerek normal amortisman usûlüyle bir karşılaştırılması yapılacaktır.

a) Normal Amortisman Usûlü

Normal Amortisman yöntemi, çokça kullanılan bir yöntemdir. ⁵ Sabit varlığın maliyeti hizmet süresine bölünmek suretiyle her yıl için gider olarak yazılabilir. VUK'nun 315'inci maddesi hükmüyle amortisman tabi iktisadi değerler % 25 oranından fazla olmamak üzere serbestçe belirlenen oranlar üzerinden yok edilir.

VUK mükerrer 320. madde hükmüne göre, iktisadi ve teorik bakımından bir bütün teşkil eden değerler için normal amortisman usûllerinden biri uygulanabilir. Normal amortisman usûlüne göre amortisman ayrıldıktan sonra bu usûlden dönülemez; ancak azalan bakiyeler usûlüne geçilebilir.

Türkiye'de normal amortisman usûlünde amortisman tabi sermaye malına, Maliye Bakanlığınca bazı ekonomik ömürler dikkate alınarak, tespit edilen oranlar uygulanır.

b) Azalan Bakiyeler Usûlü

VUK'na 1963 yılında 205 sayılı kanunla eklenen mükerrer 315. maddede düzenlenen azalan bakiyeler usûlü, aynı kanunun 315. maddesinde yer alan normal amortisman usûlünün yanında mükelleflerin seçebilecekleri ikinci bir amortisman yöntemidir.

VUK'un 325. maddesiyle bilanço esasına göre defter tutan mükelleflerden dileyenler, amortisman tabi kıymetlerini, azalan bakiyeler usûlüyle yok edebilirler.

Bu amortisman usûlünde:

1. Her yıl, üzerinden amortisman hesaplanacak kıymet, önceden ayrılmış amortismanlar toplamının indirilmesiyle tespit edilir.

2. Uygulanacak amortisman oranı % 50'yi geçmemek üzere normal amortisman oranının iki katıdır.

3. Ayrılacak amortisman süresi normal amortisman oranlarına göre hesaplanarak son yıla devreden değer o yıl tamamen yok edilir.

III. UYGULAMADA NORMAL VE AZALAN AMORTİSMAN ÜSÜLLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Normal amortisman yöntemi çokça kullanılan bir yöntem olmakla ⁶ beraber azalan bakiyeli amortisman usûlünün kurumlara yatırım finansmanı açısından sağladığı avantajı sağlayamamaktadır.

Azalan bakiyeler usûlünde ise, amortisman oranı % 25'i geçmemek üzere normal amortisman oranının iki katıdır. Amortisman süresi normal amortisman oranlarında kabul edilmiş olan süre ile aynıdır.⁷

Normal usûlde ayrılan payı her yıl aynı olduğu halde azalan bakiyeler usûlünde ilk yıllarda ayrılan amortisman payı yüksek olmakta, sonraki yıllar azalmaktadır. Sonuncu yıl kalan bakiyenin tamamı VUK madde 315 uyarınca yok edilir.

Konumuz açısından hızlandırılmış amortismanın etkilerini görebilmek amacıyla normal ve azalan bakiyeler usûlüyle amortisman ayırmanın işletmeye kazandırdığı otofinansman imkânı ile vergisel avantajların karşılaştırılması gerekmektedir.

Tablo'dan da anlaşılacağı gibi normal amortisman usûlünde işletmenin her yıl ayırdığı amortisman payı sabittir. Azalan bakiyeler usûlünde ise başlangıçta ayrılan amortisman payları yüksek olmakta, sonra gelen yıllarda ise düşme görülmektedir. Bunun nedeni; normal usûlde amortisman o-

AMORTİSMAN UYGULAMASINDA NORMAL VE AZALAN AMORTİSMAN USULLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI*

NORMAL AMORTİSMAN USULÜ						AZALAN BAKİYELER USULÜ				
YIL	Amortisman Tabi Değer	Amor. %	Yıllık Amortisman Payı	Birikmiş Amortisman	İtfa Edilmemiş Değer	Amortisman Tabi Değer	Amor. %	Yıllık Amortisman Payı	Birikmiş Amortisman	İtfa Edilmemiş Değer
1	100.000.000	10	10.000.000	10.000.000	90.000.000	100.000.000	20	20.000.000	20.000.000	80.000.000
2	100.000.000	10	10.000.000	20.000.000	80.000.000	80.000.000	20	16.000.000	36.000.000	64.000.000
3	100.000.000	10	10.000.000	30.000.000	70.000.000	64.000.000	20	12.800.000	48.800.000	51.200.000
4	100.000.000	10	10.000.000	40.000.000	60.000.000	51.200.000	20	10.240.000	59.040.000	40.960.000
5	100.000.000	10	10.000.000	50.000.000	50.000.000	40.960.000	20	8.192.000	67.232.000	32.768.000
6	100.000.000	10	10.000.000	60.000.000	40.000.000	32.768.000	20	6.553.000	73.785.600	26.214.400
7	100.000.000	10	10.000.000	70.000.000	30.000.000	26.124.400	20	5.242.880	79.028.480	20.971.520
8	100.000.000	10	10.000.000	80.000.000	20.000.000	20.971.520	20	4.194.300	83.222.780	16.777.210
9	100.000.000	10	10.000.000	90.000.000	10.000.000	16.777.210	20	3.355.440	86.578.220	13.421.770
10	100.000.000	10	10.000.000	100.000.000	-	13.421.773	-	13.421.773	100.000.000	-

* Kaynak: Amortisman tabi bir yatırım malının değeri 100.000.000 TL. Ekonomik ömrü 10 yıl ve normal amortisman oranı da %10 olarak kabul edilmek suretiyle tarafımızdan düzenlenmiştir.

ranının her yıl maliyet değerine uygulanması, azalan bakiyeler usulünde ise amortisman tabi değer her yıl ayrılan amortisman paylarının itfa edilmiş değerden indirilmesinden sonra kalan kısma uygulanmasıdır. Bundan dolayı, azalan bakiyeler usulü amortisman süresini ilk yıllarda hızlandırmaktadır. Böylece müteşebbis azalan bakiyeler usulünü seçtiğinde, yatırım maliyetinin büyük bir kısmını kısa bir süre içinde geri almakta ve normal usule göre daha fazla otofinansman imkânını bulabilmektedir. Örneğimizde 8. yılın sonuna kadar azalan bakiyeler usulünün sağladığı birikmiş amortisman fonu normal amortisman fonundan fazladır. Özellikle ilk yıllarda bu fazlalık oransal olarak daha da yüksektir. Örneğin yıl sonu itibarıyla normal usülle yatırım maliyetinin % 40 geri alınırken, azalan bakiyeler usulünde bu oran % 59.04'dür. Azalan bakiyeler usulünün normal usule göre yatırımı geri ödeme gücü 1. yılda % 100, 2. yılda % 80, 3. yılda % 62.6, 4. yılda % 47.6, 5. yılda % 34.4 daha fazla almakta ve bu oranlar giderek küçülmektedir. Birikmiş amortisman fonu miktarı açısından ancak 9. yıl sonunda, normal amortisman usulü daha fazla imkân sağlamaktadır. Bu yılda normal usulde yatırımın % 90'ı, azalan usulde ise % 86.5'i geri alınmış olmaktadır.

Ayrılan yıllık amortisman payı açısından bakıldığında ise, 4. yılın sonuna kadar azalan bakiyeler usulünde normal usule göre daha fazla yıllık pay ayrılmakta, 5. yıldan itibaren ise normal usülle ayrılan yıllık pay daha fazla olmaktadır. Bu yıldan sonra her yıl azalan bakiyeler usulüyle ayrılan yıllık pay düşmekte, ancak sonuncu yıl kalan bakiyenin tamamının itfa edilmesi nedeniyle yıllık pay tekrar normal usule göre ayrılan payı aşmaktadır. Amortismanın gider yazılması nedeniyle yıllık ayrılan payların işletmeler açısından sağladığı vergi avantajları da aynı örnek tablo'da düzenlenmiştir. Azalan bakiyeler usulüyle ayrılan yıllık amortisma-

nın ilk yıllarda daha fazla olması ertelenen vergiyi de çoğalttığından, işletmeler açısından ilk yıllarda daha avantajlı olmaktadır. Azalan bakiyeler usulünün sağladığı vergi avantajı 4. yıla kadar devam etmekte, 5. yıldan itibaren ise normal usülle sağlanan vergisel avantaj azalan bakiyeler usulüne göre daha fazla kalmaktadır.

Geliştirme sonuncu yıl, yine bakiyenin tamamen yok edilmesi nedeniyle, azalan bakiyeler usulünün sağladığı vergi eteemesi daha büyük olmaktadır. Bu sonuçlar hızlandırılmış amortisman yönteminin yatırım indirimine göre daha etkili bir teşvik aracı olduğunu göstermektedir. Yatırım indirimi bir defaya mahsus olarak yatırım tutarının % 30'u vergi matrahından indirilerek işletmelere bir avantaj sağlarken, hızlandırılmış amortisman yöntemi ilk beş yılın sonunda yatırımın büyük bir kısmını geri ödemekte ve her yıl vergi avantajı sağlamaktadır. Özellikle yatırımcı büyük sermaye şirketleri açısından bu yöntem tercih edilir.

Öz sermayeden finansman imkânını bu şekilde elde etmekle borçlanmanın maliyetinden kurtulmuş olurlar. İç fonlardaki artış, yeni yatırım yapılmasını kamçılacaktır.⁸

Amortisman indirimi ile yatırıma yöneltilen sermayenin geri dönüş hızı da önemlidir. Söz konusu sermaye bu hızda dönme şansına sahipse, firma için borçlanmanın maliyeti olan faiz yükünün azalması sonucunu doğuracaktır. Kredi piyasasının işlerlik kazanmadığı ülkelerde borçlanmanın riskinin düşürülerek firmanın daha iyi şartlarla borçlanması sağlanır.

IV. YENİDEN DEĞERLEME

a) Kavram

Yeniden değerlendirme ile işletmelerin bilançolarının aktifindeki sabit değerlerin ve bunlara ait amortismanların, belli emsallerle çarpılarak gerçek

değerlerinin yükseltilmesidir.⁹

Ülkemizde 21.1.1983 tarih ve 2791 sayılı kanunla, VUK'nun yeniden değerlemeye ilişkin geçici 11. madde ile bilanço esasına göre defter tutan mükelleflere yeniden değerlendirme imkânı tanınmıştır.

Yapılan değişikliklerle 3332 sayılı kanunla da 1.1.1987 tarihinden geçerli olmak üzere sözkonusu mükellefler için her yıl toptan eşya fiyatları genel endeksindeki ortalama fiyat artışı seviyesinde yeniden Değerleme yapılmasına imkân tanınmıştır.

b) Neden Yeniden Değerleme?

Ekonomik amaçlı olan yeniden değerlendirme, kurumların enflasyon olgusundan dolayı gerileyen durumlarının iyileştirilmesi bakımından önemli bir araçtır.

Yeniden değerlendirme işletmelerde enflasyondan kaynaklanan öz sermaye kaybının telâfisi ve finansal sorunları ortadan kaldırmak için konulmuştur.

İşletmelerde otofinansman işlevini harekete geçirmekle sermaye birikimine katkıda bulunur. Özkaynak, kredi gibi fonksiyonları içeren bu kurumla, her yıl belirlenen oranlar enflasyon oranına eşitlenmeli. Enflasyon oranının sıfır olması durumunda ayrılan amortisman sürelerinin sonunda amortisman tabi kıymetler maliyet bedeline eşitlenmiş olur.

Günümüz ekonomilerinde yüksek enflasyondan dolayı amortisman süresi sonunda gerçek bir eşitleme sözkonusu olamamaktadır. Enflasyon oranının yeniden değerlemenin oranından fazla veya az olması amortisman usûllerinin sonuçlarını değiştirebilmektedir. Şöyleki: Enflasyon oranının yeniden değerlendirme oranından fazla olması halinde azalan bakiyeler usûlü tercih edilir.

Enflasyon oranının yeniden değerlendirme oranından küçük çıkması durumunda normal amortis-

man usûlü daha avantajlıdır. Ancak yeniden değerlendirme ve enflasyon oranlarının eşit çıkması hâlinde ise birbirlerine üstünlükleri olmamaktadır.

V. SONUÇ

Vergi sistemimize VUK'nun geçici 11. maddesi ile giren yeniden değerlendirme kurumu ile kurumlaşma teşvik edilmiştir. Ancak yeniden değerlendirme oranının düşük tutulmuş olması enflasyonun amortismanlar üzerindeki olumsuz etkisini gidere-memiştir.

Kapsam bakımından olduğu gibi, uzun süreli enflasyondan dolayı gerçekçi olmayan amortisman ayrımı yüzünden mükellefler fiktif kâr üzerinden vergilendirilmektedirler. Bu nedenle sözkonusu mükellefler, enflasyonun tahribatını kısmen de olsa önleyebilmek için azalan bakiyeler usûlüyle amortisman ayırabilirler.

DİPNOTLAR

1. Özlan Uluatam, *Vergilerin Yatırımlar Üzerindeki Etkisi*, s.48.
2. Hüsnü Kızılyallı, *Türk Vergi Sisteminin Ekonomik Analizi*, A.Ü. SBF Maliye Enst. yayını, yayın no: 286/33 Sevinç Matb. Ankara 1969 s.299.
3. K. Bulutoğlu, *Türk Vergi Sistemi*, C.I, 6. Baskı İstanbul 1978 s.329-330.
4. Özlan Uluatam, *Vergilerin Yatırımlar Üzerindeki Etkisi*, s.64.
5. Yüksel Koçyalkın, *Genel Muhasebe*, Ankara 1984, s.186; Sabri Bektöre-Yılmaz Benligiray, *Envanter ve Bilanço*, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı, Yay.2. Baskı No: 26, Eskişehir, 1986, s.120.
6. Yüksel Koçyalkın, *Genel Muhasebe*, Ankara 1984, s.186; Sabri Bektöre-Yılmaz Benligiray, *Envanter ve Bilanço*, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı, Yay.2. Baskı No: 26, Eskişehir, 1986, s.120.
7. Bknz., VUK mükerrer Md. 315.
8. Arif Nemli, *Gelişmekte Olan Ülkelerde Vergi Politikası*, İ.Ü. İkt. Fak. Yay. No:443, İstanbul 1979, s.148
9. Uğur Günege, "Yeniden Değerleme", *Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Mayıs 1987, s.53.

İKTİSAT ÇEVRE VE AVRUPA TOPLULUĞU'NDA ÇEVRE İDEOLOJİSİ

Murat Şahin ÖCAL
Gazi Üniversitesi
İ.İ.B.F. Ekonomi Bölümü
Araştırma Görevlisi

1. İKTİSAT VE ÇEVRE

Dört temel üretim faktöründen biri olan 'doğa' kıt faktörler arasında, göreceli olarak artırılması olanak dışı olan tek üretim faktörüdür. Üretimin yapıldığı mekan doğanın bir parçası olmakla beraber, üretime ayrıldığı andan başlayarak doğa olarak kalma hakkını bütünüyle kamunun ve girişiminin inisiyatifine bırakmaktadır.

Anglo-Sakson iktisadı doğanın değişim değerinin adını koymuş ancak kullanım değerindeki sistematik kayıpların adlandırılması düşünülmüştür. Bunun nedeni, günümüzden iki yüzyıl önceki sanayi bölgelerinin bu güne oranla lateral bir biçimde genişlemesi ve ürün çeşitlerinin bu günkü kadar geniş bir yelpazede yer almaması idi. Ancak günümüz sanayi bölgelerinde daha az alanda daha çok üretim yapılmaktadır. Bunun yanı sıra sınaî üretim, ürün ve yan ürünleri itibarıyla çok geniş bir yelpazeye yayılmış özellikle de kimyevi ve sentetik maddelerin toplam üretim içindeki payları artmıştır. Bu gelişme üretimin çevreyi tehdit eden bir etkinlik haline gelmesine neden olmuştur.

Yeryüzü coğrafyasının belli bölgeleri fiziki üretime ayrılmış ve dolayısıyla bir topluluğun mülkü haline gelmiş olsa bile yeryüzü coğrafyasının son çözümlemede tüm insanlığa ait olduğu gerçeği yadsınamaz. Şu halde doğanın değişim değerini ödeyerek doğaya sahip olan girişimcinin doğanın kullanım değerinin erozyona uğraması durumuna seyirci kalması çevre sorununa sınıfsal bir boyut da kazandırmaktadır. "Bazı iktisatçılara göre, piyasa ekonomisi içinde özel çıkara dayalı davranışlar sonucu iktisadi refahın maksimum olacağı gerçek hayata da uygundur. Bir çok tanınmış iktisatçı genel olmamakla beraber belirli noktalarda bu görüşten ayrılmış ve iktisadi düşüncenin genel çizgisi yanında oldukça geniş kapsamlı bir eleştiri meydana gelmiştir. Bu konuda başta Marx ve Engels gelmektedir. Bu yazarlara göre Smith ve onu izleyen iktisatçıların tersine, özel çıkarlar arasındaki çelişkiler toplumsal düzeyde sınıf çatışmalarını ortaya çıkarır. XIX. yüzyıl kapitalizmi ve iktisadı bu şekilde eleştirilirken sözü geçen yazarlar sanayileşmenin zararlı etkilerini ortaya koymuşlar ve özellikle Engels İngiltere'nin büyük şehirlerindeki çevre kirlenmesi üzerinde durmuştur".¹

İktisadi etkinliğin çevre üzerindeki olumsuz etkileri özellikle sınaî üretimden ve sınaî üretimin genişlemesinden kaynaklanmaktadır. Bu ilk bakışta büyüme ve sanayileşme ile çevre arasında bir seçim yapma zorunda olduğu sanısını yaratmaktadır. Ünlü iktisatçı Harrod, ekonomik büyümenin ana hedef olduğunu ve iktisat politikasının amacı olduğunu söylemiştir. Yaşanabilir çevrenin

azalması durumunda büyümeden söz edilemeyeceğine göre böyle bir saniya kapılmak yersizdir. Diğer bir deyişle çevre ile sanayileşme ve büyüme arasında bir çelişki yoktur. Bu konudaki kuşku­ların ortadan kalkması için belki de büyüme hesapları­nın gölge fiyatlarıyla da yapılmaya başlanmasını beklemek gerekmektedir. Öte yandan büyüme ile çevre arasında bir çelişki olduğu düşüncesi doğru olmuş olsa bile, "büyümenin azaltılmasının dürüst bir çare olabilmesi için gelir dağılımının hemen hemen eşit duruma gelmesi gereklidir. Aksi durumda insanlar ve gruplar bulundukları tüketim düzeyin­de donarlar".²

"Türkiye'de de sanayideki gelişmeyle birlik­te, bazı çevre sorunlarının ortaya çıkmaya başladığı ve son yıllarda bazı yörelerde bu sorunların çevre tahribi ve kirlenmelerle, doğal yaşamın ve insan yaşamının taşıyamayacağı tehlikeli boyutlara ulaştığı gözlenmektedir. Ancak ortaya çıkan bu sorunlar sanayinin büyüklüğünden değil, bilinçsiz bir biçimde planlanmasından, daha doğrusu planlama ve yer seçimi hatalarından kaynaklanmaktadır."³

Diğer yandan Avrupa Topluluğu ülkeleri de sanayi ürünleri toplam üretimleri içinde geniş yer tutan ülkeler olarak çevre sorunlarıyla içiçe yaşayan ülkelerdir. Sosyo-kültürel etmenlerin dışında Topluluk'ta çevre duyarlılığının gelişmiş olması büyük ölçüde Topluluk sınai üretiminin bu geniş ölçüden kaynaklanmaktadır.

Çevre duyarlılığının ilk tohumları Avrupa'da 1968 öğrenci hareketleriyle atılmış, bu dönemde kurulu düzeni reddeden bir grup insan kırsal kesimde alternatif bir yaşam biçimi oluşturmak üzere kentlerden çekilmişlerdir. Daha sonra bu grupcular çevreci dergiler aracılığıyla birbirleriyle temas kurmuşlardı. Ancak çevre duyarlılığının bir çevre politikasının doğumuna gebe kalması 1971 yılında Roma Klübü tarafından yayınlanan 'Gelişmenin Sınırları' raporundan sonra gerçekleşmiştir.

Türkiye'de ise belli bir çevre politikasından söz edilmeye ancak 1970'li yıllardan sonra başlanabilmektedir. Gerçi çevre duyarlılığının dünyadaki ve Avrupa'daki filizlenişi de aynı yıllara rastlamaktadır. Ancak Türkiye'nin bir çevre sorununun yaşaması için şehirleşme düzeyinin, sanayileşme düzeyinin ve sınai üretimin toplum üretim içindeki payının belli bir büyüklüğü aşması gerekmiştir. Çevre sorunlarının son yıllarda kamuoyunda geniş ilgi görmesinin yanı sıra, çevre sorunlarının resmi olarak kendi adıyla devlet politikasına dahil edilmesi 3. Plan'a rastlamaktadır. Ne ki, çevre koruma önlemlerinin sanayi üretiminin büyümesini engelleyeceği korkusuyla ilk girişimler biraz tedirgin adımlar olarak tanımlanabilir.

2. SORUNUN TARAFLARI

Temel iktisat eğitiminde İktisada Giriş dersleri çoğunlukla Neo-Klasik öğretisi esas alınarak verilir. Öğrenciler daha üst sınıflarda iktisadi doktrin

ve iktisadi sistemlere ilişkin dersler aldıklarında, Neo-Klasik okulun dışında kalan okulların bu sarı­ılmaz dedüktif mantığa karşı ayakta kalmış oluşu­nu biraz hayretle izlerler.

Neo-Klasik analizin dayandığı varsayımların esas olarak birey ve bireyin davranışlarını refe­rans alması, bu varsayımlara duyulacak inancın bireyin kendi kendini kontrol etmesiyle hemen sağlanmakta, birey de benim için iyi ve doğru olanın çevre ve diğerleri için kötü olmasının mantığı ne olabilir türünden bir sorgulamaya gitmeyerek yaygın bir terkip hatasına düşmektedir. Bütün bireylerin endeksleme yoluyla L'ye indirgendiği Neo-Klasik dünyanın en temel varsayımı olan, ya­şama ilişkin bütün içeriklerin rasyonelleştirilmesi ilkesi çevreyi korumaya ilişkin her türlü önlemi de kaçınılmaz olarak maliyetler içine yerleştirmektedir. Şu halde; rasyosu en yüksek düzeyde üretimi minimum maliyetle gerçekleştirmek şeklinde işleyen girişimcinin, anılarındaki pastoral kırıntılar ona egemen olmadıkça çevre-insan ilişkilerinde, bu hedefi ile çelişecek şekilde davranmasını beklemek anlamlı olmayacaktır. Emek sahipleri de yine Neo-Klasik çerçeve içinde kalındığında benzer sınırlamalar içindedirler. Emek sahiplerinin çevre duyarlılığı yaşam gailesi ile gölgelenmiştir. Örneğin İstanbul Hereke girişindeki çimento fabrikası­nın çevre sağlığını tehdit ettiği gerekçesi ile kapatılması ya da bir başka yere taşınması düşüncesi yörede başka bir istihdam olanağı yaratılmadığı varsayımı altında, bölgede yaşayanlar tarafından sert bir tepki ile karşılanacaktır. Dolayısıyla çevre ile ilgili koruma önlemlerinde emredici kayıtlar olmadıkça, girişimcilerin yada çalışan insanların kayıtsızlığına şaşırarak sağduyu sınırlarını zorlayan bir tepki olacaktır.

Bu durum bizi çevre ile ilgili koruma önlemlerinin ve önlem tekliflerinin üstyapıdan geleceği düşüncesine götürmektedir. Oysa özellikle Türkiye ve Türkiye gibi sanayici ile siyasi iktidar odaklarının dizdizeliklerini korudukları ülkelerde çevre politikası çoğunlukla baştan sakat doğmakta ve çevre korumasına duyarlılıklar halkın dar bir kesiminden gelmektedir. Buradan açıkça anlaşılmaktadır ki, sorunun tarafları halk ile emek ve sermaye sahipleridir. Devletin çevre sorunundaki gerçek yerini saptamak ise daha güçtür. Greenpeace gemisine yapılan saldırı göz önüne alınırsa, siyasi iktidarların ve üst yapıların bu konudaki yerinin şaibeli olduğu daha açık olacaktır.

Yine de bu konuda önyargıdan uzak durmak gerekmektedir. Çünkü gelişmiş batı ülkelerinde özellikle de Avrupa Topluluğu üyelerinde çevre sorunlarına yaklaşım biçimi, azgelişmiş ülke pratiğinden gelen ve sanayileşmenin heyecanını yeni yeni yaşayan ülkelerin yaklaşım biçiminden çok daha rafinedir. En azından batıdaki çevreci baskı gruplarının karşısında yerel yönetimler vardır. Oysa azgelişmiş ülkelerdeki demokrasi anlayışı top-

lumdaki adacıklara bir türlü serinkanlı bakamadığından, çevreci baskı grupları bu ülkelerde potansiyel terör odakları olarak algılanmakta ve samimi eylemlerinde karşılarında yerel yönetimleri değil devleti bulmaktadırlar. Daha bir çok örnek AT ülkeleri ile Türkiye'nin ve gelişmekte olan bir çok ülkenin çevre ile ilgili politika üretmede farklı referanslara sahip olduğunu ortaya koyabilir.

3. AVRUPA TOPLULUĞU'NUN ÇEVRE İDEOLOJİSİ

Avrupa Topluluğu Mart 1987 ile Mart 1988 arasındaki bir yılı Avrupa Çevre Yılı olarak ilan etmişti. Topluluk'un kendisine bir çevre yılı ayırmadaki amaç günümüzde giderek büyük bir tehlikeye dönüşmekte olan olgulara karşı duyarlılığı artırmak ve çözüm aranması için bireyleri ve otoriteleri harekete geçirmektir. Bir 'çevre yılı' düzenleme kararı 1985 yılında Avrupa Konseyi'nde alınmıştı. Ancak gerek Topluluk üyelerinin gerekse Topluluk'un çevre ile ilgili çalışmaları çok öncelere dayanmaktadır. 1960'lı yıllarda bütün Avrupalı ülkeler 'kendi' çevre politikalarını oluşturmuş bulunmaktaydılar. Diğer yandan ekonomilerin hem nicel hem de nitel olarak büyümesi ülke sınırlarının sabit olması nedeniyle ekonomik coğrafyanın zorlanmasını kaçınılmaz kılmaktaydı. Büyümeden vazgeçmek gibi bir seçeneği zaten olmayan AT ülkeleri, artan çevre kirliliği karşısında ulusal politikaların yetersiz kaldığını gördüler. Bunun üzerine Ekim 1972'de bir 'Topluluk Çevre Politikası'nın saptanması gerektiği resmen ilan edildi. Topluluk çevre politikası bu gün onbeş yılı aşkın bir pratiği arkasında bırakmış bulunmaktadır. Bununla beraber çevre sorununun kendi dinamiği gereği, yeni durumlara yeni önlemler almak türünden bir yöntemin benimsenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Her gün yeni bir kirlenme türünün ortaya çıkmakta olduğu gözönüne alınırsa, AT'nin konuya yaklaşım biçiminin hep bu dinamik özelliğini koruyacağı öngörülebilir.

AT'nin çevre kirlenmesine karşı ortak tutum almasının teknik kaçınılmazlıkları bir yana, ortak politika üretme düşüncesi altındaki AT ideolojisini kavramak çevre politikasının Türkiye'deki algılanışıyla karşılaştırılması bakımından önemlidir.

Topluluk'un çıkardığı European File'in (Avrupa Dosyası) 5/87 sayısı Avrupa Topluluğu ve Çevre Koruması konusuna ayrılmıştır. Burada yer alan 'Niçin bir Topluluk Politikası?' başlıklı bölümün çözümlemesinin yapılması, Topluluk'un çevre ideolojisine ve buna damgasını vurmuş olan Avrupalılık bilincine ışık tutacaktır.

"İlk olarak Roma Anlaşması Topluluk'a vatandaşlarına çevrenin iyileştirilmesini özellikle gerektiren yaşama ve çalışma koşullarını sağlama görevini verir. Anlaşma ayrıca, AET ülkelerinin ekonomilerini uyum içinde geliştirmek ve ülkelerin kararlı ve dengeli büyümelerini ilerletmek için bira-

rada çalışmalarını şart koşmaktadır. Çevresel kaynaklar akılcı bir biçimde kullanılmadıkça böyle bir görevin üstesinden gelmek olanaklı değildir. 'Tek Senet' bölümlerinden birini tamamiyle çevre politikasına ayırarak Avrupa Anlaşmasının çizdiği mantıki sonuçları düzeltmekte ve çevre politikasını açık bir şekilde Topluluk'un ehliyetine bırakmaktadır." 4

Bir Topluluk politikası geliştirmedeki gerekçelerin en başında, Topluluk'un kendisini hukukla sınırladığı ve AT'nin anayasası anlamına gelen Roma Anlaşması'nın pratik yaşamda ne denli derinliğe sahip olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Burada önemli bir nokta Topluluk'un görevlerini yerine getirmekle kendini sorumlu kıldığı kitlenin ekonominin ajanları ile sınırlı tutulmayıp Topluluk vatandaşlarıyla genişletilmiş olmasıdır. İlerideki gerekçelerden de anlaşılacağı gibi konuya son derece ekonomik açıdan yaklaşmış ancak muhatap kitle olarak Topluluk'u oluşturan vatandaşlar bir bütün olarak alınmıştır. Topluluk üyesi ülkelerin ekonomilerinin uyum içinde olması ve dengeli büyüme hedeflerinin gerçekleştirilmesi için çevre kirlenmesinin bir engel olduğu ifade edilmiş ve AT hukukunun en üst yazılı metnine 1986'da düzenlenen 'Tek Senet'le çevre kanunu üç bendden oluşan bir madde olarak dahil edilmiştir.

"Topluluk çevre politikasının gerekliliğinin ikinci nedeni ekonomiktir. Üye ülkelerin farklı ulusal politikaları benimsemeleri halinde ortaya çıkacak olan eşitsizlikler işlemekte olan ortak pazarı etkileyebilecektir. Belli ürünlerin standartlarının farklılaşması malların serbest dolaşımını etkileyecek, firmaların maliyetlerini değiştirmek yoluyla bu firmaların bulunduğu ülkelere bağlı olarak rekabeti aksatacaktır. Diğer yandan Avrupa çapında bir politika kıta ölçeğinde bir pazar yaratılmasına yardım edecek ve bunun da ötesinde uluslararası rekabetle başetmede firmaları daha da etken hale getirecektir." 5

Ekonomik gerekçe biri Topluluk içi diğeri Topluluk dışı olmak üzere iki ana temadan kaynaklanmaktadır. Birincisi, çevre politikasına üye ülkeler arasındaki yapısal uyumu korumak yolunda bir görev vermektedir. Böylelikle ekonomilerin sahip oldukları esnekliklerin çevre kirlenmesi gibi dışsal değişkenlerden yalıtılmasına çalışılmakta ve rekebatın olası olduğu kadar içsel değişkenlerin çarpışması ile gerçekleştirilmesine özen gösterilmektedir. Topluluk üyelerinin dış dünya ile ilişkilerinde ortak politikalar üretmelerinin önemi ise dışsalıkların paylaşılması düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Böylece çevrenin iyileştirilmesi sonucu elde edilecek avantajdır. Böylece çevrenin iyileştirilmesi sonucu elde edilecek avantajların üye ülkelerin dış dünyaya karşı pazarlık gücünü artıracacağı düşünülmektedir. Bu düşünceyle bağlantılı olarak Topluluk ve üye ülkeler çevre politikalarında geliştirmekte olan ülkelerin çıkarlarının da hesaba katılması ve özellikle tasarlanan önlemlerin bu ülkelere

rin gelişmesine etkilerinin göz önüne alınması ilkesinin hayata ne derece geçirilebildiğinin üzerinde durulması gerekir.

"Son olarak, kirlenmenin sınır tanımadığı belirtilmelidir. Toksik atıklar ve havaya atılan pislikler, birçok Avrupalı ülkenin paylaştığı göller ve su kaynakları üzerinde uçmaktadır... Ulusal hareketler çoğunlukla sınırlı olmakta ve uluslararası düzeyde kayıtlayıcılığı etkin olamamaktadır. Ancak oniki ülkenin ortak bir hareketle anahtar sorunun üzerine yürümesi uluslararası düzeydeki güçleri artırabilecektir. Aynı zamanda her düzeyde uzman ve yöneticilerin değiştirilmesi ve bilimsel araştırmaların koordinasyonu, süreci hızlandıracak ve herkesin yararına olarak daha iyi sonuçların alınmasını sağlayacaktır." ⁶

Topluluk hemen her konuda olduğu gibi çevre sorununa yaklaşırken de bütünün gücünün, parçaların güçlerinin toplamından daha büyük oluşu avantajını kullanmakta ve işbirliğinin her düzeyindeki uzmanlar ve yöneticiler arasında olacağını belirterek çevreyi tehdit eden tehlikelerle mücadelenin geniş bir tabana yayılmasını sağlamaktadır.

4. SONUÇ

Şurasını özellikle vurgulamak gerekir ki, çevre sorunları yalnızca sanayi toplumunun atıklarının yarattığı bir sorun değildir. Sorunun önemli bir bölümünü bu atıklar oluşturmakla beraber, toplumun sosyo-kültürel yapısı ve bu yapıdaki duyarlılıklar da önemli bir ağırlığa sahiptir. Sosyo-kültürel dinamiğin laikleşmediği, pragmatizmin yaygın bir düşünüş biçimi olarak çevre sorununu marjinal bir sorun olarak algıladığı, çevreye toplumsal olarak sahiplenme duygusunun 'ekmek parası ideolojisi' ile sakatlandığı ortamlarda bu ağır-

lıklar daha da önem kazanmaktadır. Özellikle Türkiye'de devletin soruna yaklaşımında ne yazık ki, sahip olunan çevresel değerler hakkında samimi endişeler değil, AT standartlarında bir duyarlılığa ulaşmak (olası olduğunca bundan da ileri gitmek) ve benzer önlemleri AT'a sunmak üzere almak türünden kaygılar vardır. Diğer yandan aydın çevrelere meşgale olur düşüncesiyle çevreci baskı gruplarına babacan tutumlar gösterilmekte ancak yoğun bir denetim altında da tutulmaktadırlar. Sivil toplum geleneği olmayan bütün toplumlarda olduğu gibi Türkiye'de de siyasi iktidarlar toplumsal hayatın her aşamasını düzenlemeye taliptir. Dolayısıyla çevre ile ilgili düzenleme ve önerilerin doğrudan baskı gruplarından gelmesi iyi bir örnek oluşturmadığı gibi pek arzulanan bir durum da değildir.

Diğer yandan AT ülkeleri yaşadıkları çevre sorunlarının gerek boyutları gerekse nitelikleri bakımından Türkiye'den şanssız durumdadırlar. Avrupalı çevreci baskı grupları da devletlerden önemli bir sempati görmemelerine karşın, çoğunlukla yerel yönetim idarelerine karşı eylem yaptıklarından daha etkili olmaktadır.

DİPNOTLAR

1. P.A.Victor, "İktisadi Açından Çevre Kirlenmesi", Akbank Kültür Yayınları, Macmillan İktisat Serisi, s.19, İst. 1978
2. J.K.Galbraith, "Ekonomi Kimden Yana", Altın Kitaplar Yayınevi, s.405, İst. 1988
3. Ş.Özdemir, "Türkiye'de Toplumsal Değişme ve Çevre Sorunlarına Duyarlılık", Palme Yayınları, s.52, Ank. 1988
4. The European Community and Environmental Protection, 5/87 European File s.3, Lüksemburg, 1987
5. a.g.e., s.4
6. a.g.e., s.5

GENÇLİĞİ VE GELECEĞİ ÜLKENİN
GÜNDEMİNE GETİRMEK YOLUNDA
BİR ÇABA:
DEMOKRASİ İÇİN GENÇLİK
PLATFORMU

Murat SOMER

Yerküremizde siyasi, ekonomik ve toplumsal alanlarda büyük değişimlerin yaşandığı, insanlığın önündeki maddi ve manevi olanaklar kadar sorunların da aynı hızda devleştiği ve karmaşıklaştığı bir dönemi yaşıyoruz. Geleceğin dünyasının eşit koşullardaki onurlu bir üyesi olmak ve yeni uygarlığın maddi ve manevi nimetlerinden yararlanabilmek için mutlaka bireyin tüm politika üretme ve karar alma süreçlerine aktif olarak katıldığı katılımcı demokratik düzenleri kurmak gerekmektedir. Toplum ve sorunları, yukarıdan aşağıya, bir avuç insanın düşünce ve kararlarıyla çözülemeyecek kadar karmaşıklaştı. Üstelik toplumun ortak sorumluluk ve katılımına dayalı demokratik düzenlerin çok daha verimli, hızlı ve istikrarlı işledikleri anlaşıldı. Tasarlanan ekonomik ve siyasi düzen ne olursa olsun, bireylerin demokratik katılımının, düzenin devamlılığı, arzulanırlığı ve verimliliği için sağlanması gerektiğini anlıyoruz. Uygulamada ise deneyimlerine ve özelliklerine göre her toplum kendi katılım biçimlerini süreç içerisinde deneyerek kendisi yaratmalıdır.

Peki böyle bir dönüşüme toplumumuz ne denli hazır? Bu noktada; ülkemizin geleceğinin genç nüfusun geleceği ile içiçe geçmiş olduğunu görüyoruz. Doğal olarak gençler her yerde geleceğin güvencesidir. Ancak unutmayalım ki ülkemizde nüfusun üçte ikisini oluşturuyoruz (0-29 yaş grubu 1985'de nüfusun % 65'ini oluşturuyordu, DİE). Ülkemizin geleceği gerçekten de biz gençlerin sorunlarının çözülmesine ve geleceğe yeterince hazırlanabilmemize bağlı.

Geleceğe güvenle ve umutla bakabilmek... Bundan daha arzulanır ne olabilir? Bunun için bugününümüzü ve geleceğimizi tartışabilmemiz, etkileyebilmemiz, kısacası bugünü ve yarınıyla yaşamamızda söz sahibi olabilmemiz gerekir. Oysa biz gençler için bu olanak uzun süredir yasalar (yani yasaklar) ve toplum tarafından oluşturulmuş önyargı ve korkular yüzünden tıkanmış durumda. Bu durumda insanlar bireysel birtakım kurtuluş yollarına başvuruyor, yurtdışında yaşamayı düşünüyorlarsa onları kimsenin suçlamaya hakkı var mı? Son olarak, ülkemizde bugün, gençliğin çoğunluğunu kucaklayabilmiş olan, eğitim, öğretim, çalışma, barınma, temsil edilme, kendini ve yaşamı tanıyıp geliştirme gibi olmazsa olmaz gereksinimlerini toplumda temsil etmek ve dayatmak işlevlerini hakkıyla yerine getiren, demokratik ve katılımcı bir gençlik örgütlenmesi ne yazık ki yoktur.

Demokrasi için Gençlik Platformu'nu (DİGEP) kuran gençler olarak biz bu noktadan yola çıktık. Amacımız, kendi sorunlarımızı kendimiz saptayarak, ortak sorunlar çevresinde DEMOKRATİK KOALİSYONLAR oluşturarak bir BASKI

GRUBU oluşturabilmek, gençliğin yaşamın her alanında karar alma mekanizmalarına katılımını savunmak, kendi pratiğimizde de DEMOKRASİYİ YAŞAYARAK ÖĞRENMEK ve böylece geleceğe hazırlanmaktır.

Ülkemizde gençliğin politik yaşama yeterince katılmadığı, bu alanda geçmişte görülen hareketliliğin ve örgütlülüğün bugün olmadığı ve bu anlamda bir depolitizasyonun yaşanmış olduğu bir gerçek. Ancak gençliğin politikaya, kendi geleceğine, ülke ve dünya sorunlarına ilgi duyma anlamında depolitize olduğunu düşünmenin kolaycılık olduğuna inanıyoruz. Kesin olan, günümüz gençliğinin farklı bir dil, anlayış ve örgütlenme biçimlerine gereksinim duyduğudur. Dünyada değişmeyen tek şeyin DEĞİŞİM olduğunu anımsarsak bu çok doğal. Nitekim, son yıllarda ülkemizde çevrecilik ve kadın hareketi gibi yeni birtakım özellikler taşıyan bazı hareketler de çıkabilmiştir.

Bu düşünceler ışığında DİGEP'de farklı bir düşünce yapısı oluşturmaya çalışıyoruz. Bu yeni anlayışın temel taşı BİREY'e önem vermek, bireylerin farklı düşünce ve arzularına saygı göstermek, birbirimizin gelişimini tıkamak bir yana desteklemeye çalışmak. İnanıyoruz ki sorunlarımızı çözecek ve geleceğimizi yaratacak özgün fikirlere ancak böyle, yani, farklı düşüncelere önyargısız ve saygılı yaklaşıp aramızda YARATICILIĞI teşvik ederek ulaşabiliriz. Bu anlamda bireye önem vermekle olumsuz anlamda bireyciliğin farklı kavramlar olduğunu düşünüyoruz. Olumsuz anlamda bireyci kişi, kendi çıkar ve yaşantılarını toplumun dışında ve üstünde tutar. Oysa biz, insanın herşeyden önce toplumsal bir varlık olduğu inancındayız, bireysel geleceğimizi toplumumuzun ve insanlığın geleceğinden kopuk görmüyoruz. Sorunlarımıza beraberce çözüm aramak için biraraya geldik. Ama bunu yaparken ayrılıklarımızı yok etmeye çalışmıyor, ancak ortak düşünce, duygu ve yaşantılarımızı bulup ortaya çıkarmaya çalışıyoruz.

Bu yüzden DİGEP'de, belli bir ideoloji, etnik veya dinsel grup çevresinde yoğunlaşmış homojen bir yapı değil HETEROJEN bir oluşum düşünüyoruz. Tek yollara inanmıyoruz. Bunun ötesinde tek bir düşüncenin dışlayıcı egemenliğine giren bir gençlik örgütlenmesinin işlevini yitireceğine inanıyoruz. Elbette ki bu tür bir heterojenliğin doğal bazı sınırları var. Farklılıkları koruyarak birlikte yaşam ancak temel noktalarda UZLAŞMAKLA mümkün olabilir. Bugün bu uzlaşma noktaları DİGEP'in program ve tüzüğünde belirtilmiş olan amaç ve yöntemlerde ifade edilmiştir ve bir çerçeve çizmektedir. Ancak bu noktalar sonsuza dek geçerliliğini koruyacak kesin kurallar değildir. Statik, değişmez bir kurallar bütünü aramıyoruz, kesin doğrular peşinde değiliz, DİNAMİK bir düşünce altyapısı arayışı içindeyiz. Önemli olan, herhangi bir kural değiştirilirken ya da yeni bir ilke tanımlanırken bunun tabanı dışlamaksızın bireylerin aktif katılımı

ve mümkün olan en geniş ortak paydanın bulunmasıyla yapılmasıdır. Uygar ve HOŞGÖRÜYE dayalı bir tartışma ortamının yaratılabilmesi, beraberce konulmuş kurallara geçerli oldukları sürece beraberce uyulmasıdır.

Bu çerçevede şu ana dek oluşmuş ilkelerimizin başında, insanları tek doğrulara, düşünce tembelliğine iten kalıplaşmış sloganlardan oluşan söylemlerden kaçınmak geliyor. İnsanlar üzerinde kalıcı etki yaratmak adına, uzun süre sorgulanmadan biteviye kullanılan sloganlar, bir süre sonra, ait oldukları düşüncelere ve ulaşmaları gereken insanlara yabancılaşmış içi boş terimler haline geliyorlar. Bu yöntemin altında biraz da insanların pek de uzun düşünmeye yatkın olmadıkları inancı yatıyor. Ama biz kişilerin ne olduğunu doğru dürüst anlamadıkları ya da bazen sadece anladıklarını zannettikleri kavramları ezberlemelerinin yanlış olduğunu düşünüyoruz. İnsanların DÜŞÜNMEK ZORUNDA olduklarına inanıyoruz ve onları düşünmeye yönelten, dinamik ve yeni bir söylem peşindeyiz.

İkinci önemli ilkemiz BAĞIMSIZLIK. Başarılı bir gençlik örgütlenmesi için bunun olmazsa olmaz koşul olduğuna inanıyoruz. Hiçbir siyasi parti, etnik veya dinsel grup, ekonomik çıkar ya da iktidar odağına bağlı değil ve bu özelliğimizi korumaya kararlıyız.

Gençliğin yaşamın her alanında demokratik karar alma mekanizmalarına katılmalarını savunuyoruz. Bunun için kamuoyu oluşturmaya çalışıyoruz. Ancak bunu sadece savunmak yetmemeli. Bu katılımın pratikte toplumun her düzeyinde nasıl gerçekleşebileceği üzerine kafa yoruyor ve PROJE ÜRETMEYE çalışıyoruz. Örnek olarak hazırladığımız ÜNİVERSİTELERDE ÖĞRENCİ KATILIMI TASARISI'nı gösterebiliriz.

Öte yandan, DİGEP olarak demokratik hakları sadece kendimiz için aramıyoruz. Gençliğin tümünü veya çoğunluğunu temsil işlevini tek başına yerine getirmek gibi bir iddiamız yok. Bizim için demokratik sistem sadece bir araç değil aynı zamanda başlı başına bir amaç. Gençlerin her tür düşünce etrafında özgür yasal örgütlenmesine izin verilmelidir. Bugün varolan bir takım dernek ve kuruluşlar kimse istemediği halde marjinal bazı grup ve ideolojilerin tekelindeyse eğer, bunda söz konusu düşüncelere yasal yaşama alanı bırakılmamasının büyük etkisi olduğuna inanıyoruz.

Bu düşünceler, özellikle demokratik katılım- la ilgili olanlar bazılarıımıza ütöpik gelebilir. Gerçekten de bu alanda ülkemizde oldukça gerideyiz. Ancak bu, bir an önce bu mekanizmaları yaşama geçirmeye ve deneyerek öğrenmeye başlamaya engel olmamalı. Çünkü demokrasiyi aileden TBMM'ye dek bir an önce öğrenmek zorundayız ve tereddüt ettikçe gecikiyoruz. Toplumda çoğunluğu oluşturan biz gençler eğer bu dönemde de

mokراسيى kendi aramızda yaşama fırsatını bulamazsak ve sindiremezsek gelecekte de toplumu-
muz için durumun hiç de parlak olamayacağına i-
nanıyoruz. Arayışı içinde bulunduğumuz gençlik
örgütlenmesi bu anlamda hepimiz için bir okul ni-
teliğini de taşımaktadır. İyi niyetli katkımız karşılığın-
da ve ölçüsünde verim alacağımız, öğrencileri ta-
rafından sürekli yeniden üretilen, geliştirilen bir o-
kul...

Arzuladığımız gençlik örgütlenmesinden
beklediğimiz tüm bu işlevler uygulamada nasıl
gerçekleşecek? Herşeyden önce örgütlenme yapı-
sı yukarıda belirtilen ilkelerle tutarlı olmalıdır. Ken-
di özgün çalışmamız olan DİGEP tüzüğüyle bu a-
maçla, 'federatif', yeni bir örgütlenme modeli oluş-
turmaya çalıştık. Tüzüğü oluştururken iki gerekli-
likten yola çıktık: Etkin bir gençlik örgütlenmesi or-
tak karar alma, uygulayabilme, politika oluşturabil-
me yeteneğine sahip olmalı, hantal ve yavaş ol-
mamalı, bütünlüğünü koruyabilmelidir. Ancak bu-
nu yaparken de etkinlik adına bütünü oluşturan bi-
reylerin (tabanın?) arzu ve iradelerini dışlamamalı,
MERKEZİYETÇİ OLMAMALIDIR. Aslında bu iki
hedef birbirlerini dışlamıyor hatta kapsıyorlar. Zira
alınan herhangi bir kararın, oluşturulan herhangi
bir politikanın etkinliği, aslında o kararın alınış biç-
mine sıkı sıkıya bağlıdır. Bir politika ne denli bütü-
nün katılımıyla kararlaştırılmış, bütün tarafından ne
denli benimsenmişse o denli güçlü olacaktır. Ö-
nemli olan bu katılımı tıkanıklığa yol açmayacak
şekilde sağlayacak mekanizmaları oluşturmak.
Ayrıca, insanların özerkliklerini yitirdiklerini düşün-
dükleri zaman bütüne bağlılıklarını yitirdiklerini de
deneyimler göstermiştir.

DİGEP tüzüğünde öngörülen yürütme kuru-
lu (YK) bir eşgüdüm organı niteliğini taşır. YK'nın
uygulayacağı politikaları ayda bir toplanan, genç-
lerin yoğun olarak bulunduğu (okul, işyeri vb.) yer-
lerde kurulacak DİGEP birimlerinin (DB) temsilci-
lerinden oluşan ve aylık çalışma programları hazır-
layan Konsey (K) belirleyecektir. Önce komisyon-
lar halinde çalışan daha sonra da genel oturumda
biraraya gelen K, hem DB'ler arasında tartışma ve
görüş alışverişi için ortam sağlamakta hem de
YK'nın mutlaklaşmasını önlemektedir.

DİGEP tüzüğünde her düzeyde karar, bir ö-
neriyi ve önerinin kesinleşmesini öngören bir büt-
ündür, bir süreci içerir. Öyle ki, DB'ler dışı açık
eylemleriyle ilgili kararlarını YK'ya bildirmekle yük-
kümlüdürler ve bu kararlar YK tarafından reddedil-
mediği zaman kesinleşir. Ancak DB'de oluşturulan
bu düşünce, Konsey yoluyla bir DİGEP politikası
veya etkinliği haline gelebilir ve bu kez YK tara-
fından uygulanmak zorundadır. Aynı şekilde,
DB'ler de YK'nın her uygulama önerisini uygula-
mak zorunda değildirler. Bu durum, etkin bir işle-
yiş için önerilerin oluşma sürecinde görüş alışveri-
şini ve karşılıklı anlayışı zorunlu kılmaktadır. Elbet-
te ki, YK'nın DB'lere bağlı olmaksızın yapabilece-

ği, ancak K'ya ve Genel Kurul'a karşı sorumlu ol-
duğu uygulamalar da vardır. Son olarak, karar al-
ma süreçlerinde ivedi bir durum olmadığı sürece,
oy çokluğuna dayanmak yerine, İKNA ve UZLAŞ-
MA YOLLARININ sonuna dek denenmesi öngör-
ülmüştür.

Demokrasi İçin Gençlik Platformu düşünce-
sinin bir yıla yakın bir geçmişi var. Bu süre içeri-
sinde her örgütlenmede olduğu gibi en uzun za-
man yukarıda anlatmaya çalıştığım düşünsel alt-
yapının oluşturulması ve bunların bir sonucu olan
program ve tüzüğün hazırlanmasına ayrıldı. Şu
anda örgütlenme çabalarını sürdürmekte olan Dİ-
GEP'in ilk konsey toplantısı ise 7 Mart'ta gerçek-
leştirildi. Bu arada gerçekleştirilen etkinliklerin ba-
zılarından kısaca bahsetmek istiyorum.

Uzun tartışmalar sonucu bir ÜNİVERSİTE-
LERDE ÖĞRENCİ KATILIMI TASARISI oluştur-
duk. Bu modeli oluştururken belli kurullarda öğ-
renci temsilcilerinin bulunmasıyla yetinmedik. Öğ-
rencilerin sorunlarını demokratik yollardan tartışa-
bilecekleri, proje üretebilecekleri, seçim zamanları
dışında da 'var olabilecekleri', kalıcı kurumları ve
ortamları da öngördük. Temsilcilik sisteminin kötü-
ye kullanılmasını engelleyecek mekanizmalar üret-
meye çalıştık. Sosyal, kültürel ve sportif etkinlikle-
rin verimli bir biçimde yapılmasını bir hak olarak
gördük ve bunu sağlayacak birimleri modele kat-
tık. Kısacası katılımın sürekli yaşanacağı ve alter-
natif örgütlenmelerin dışlanmadığı bir model oluş-
turduk ve bunu çeşitli kurum, grup ve bireylere ta-
nıtmaya çalıştık. Bu yöndeki çalışmalarımızı daha
da yoğunlaştıracamız.

Gençlik içerisinde ortak kaygıları taşıyan
bir çok grup olmasına rağmen birbirlerinden yete-
rince haberleri yok. Bu anlamda İLETİŞİM büyük
bir sorun ve biz bunu dert edinmeye ve öncelikli
bir sorun olarak ele almaya karar verdik. İletişim
çalışma grubumuz İstanbul'daki üniversitelerdeki
farklı oluşumların dökümünü çıkartıyor ve bağlantı
kurmaya çalışıyor. Öte yandan İstanbul, Ankara
ve İzmir'den katılım sağladığımız, üniversitelerdeki
çeşitli öğrenci dergilerini biraraya getiren bir to-
planti düzenledik. Bu dergiler bundan sonra bağ-
lantı ve yardımlaşma içerisinde bulunacaklar. Bu
arada DİGEP'in de çıkmak üzere olan SÖZ isimli
bir gazetesi var.

Amacı ne olursa olsun ve kimden gelirse
gelsin şiddet, aileden işyerine her yerde ve bu a-
rada okullarda düşünce ve hareket özgürlüğümü-
z yok eden, demokrasinin gelişmesini engelle-
yen büyük bir sorun. Biz şiddete karşı toptan bir
tavır almaya karar verdik ve kaleme aldığımız bir
bildiriyle bunu somutlaştırdık. Bazı arkadaşlarımız
şiddeti bilimsel ve daha derinine sorgulayacak bir
çalışma içerisine girmek istiyorlar.

Etkinliklere bir örnek de Boğaziçi Üniversi-
tesi DİGEP biriminden verilebilir. Arkadaşlarımız

yakında üniversite kütüphanesinin düzeyinin yükseltilmesi, yeni kitap alınması ve bu arada kütüphanenin gece 24'e kadar açık kalması için bir kampanya başlatacaklar. Şu anda eksiklerin dökümü çıkarılıyor. Bu etkinlik aynı zamanda, öğrencilerin okulun işleyişine aktif katılımına ve okullarını sahiplenmelerine küçük ama iyi bir örnek oluşturacak. Çünkü kütüphanenin geç saatlere dek açık kalabilmesi için yurttaki öğrencilerin görev alması düşünülüyor.

Şu an için DİGEP yalnızca üniversite gençliğine ulaşabilmiş durumda. Ancak aramızda orta-öğretim öğrenci kesiminden ve çalışan gençlikten katılanlar olmaması için hiçbir neden yok. Aslında kendini genç hissederek, gençliğin sorunlarına duyarlı, amaç ve yöntemlerimize katılan herkese açığız. Ortak duyarlılıkların ve elele vermiş çabaların daha özgür ve hoşgörülü yarınlara yol açmasını diliyoruz.

İrtibat için dayanışma içerisinde olduğumuz T.G.H.V. (Türk Gençliği'ne Hizmet Vakfı)'nın adresini kullanabilirsiniz:

T.G.H.V. Darphane Emirhan Cad. Bayındır Sk. 1 Uygur Apt. D.5 80700 Beşiktaş-İST.

Tel: 274 17 00 - 274 64 59

Sürekli Toplantılarımız: Her Cumartesi

Saat: 15.00-19.00

beciya

DİĞEP ÜNİVERSİTELERDE ÖĞRENCİ KATILIMI TASARISI

Öğrenciler üniversite yönetimine nasıl katılabilirler sorusuna yanıt vermeye çalışırken yola çıkış noktamız, üniversite reformunun, toplumun yaşama geçirmek zorunda olduğu DEMOKRATİKLEŞME ve KATILIMI ARTIRMA ANA PROJESİNİN bir parçası olduğu temel görüşü oldu. Toplumun her kesiminde olduğu gibi üniversitelerde de demokratik işleyiş ve katılım bireylerin samimi iradeleri, arzuları ve belirli birtakım deneyimlerden ve bir öğrenim SÜRECİNDEN geçmeleriyle ulaşılabilecek bir HEDEFTİR. Kısacası kafaların değişmesi ve birtakım alışkanlıkların, pratik kuralların ve yöntemlerin oluşması, "öğrenilmesi" gerekecektir. Toplumun tüm diğer kesimleri gibi üniversiteyle ilgili tüm bireyler ve öğrenciler de böyle bir süreçten geçecektir. Bu süreç içerisinde yasalara düşenin, varolan demokratikleşme arzularını en güçlü bir biçimde teşvik edecek, demokratik işleyişin bireylerce mümkün olduğunca kolay benimsenmesini ve en etkin bir biçimde gerçekleşmesini sağlayacak kurumları oluşturmak olduğunu düşündük.

Yukarıdaki düşünceler ışığında, öğrencilerin akademik yaşama kurumsal bir biçimde etkin katılımı için öngördüğümüz birimler / yapılar aşağıda sunulmuştur. Doğaldır ki burada önemli olan kurumların isimleri, biçimleri, üye sayıları vb. değil amaçları ve temel nitelikleridir. Dolayısıyla, metnimizi, bizim modelimiz gibi DEMOKRATİKLİK ve YÖNETSEL VE AKADEMİK ÖZERKLİK ilkelerini amaçlamış değişik üniversite modellerine entegre olabilecek esneklikte oluşturmaya çalıştık.

Modelimizi oluştururken belli kurullarda öğrenci temsilcilerinin bulunmasıyla yetinmedik. Öğrencilerin sorunlarını demokratik yollardan tartışabilecekleri, çözüm önerileri üretecekleri, demokrasiyi yaşayarak öğrenebilecekleri ve bir DEMOKRASİ KÜLTÜRÜ yaratabilecekleri KURUMLARI ve ortamları oluşturmaya çalıştık. Ayrıca, sistemin tıkandığı zamanlarda kendini yeniden üretebilmesini sağlayacak, temsilcilik sorumluluğunun kötüye kullanılmasını önleyecek bazı mekanizmalar oluşturmaya gayret ettik. Biz öğrenciler için çok önemli sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerin etkin ve verimli bir biçimde yapılabileceği birimleri de modele kattık.

Modeli oluştururken en büyük yardımcımız birer üniversite öğrencisi olarak kendi yaşam deneyimlerimiz ve geçmiş ve güncel bazı uygulamalar oldu. Farklı üniversitelerde, farklı yörelerde, örneğin Anadolu'nun yeni kurulan üniversitelerinde farklı şartlar, farklı gereksinimler olabilir. Bu yüzden tüm üniversitelere aynı sistem dayatılmamalı ve ÇEŞİTLİLİK öngörülmelidir. Ancak yukarıda belirttiğimiz bazı temel ilkelerin saklı kalması gerektiğine inanıyoruz.

Aşağıda sıralamaya çalıştığımız kurumlar tüm bu düşünceler göz önüne alınarak okunursa sanırsınız çok daha iyi anlaşılabilir.

1. FAKÜLTE ÖĞRENCİ KONSEYLERİ:

- Bir fakülteye bağlı bölümlerdeki öğrencilerin tüm akademik, mali, fiziki ve sosyal sorunlarını araştırmak, çözüm önermek ve bu önerilerin fakültenin yönetimi ile ilgili kurullardaki temsilcileri aracılığıyla bu kurullara ulaştırmak yoluyla işlev görür.

- Konseyler, fakülteler düzeyinde kurulan özerk yapılardır. Fakülteye o dönem kayıtlı her öğrenci konseyin doğal üyesidir.

- Fakülte Konseyi'nin yukarıda belirtilen görevlerini Konsey Yürütme Kurulu icra eder. Konsey Yürütme Kurulu, her bölüm için seçilmiş birer (veya daha fazla) bölüm temsilcisi ve onlarla eşit sayıda seçilmiş üyeden oluşur. (Fakültenin büyüklüğüne ve yapısına göre fakülteler üye sayılarında oynamaya gidebilirler)

- Asistanların, Fakülte Konseyi Yürütme Kurulu'nda bölüm temsilcilerinin yarısı oranında gözlemci bulundurmaları yararlı olacaktır. Asistanların temsilcileri, kendi aralarında yapılacak seçimle belirlenirler. Asistanlar öğrencilikten öğretim üyeliğinden geçiş döneminde olan üniversite çalışanları olarak öğrenciler ve öğretim üyeleri arasındaki diyalogu artırıcı önemli bir köprü görevi görebilirler.

- Konsey Yürütme Kurulu seçimleri için belli bir katılım oranı aranmaz. Ancak Konsey, seçimleri en az bir ay öncesinden yeterli oranda duyurmak, aday olanların kendilerini tanıtılabilmelerine olanak sağlamak için tüm adaylara açık toplantılar düzenlemekle yükümlüdür.

- Konsey seçimleri her yıl yenilenir.

- Üniversite, Fakülte Konseyi'nin çalışmalarını verimli biçimde sürdürebileceği ve her öğrencinin bileceği bir mekan sağlamakla yükümlüdür.

- Fakülte Öğrenci Konseyi Yürütme Kurulu üyeleri Öğrenci Parlamentosu'nun doğal üyeleridir.

- Yürütme Kurulu ile öğrenciler arasındaki iletişimin etkinleşmesi için her sınıftan dönem başına sınıf temsilcilerinin seçilmesi ve Yürütme Kurulu'nun bunlarla sürekli bir görüş alışverişi içinde olması yararlı olacaktır.

2. ÖĞRENCİ DEKANLIĞI

(veya SEKRETERYASI):

- Tüm öğrenciler tarafından üretilen ya da öğrencilere sunulan kültür, sanat, spor, eğlence, dinlenme, düşünsel/yazınsal üretimler, yayınlar (süreli-süresiz) vb. konularda kulüpler ve çalışma grupları kurulmasına yardımcı olur, altyapı hazırlıkları içine girer, planlama yapar ve uygular.

- Öğrencilerin yararlandığı eğlence, dinlenme, beslenme (yemekhane), barınma (yurt), kütüphane vb. hizmetlerin verimli ve düzenli verilmesini denetler, denetleme kurulları oluşturur, kullanımı açısından aksaklıklar varsa öğrencileri eğitici etkinlikler düzenler.

- Öğrenci Dekanlığı, Öğrenci Parlamentosu'nun sekreteryası olarak çalışır. Parlamento'nun aldığı kararları uygular.

- Öğrenci Dekanlığı'nda, Fakülte Öğrenci Konseyleri Yürütme Kurulları'ndan üçer temsilci, kulüplerden birer temsilci ve %30 oranında öğretim üyesi bulunur. Öğretim üyelerinin kararlarda oy hakkı yoktur. Dekan (veya Başkan), öğretim üyeleri arasından seçilir ve idare ile ilişkileri yürütür.

- Üniversitelerdeki kulüpler tüzel kişilik olarak Öğrenci Dekanlığı'na bağlıdırlar. Dış ilişkilerini Dekanlık aracılığıyla yürütürler.

- Öğrenci Dekanlığı'nın görevlerini yapabilmesi için gerekli fiziki (personel vb.) olanaklar üniversite tarafından sağlanır.

3. ÖĞRENCİ PARLAMENTOSU:

- Üniversitedeki öğrencilerin tümünü ilgilendiren, mali, akademik, fiziki ve sosyal sorunlara ilişkin görüş oluşturur, çözüm önerileri üretir; üniversite kurullarındaki temsilcileri aracılığıyla üniversitenin idari/akademik işleyişine katılır.

- Öğrenci Dekanlığı'nın faaliyetleri için gereksinim duyduğu kaynakları bir bütçe halinde düzenler, uygulanmasını denetler. Doğal olarak söz konusu harcamalar aynı zamanda üniversitedeki diğer harcamaların tabi olduğu yasal denetim mekanizmalarına tabi olmaya devam edecektir.

- Bölüm temsilcileri, Fakülte Öğrenci Konseyi Yürütme Kurulu üyeleri ve kulüp temsilcileri Öğrenci Parlamentosu'nun doğal üyeleridirler. Toplam doğal üye sayısının 2/3'ü kadar üye ise üniversite ve/veya fakülte düzeyinde gerçekleştirilecek genel seçimlerle belirlenir.

- Öğrenci Parlamentosu, Senato ve Üniversite Yönetim Kurulu'na birer üye yollar, diğer üniversite kurullarında da belli sayıda temsilci bulundurur (örneğin Üniversite Karma Kurulu).

- Kayıt sırasında alınan harç, kayıt parası, bağış, resim vb. gelirlerin %1'i, Öğrenci Dekanlığı'nın gereksinimlerini karşılamak üzere Parlamento'nun tasarrufuna tahsis edilir. Ayrıca Öğrenci Fon Saymanlığı'nın tüm gelirleri de aynı amaçla Öğrenci Parlamentosu'na ayrılır.

- Öğrenci Parlamentosu, şenlikler, partiler, kermesler, öğrenciler için bağışlar ve çeşitli etkinliklerle kendine mali kaynak yaratabilir ve Öğrenci Dekanlığı aracılığıyla öğrencilere yönelik etkinliklerde kullanır.

* Yukarıdaki modelde adı geçen ve seçimle işbaşına gelen tüm temsilciler/kurul üyeleri, kendilerini seçmiş olan birimin 1/2'sinin önerisi ve 2/3'ünün kararıyla geri çağrılabilirler.

*Üniversitelerde, Öğrenci Katılım Modeli, seçimler öncesi ve dışındaki zamanlarda, değişik görüşlerdeki öğrencilerin bu modeli öngördüğü yapılar (Fakülte Öğrenci Konseyi ve Öğrenci Parlamentosu) içinde veya dışında biraraya gelebilmelerini ve siyasa üretmenlerini sağlamalıdır. Çünkü, arzulanan zengin düşünce üretimi ve demokrasi kültürünün gelişmesi, ancak bu şekilde gerçekleşebilir.

Bu tip bir katılımı sağlayabilmek doğrultusunda, üniversitelerde birden fazla öğrenci derneği kurulabilmelidir. Bu dernekler tasarıda önerilen yapılar için yapılan temsilci seçimlerine kendi adayları ile katılabilirler. Ancak Dernekler Yasası hükümlerine tabi olarak bir öğrenci derneği kurmanın ve sürekliliğini sağlamanın zorluklarını göz önünde tutarak ve bu tip derneklerin denetimin üniversite dışı organlar tarafından yapılmasının üniversitenin özerkliğine zarar verebileceğini dikkate alarak seçimlere **sadece** dernek tipi örgütlenmelerin katılmasına izin vermek sanıyoruz sakinca olur.

Tüm bu noktalar dikkate alındığında Öğrenci Parlamentosu ve Fakülte Öğrenci Konseyleri'ne bağlı olarak etkenlik gösterecek, bu yapıların olanaklarından yararlanabilecek ve seçimlere kendi adaylarıyla katılabilecek öğrenci gruplarının, demokratik bir üniversite modeli içerisinde bir statüye kavuşturulması gereklidir. Konsey ya da Öğrenci Parlamentosu bu grupları elindeki fiziki ve maddi olanaklardan yararlandırmalıdır. Konsey ya da Parlamento içinde örgütlenmekle birlikte gruplar kendi isimleriyle hareket eden bağımsız yapılarıdır. Seçim dönemlerinde ise gruplarının ismiyle tanıtım yapabilir, tek tek aday göstererek ya da listeyle seçime girebilirler. Böylece, hem şu ana kadar var olan ve çoğulcu bir öğrenci katılımı için gerekli ortamı yaratmakta yetersiz kalan tek öğrenci derneği yapısı aşılmış hem de var olan ve genelde belli bir görüşten öğrencilerin oluşturduğu bu derneklerin dışlanması önlenmiş olur.

* Yılda bir kez Türkiye genelinde üniversitelerarası bir şura toplanır. Bu şuranın düzenlenmesini her yıl başka bir üniversitenin Öğrenci Parlamentosu üstlenir.

**GIRTLAK
KONUŞMA CİHAZI**

İŞİTME CİHAZLARI

İŞİTME CİHAZLARI

HERGÜN TİCARET

Mustafa Haluk TATARAGASI

İzmir Cad. Menekşe (1) Sok. No: 5/1 Kızılay

Tel: 425 78 68 - 425 00 67 Fax: 425 86 10

NOT 1 : İşçinin kendisine veya çocuğuna ücretsiz verilmektedir.

NOT 2 : Memur, emekli ve bakmakla yükümlülere 1992 yılı içinde devlet seyyanen 1.500.000 TL. sı yardım yapmakta. Servox konuşma cihazını bedava vermektedir.

TEKNOLOJİ ÜZERİNE NOTLAR veya "KENDİNİ ARAYAN LUDDİT"

Recep KAPAR
Anadolu Üniversitesi
Çalışma Ekonomisi Endüstri
İlişkileri Bölümü Öğrencisi

Kapitalizm, sanayileşme sürecinin başında, ürettiği ve kullandığı teknolojiye tepki oluşturan bir insanı karşısında buldu: "Luddit"

"Luddit", makinaya saldıran, ona düşman anlamına geliyor ve bu saldırının temelinde, makinelerin, işçinin yararına kullanılmadığı düşüncesi yatıyordu. Artık makinalara saldıran "Luddit" ortalıkta pek görünmüyor. Kapitalizm yarattığı bu insanı ortadan kaldırmaya yöneldi. Kullandığı teknoloji aracılığıyla insana, nesne olma yolunu açtı.

Teknolojinin "kutsandığı" bir dönemde, teknoloji kullanımından etkilenen birey olarak, anlama ve tartışma çabası, eksikte olsa bu noktaların doğmasını sağladı.

I

Teknoloji, soyut bir kavram olarak değerlendirildiğinde tarafsız bir nitelikte algılanabilir. Fakat teknolojinin üretimi ve kullanımı süreci tarafsız değildir. Teknolojinin **ne için üretildiği ve nasıl kullanıldığı** onun tarafılığına oluşturur.

Kapitalizmin gelişmesi, kapitalist teknolojinin üretimini ve kullanımını doğurdu. Teknolojinin kapitalist niteliği, ekonomik ilişkilerde, sınıflarda, emeğin niteliğinde, ideolojilerde, iletişim yapısında, yaşamın tüm alanında oluşan değişimleri etkiledi ve etkilemeyi sürdürüyor. Etkilemenin "rengini" teknolojiyi üretebilen ve kullanabilen sermaye belirliyor.

Günümüz teknolojisini bu yönüyle değerlendiresek, **sermayenin üretkenliğini arttırmaya, arttırılan bu üretkenliğin paylaşımının sınırlandırılmasına ve ideolojik hegemonya oluşturmaya** yönelik üretim ve kullanım karşımıza çıkar.

Sosyalizmin farklı bir yapılanma temelinde yıllarca kapitalist teknoloji üretme ve kullanma çabasının sonucunu veya teknoloji üretmeyen, sınırlı kullanan kapitalist ülkelerin açmazlarını, bir yönüyle de teknolojinin bu niteliğinde aramak olanaklıdır.

Teknolojinin tarafılığına emek sürecinde somutlayabiliriz. Kapitalist teknoloji, sermayenin emeğe olan bağımlılığını azaltırken diğer yandan da üretkenliği arttırdı. Bununla da yetinilmedi. Kapitalizm, emeğin bütününe makina tarafından ikame edilmesine yöneldi.

Benzer bir süreç de doğada yaşanıyor. Sermaye, üretkenliğini arttırmak amacıyla doğadan "daha fazla" yararlanma yolunu seçti. Teknolojinin sağladığı olanaklarla doğayı "tahrip etme" noktasından geçerek "yok etme" noktasına ulaştı. Kapitalizm, ürettiği ve kullandığı teknoloji yardımıyla isteği yönünde "nimetler" sağlamakta.

II.

Kapitalist teknolojiyi, üreten ve kullanan / üretemeyen ve sınırlı kullanan (batılı / batılı olmayan) ülkeler yapısal ve işlevsel farklılıklar içeriyor. Sistem, yenilenmesini, ideolojik rasyonelitesini teknoloji üretimi ve kullanımına dayanarak gerçekleştiriyor. Batılı olmayan ülkeler, bu yenilenmeyi ve rasyoneliteyi sağlayamıyorlar

Batılı ülkelerin ürettikleri teknolojiyi, mal ve hizmet üretiminde aynı zamanda "pazarlamada" kullanma biçimleri, bu ülkeler ile batılı olmayan ülkeler arasında nicelik ve nitelik anlamında "uçurum" oluşmasına katkıda bulunuyor. Batılı olmayan ülkelerin çabalarına rağmen "uçurum" artan bir ivme ile büyümekte.

Ülkeler arasında oluşan bu "uçurumu" ve artma eğilimini, teknolojinin üretimi ve üretilmemesi yönüyle anlamaya çalışırsak şu farklılıkları görebiliriz.

Kapitalist teknolojinin üretimi, belirli siyasal, kültürel, ekonomik gibi toplumsal koşulların oluşmasıyla gerçekleşmekte. Toplamların gelişimleri "evrensel yasalar" doğrultusunda oluşmuyor. Ülkelerin yapıları, bu yapıların değişimleri farklılıklar taşıyor, Teknolojiyi üretemeyen ülkeler, kapitalist teknoloji üretimi için gerekli toplumsal koşullar yönünde gelişim süreci göstermiyorlar.

Teknolojinin üretim süreci, bilimin soyut bulgularının, yaşamda uygulanır, kullanılır hale getirilmesini içeriyor. Teknoloji üretimi bilime (bilgi birikimine) dayanıyor. Bir yandan da "etkin" bir bilgi birikimi için teknoloji olanaklar sağlıyor. Batılı ülkelerde kapitalist gelişme süreci ile birlikte oluşan, kapitalist kurumlar etrafında şekillenen, teknoloji üretimi ile karşılıklı ilişki içinde bulunan bilim anlayışının, batılı olmayan ülkelerde yerleşmemesi teknoloji üretimini olanaksız kılıyor.

Diğer yandan bilim ve teknolojinin üretilmesi ve geliştirilmesi için kaynak kullanımı gerekmektedir. Batılı ülkelerin sanayileşme sürecinin başlarında uyguladıkları sömürge politikası ile bu kaynak sorununu aştıklarını, günümüzde ise uluslararası işbölümü ve tüketime dayalı teknoloji satımı aracılığıyla kaynak yaratabildiklerini görmekteyiz. Batılı olmayan ülkeler kaynak yaratabilmekten uzaktalar. Teknoloji satın alınmasına ve kullanma eğitimine ayırdıkları kaynaklar, teknoloji üretme çabalarına ayrılan kaynakların artmasına engel oluşturuyor.

III.

Batılı ülkeler, teknoloji üretimi için gerekli toplumsal koşullara, bilgi ve teknoloji birikimine, hepsinden önemlisi ekonomik kaynaklara sahip olma avantajını kullanabilmekteler.

Ülkeler arasında teknoloji üretme çerçevesinde oluşan ve hızla artan farkın ortadan kaldırılabilceği savunulmaktadır. Ülkelerin teknoloji üretimi için bilgi ve teknoloji satın alınmasına kaynak bul-

maları, teknoloji politikaları oluşturma gerekliliği belirtilmekte, "gelişmemiş" ülkelere, G.Kore gibi "yeni gelişen" olarak adlandırılan ülkeler model olarak gösterilmektedir. **Fakat "yeni gelişen" ülkelerin belirli sektörlerinde görülen yeni ve yüksek teknoloji kullanımı ve üretimi, uluslararası işbölümünün uzantısıdır. Bu ülkelerde teknolojinin üretimi değil sınırlı üretiminden söz edilebilir.**

Teknolojiyi sınırlı üretme "özgürlüğüne" sahip ülkelerde yaşayan insanların teknolojinin "nimetlerinden" ne kadar yararlanabildikleri ayrı bir tartışma konusu oluşturacak karmaşıklığıdır.

IV.

Ülkemizde teknolojinin kullanımı sınırlı olmaktadır. Sınır, teknoloji satın alınmasına ayırabildiğimiz kaynaklar ve teknolojiyi üreten ülkelerin verdikleri "izin" belirlemektedir.

Sınırlı kullanım kendini yaşamımızda iki yönüyle duyumsatıyor. Bunlardan biri gündelik yaşamaya yönelik tüketilerek, "gereksinimlerin" giderilmesi diğeri ise mal ve hizmet üretiminde batılı ülkelerle rekabet oluşturmayaacak biçimde kullanımıdır.

Sınırlı kullanımın görece bir tatmin sağladığı söylenebilir. Çünkü teknolojinin bu kullanımı gündelik yaşamımızda etkisini yoğun bir şekilde göstermektedir. Demirci dükkanlarında körük ve örsün yanında duran elektronik yazarkasalara, yüzlerce fonksiyonlu hesapmakinalarına alışabiliyoruz. Çalışma saatlerimizi olanaklar ölçüsünde televizyon izlencelerine göre ayarlamaya çalışıyoruz. Bir yandan da "Avrupalının, Amerikalının evinde ne varsa aynısı bizde de var" anlayışıyla komplekslerimizi törpüleme "şansı" buluyoruz.

Oluşan bu görece tatmin kullanılan teknolojinin yenilenmesi ile ortadan kalkar. Bundan sonra amaç, yenilenen teknolojinin yeniden satın alınması ve tüketimidir.

Teknoloji yalnız günlük yaşamda tüketilen bir olgu değil. Mal ve hizmet üretiminde kullanımı da sözkonusu. Sınırlı kullanım burada tüm çarpıcılığı ile karşımıza çıkıyor.

Kapitalizmin gelişmesiyle belirginleşen uluslararası işbölümü ülkemizde üretim alanında teknoloji satın alınmasını ve kullanımını sınırlandırıyor.

Teknolojiyi üretebilen ülkeler çıkarlarına göre sınır oluşturuyorlar.

Üretim alanında teknoloji kullanımı ile oluşacak olumsuz sonuçları, bu teknolojinin kullanıldığı üretim alanlarını Türkiye gibi ülkelere kaydırarak ortadan kaldırmaya çalışan batılı ülkeler için sınırlı kullanım sisteminin sürekliliği için önem taşıyor.

Üretime dönük teknoloji satın alınması, işsizlik, çevre kirliliği, sosyal bunalım gibi sonuçları da peşinden getiriyor.

Üretmeden tüketenlerdeniz ve bunun bedelini tüm ağırlığıyla ödediğimizden kuşくumuz olmasın.

V.

Batılı ülkeler ile batılı olmayan ülkeler teknoloji kullanımının ve üretiminin doğurduğu sonuçlar farklılık içermekte. Batılı ülkelerin ürettikleri teknolojiyi sistemin bir geliştiricisi olarak kullanabilmele-ri aynı kullanımın batılı olmayan ülkelerde olacağı düşüncesini doğuruyor. Bu düşünce gerçeklikten uzaktır. Teknolojinin sınırlı kullanımının, batılı olmayan toplumlarda deformasyonu arttırdığını söylemek olanaklıdır.

Teknolojinin "varolan sorunları çözerken, yeni sorunlar oluştursa bile oluşan bu yeni sorunlar yine teknolojinin gelişimi ile çözülür" rasyoneli-tesi, teknolojiyi, sınırlı kullanan ülkeler için geçerli-lik taşımıyor.

Bu düşüncenin geçerlilik taşımasını bir çok noktada somutlayabiliriz. "Teknolojik gelişme işsizlik doğurmaz" veya "teknolojinin ortaya çıkardığı doğa tahribatı teknolojiyle önlenabilir" benzeri mitler, üretmeyen ve sınırlı kullanan bir toplum olarak bizi ne kadar bağlar?

Batılı ülkelerde teknoloji üretimi ve kullanımına dayanarak oluşan yeni istihdam alanları ve meslekler işsizlik baskısını azaltabilir ama üretmeyen bir ülkede aynı sonuçtan bahsedebilir miyiz? Veya, Türkiye gibi ülkelerde teknoloji satınalmı yoluyla doğa tahribatı artarken diğer yandan da bu tahribatı azaltacak yeni teknolojilerin satınalmı gerekliliği beliriyor. Sonuç, doğa hızla tahrip edilir-ken diğer yandan artan ekonomik maliyetler.

Teknolojiyi üreten ülkelerin, oluşan deformasyonu üretmeyen ülkelere "pazarlarken" teknolojinin "nimetlerinden" ne kadar söz edebiliriz?

VI.

Dünyada çok renklilik hakim. Benzer toplumları sınıflandırmaya yönelsek de bütünü kapsa-

yamıyoruz. Her toplumun tarihi, yapısı, ilişkileri farklı biçimler ve değişim süreci içermekte. Teknolojiyi, üretmeyen ve sınırlı kullanan toplumlar ile üreten ve kullanan toplumlar arasında bulunan farklılıkları gözardı edemeyiz. Aynı şekilde, teknoloji üretmeyen toplumların da kendi aralarında çeşitlilik gösterdikleri de bir gerçektir.

Ne yazıkki, toplumsal değişimin "evrensel yasaları" ve tek biçimi yok. Teknoloji üretmeyen toplumların, teknoloji üreten toplum olma yolunda evrimleştiklerin veya evrimleşeceklerini söylemek varolanı yok saymayı gerektiriyor. Türkiye'nin teknoloji üretimi sürecini yakalamaya "şansı" ve "fırsatı" olduğuna veya olabileceğine yönelik çözümlemeler, teknolojinin topluma ve bireylere sağladığı "nimetleri" kutsamak bir anlam ifade etmiyor. Bu çözümlemelerin temelinde, teknolojinin taraflılığını ve nasıl üretildiğini görmezlikten gelme yatıyor.

Ülkemizde teknoloji tartışılıyor, batılı ülkelerin teknoloji ile birlikte değişimleri ve değişimin sonuçları yazıların konusunu oluşturuyor. Sanayi sonrası ütopyalar popülerlik kazanıyor. Ama batılı olmayan ülkelerin yeni olmayan ve satınalmaya dayalı teknoloji ile birlikte değişimleri ve sonuçları batılı ülkelerinki ile birebir örtüşmüyor.

Batılı ülkelerde teknolojinin eriştiği "çarpıcı" nokta ve sağladığı "nimetler" sanayi sonrası ütopyaları canlandırıyor, şekillendiriyor. Bu ütopyalar, batılı ülkelerin etrafında oluşturuluyor. Batılı olmayan ülkeler ütopyaların dışında kalıyor veya tali bir unsur olarak görülüyor.

Teknoloji üretmeyen ve sınırlı kullanan bir ülkenin insanları olarak yüzyıllık, biricik "sanayileşme ütopyamız" muasır medeniyet o kadar uzağımızda ki. Sanayi sonrası ütopyalardan önce "sanayi ütopyalarına" gereksinimiz var diyesim geliyor.

Bu noktada "rasyonel davranım" önemlidir. Bundan daha önemlisi nasıl bir rasyonelite sorusuna verilecek yanittir.

TÜRKİYE'DE İLK DEFA ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ALANINDA ULUSLARARASI SEVİYEDE BİR KONGRE TOPLANIYOR.

Her yıl ulusal düzeyde kongre düzenleyen Türk Endüstri İlişkileri Derneği bu yıl ilk defa uluslararası seviyede bir endüstri ilişkileri kongresi toplamaktadır. 12-13 Kasım 1992 tarihinde İstanbul Dedeman otelinde toplanacak olan kongrenin konusunu "**Değişen Dünyada Endüstri İlişkilerinde Yeni Boyutlar**" oluşturmaktadır.

Dernek Başkanı Prof. Dr. Nusret Ekin'e göre bu ilk uluslararası toplantı "bir yandan Orta Asya Türki cumhuriyetlerinin çalışma hayatını, diğer yandan ise, uluslararası deneyler ışığında Türk sistemini, nihayet, AT tek Pazarı İle Avrupa'da endüstri ilişkileri alanında ortaya çıkan yeni gelişmeleri ele almak bakımından ilginçtir. Ayrıca Avrupa işçi ve işveren konfederasyonları temsilcileri gene ülkemizde ilk defa Avrupa'da ortaya çıkan yeni perspektifleri tartışacaklardır".

Kongrenin ilk günü sabah oturumunda Türk endüstri ilişkilerinin sosyal tarafları olarak konfederasyon başkanları Refik Baydur ve Şevket Yılmaz yanında, Çalışma Bakanı Mehmet Moğultay birer açılış konuşması yapacaklardır. Gene sabah oturumunda Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş'ın başkanlığında Azerbaycan DPT müsteşarı Prof. Dr. Korkmaz Cihangiroğlu ile, Taşkent Üniversitesi İktisat Fakültesi dekanı Prof. Dr. Seyfettin Muhittinoğlu kendi ülkelerinin çalışma hayatı sorunlarını anlatacak, Prof.Dr. Turan Yazgan bu tebliğleri yorumlayacaktır.

Türkiye'ye ayrılan öğleden sonraki oturumun başkanlığını Çalışma eski bakanlarından Prof.Dr. Cahit Talas yapacak, bu oturumda Prof.Dr. Toker Dereli "**Uluslararası Deneyler Işığında Türk Endüstri İlişkileri**" konusunda bir tebliğ sunacak ve bu tebliği Brisa Yönetim Kurulu Üyesi Kunio Sasamoto, ABD çalışma Ateşesi Nicholas Stigliani, Pirelli Genel Müdürü Dr. Giuseppe Cianani, Uluslararası Tekstil İşçileri federasyonundan Neil Kearney ile, ATK komisyonundan Michael Ryan yorumlayacaklardır. Bu oturumu Prof.Dr. Sabahaddin Zaim başkanlığında işveren sendikalarından Metin Tiryakioğlu, Salim Uslu ve Çalışma Bakanlığından Çalışma Genel Müdür vekili İsmail Bayar yorumlayacaklardır.

2. Gün sabah oturumu tebliği ise Prof.Dr. Rüçhan Işık başkanlığında "**Değişen Dünyada Endüstri İlişkileri**" konusunda Leuven Üniversitesi Çalışma İlişkileri Enstitüsü Direktörü Prof. Dr. Roger Blanpain tarafından sunulacaktır. Bunu takiben Prof. Dr.Metin Kutal'ın başkanlığında AT komisyonu temsilcisi "Tek Pazarda Endüstri İlişkileri Sorunları" konusunda bir tebliğ verecektir. Öğleden sonraki oturumda ise Dernek Başkanı Prof.Dr.Nusret Ekin'in başkanlığında Avrupa İşveren Sendikaları Konfederasyonu (UNICE) ile Avrupa İşçi Sendikaları (E-TUC) temsilcisi "**Avrupa'da Endüstri İlişkilerinde Yeni Perspektifler**" konusunda birer tebliğ sunacaklardır. Kısa bir tartışmayı takiben Türk İşçi ve İşveren Konfederasyonları genel sekreterleri Kubilay Atasayar ile Orhan Balta bu tebliğleri yorumlayacaklardır.

HAMLEYİ RENAULT 21 MANAGER'E BIRAKIN

SİZ, KAZANMANIN AYRICALIĞINI YAŞAYIN...

Renault 21 Manager, kaybetmeyi bilmeyenlerin otomobilidir... Ve Manager kazanmak için gereken tüm özelliklere sahiptir.

Enfraruj uzaktan kumandalı merkezi kilit sistemi daha ilk adımda sonuca ne kadar yakın olduğunuzu gösterir.

Olağanüstü genişlikteki iç mekanında sunduğu konfor, çok yöne hareketli ön koltuklar, sürücü koltuğunda bel ayarı, hareketli koltuk başlıkları, geniş ve kullanışlı

bagaj ve dilerseniz klima size kazanmak için gereken ortamı sağlar.

Hidrolik direksiyon, en zor oyunlarda bile hedefe kolayca ulaşmanızı sağlayacak hareket yeteneğini ve kıvraklığı verir.

1700 cc. hacmindeki motor ihtiyacınız olan güç ve dinamizm demektir.

Son derece düşük yakıt tüketimiyle, bu gücü verimli ve yerinde kullanabilirsiniz.

Darbe emici tamponlar, yükseklik ayarlı otomatik emniyet kemeri, dayanıklı sağlam

gövde güvenle hamle yapmanızı sağlar.

Geniş görüş açısı, otomatik açılan ön ve arka camlar, içeriden ayarlanabilen dikiz aynaları ileriye görmenizi, oyunu farklı bir bakış açısıyla değerlendirmenizi sağlar. Renault 21 Manager 'lar **Renault -Mais Yetkili Satıcıları'**nda sizi bekliyor...

Dilediğiniz zaman gelin, **Manager'ın üstün özelliklerini test edin, kullanarak tanıyın...** Manager'ın oyuna galip başladığını siz de göreceksiniz, vazgeçemeyeceksiniz...

RENAULT 21 Manager

Geniş iç mekan

Otomatik arka cam

Geniş, kullanışlı bagaj

Beşik hareketli yolcu koltuğu

Hafif alaşımli alüminyum jant

Uzaktan kumandalı merkezi kilitleme

Hidrolik direksiyon

EMNİYET KEMERİNİZİ BAĞLAYIN

YAŞAMA BAĞLANIN...

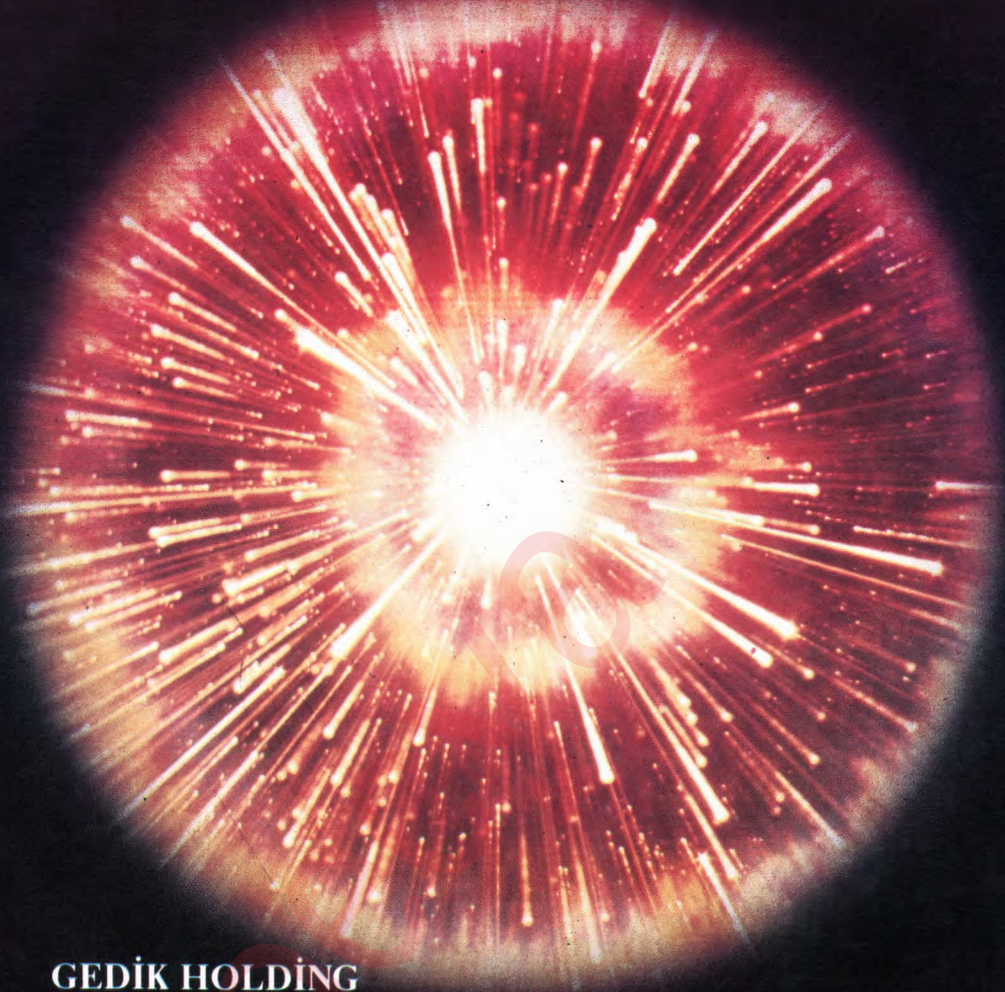

RENAULT
YAŞANACAK
OTOMOBİLLER

YORUM

GEDİK HOLDİNG

29.'uncu yılında bünyesindeki 24 şirketi, 700 çalışanı, 1000'den fazla bayii ile Türk Ekonomi'sine ışık tutmaya devam ediyor.

GEDİK HOLDİNG
GEDİK PAZARLAMA
GEDİK DIŞ TİCARET
GEDİK MENKUL DEĞERLER
BÖHLER
TERMO
SIRMETAL
SAMTAŞ
FRONIUS
SILOKS
GEDİK-HALSAN KIBRIS
GEPAS
ÖZGÜR REKLAMCILIK
HALSAN KİMYA
HALTUR
HALTAŞ
KARTAL KAYNAK
HASSAS DÖKÜM

TEMSİLCİLİKLER
CASTOLIN + EUTECTIC
DRESSEN PUMP
PLYMOVENT
BINZEL KAYNAK TORÇLARI
FURTENBACH GMBH
ÖGUSSA İNO SİLOX

GEDİK HOLDİNG A.Ş.
Yakacık Cad. No: 134 81430 Kartal - İstanbul
Tel: 389 59 90 (10 Hat) Fax: 353 58 53
Teleks: 36570 Geho tr.

Gökyüzünü yerçekimini yenmeye kararlı olanlar fethetti.

İnsanoğlu kendini tanıdığından beri kuşlar gibi uçmayı istedi. Yerçekiminin yasaları durduramadı onu. Gözlem, deney, düşgücü ve en önemlisi kararlılıkla yüzyıllarca denedi göklere yükselebilmeyi. Gökyüzündeki her demir kuş, bu kararlılığın zaferini simgeler.

Bankanız da, sizinle birlikte yükseklerle çıkmaya kararlı olmalı. **Esbank**, kurulduğu günden bu yana geçen 65 yılda, onbinlerce müşteri ve mudisiyle birlikte kararlı bir yükselişi sürdürdü. Bugün, daha yükseklerdeki hedeflerine sizlerle birlikte erişmeye kararlı. Kural İkaros'tan beri aynı: **Gözünü gökyüzüne dikmeyi bilenler kazanır, kazandırır.**

"TEDBİRLİ VE KARARLI"

UZEL

UZEL Makina Sanayii A.Ş. 80 000 m² lik kısmı kapalı olmak üzere toplam 125 000 m² lik alana yayılmış tesislerinde,

2000'den fazla uzman personeli ve 50 yılı aşan deneyimi ile

- Massey-Ferguson Tarım Traktörleri
 - Perkins Dizel Motorları
 - Yaprak ve Helisel Yaylar
- Her cins Jant, Fren ve Denge Çubukları
- Traktör Direksiyon Kutusu

üreterek Türk çiftçisinin, otomotiv sanayiinin ve yedek parça piyasasının ihtiyacını karşılamakta, ihracatı ile de ulusal ekonomimize güç katmaktadır.

UZEL MAKİNA SANAYİİ A.Ş.

Kışla Cad. No: 5 Rami 34147 İstanbul-Türkiye Tel: (1) 567 08 41 Fax: 576 45 95

Mutfağınızda ne nerede?

Mutfağınızda her şey olması gereken yerde mi? Tencereler kolaylıkla ulaşabileceğiniz dolaplarda mı? Mikseriniz her an elinizin altında mı? Yemek hazırlarken ne kadar rahat çalışabiliyorsunuz?.. Demirdöküm Alno her ayrıntıya önem veren, her soruna çözüm getiren bir hazır mutfak sistemidir. Tencereleri tavaları oraya buraya yığmazsınız, özel döner dolapları vardır... Mikserinizi tezgâh köşelerine atmazsınız, storlu dolabı vardır... Raflar

her yüksekliğe ayarlanabilir... Dolap kapakları 105 dereceye kadar açılabilir... Mutfak merdiveni kolaylıkla çıkarılır... Demirdöküm Alno'da her şey "en az yorgunlukla en fazla işin yapılabilmesi" içindir. Demirdöküm Alno hazır mutfakları tüm Demirdöküm Yetkili Satıcıları'nın teşhir salonlarında görün. Almaz teknolojisinin ürünü lüks benzersiz mutfaka çok özeldir... ödeme koşullarıyla yerli ürün fiyatı kadar sahip olabilirsiniz!

Daha ayrıntılı bilgi edinmek için lütfen bu formu doldurarak bize postalayın. Broşürünüzü adresinize gönderelim.

Adınız, Soyadınız: _____

Adresiniz: _____

İlçe: _____ Posta Kodu: _____

İl: _____

Tel: _____

Demirdöküm® **ALNO**

"Hazır Mutfak Sistemi"

Pazarlama-Satış Grubu, Teşhir Salonu: Talat Paşa Cad. Harmancı Sok. Darüşşafaka Tozan İş Hanı No: 3 Levent-İstanbul
Tel: (1) 279 27 20 (7 hat) Faks: (1) 279 27 29 **Yetkili Satıcılarımız - İstanbul:** Bahar Ticaret Mecidiyeköy 275 47 72 - 73 ● Doğal Mimari Göztepe 369 78 55 ● Dumankaya Pendik 379 09 22 - 379 01 80 ● Emsagaz Gayrettepe 273 04 74 - 278 62 51 ● Koçtaş Bostancı 361 03 16 (10 Hat) ● Koçtaş Bakırköy 542 80 52 - 54 - 543 13 78 ● Mido Mimarlık Şişli 248 96 65 - 231 39 45 ● Mido Atrium 560 11 ● Okto Dekor Feneryolu 358 77 75 ● Set Mühendislik Küçükalya 366 88 23 ● Yapım Mühendislik Beşiktaş 259 17 35 (3 Hat) ● Eran İn Erenköy 363 72 18 - 350 03 07 ● Mehmet Çakın Osmanbey 246 72 96 ● Ada Kadıköy 325 70 90 - 91 ● PSB 388 05 29 - 366 94 00 Ankara Erfa Çankaya 440 79 63 - 440 63 37 ● Erk Ulus 309 02 04 (4 Hat) ● Koçtaş Ulus 311 13 53 - 311 10 55 ● Spot Gaziosmanpaşa 437 29 28 İzmir: Koçtaş 63 68 92 (3 Hat) Adana: Koçtaş 13 72 46 - 17 38 58 Antalya: Koçtaş 12 56 21 - 12 23 97 Bursa: Dim Dekora 36 27 92 Kayseri: Akkanlar 11 32 61 - 12 11 06

PHILIPS AIR CLEANER İLE TOZA, HAVA KİRLİLİĞİNE, POLENE SON.

HR 4381

Her nefeste temiz hava.

Evinizde, işyerinizde artık kirli hava solumak yok. Philips Air Cleaner'ı takın prize, odanızın havasını tozdan, kirden, dumandan, kokudan arındırın. Odanızda kirli hava barındırmayın.

HR 4383

Sessiz, portatif, ekonomik.

Philips Air Cleaner sessiz çalışır. Portatiftir. Sürekli "alçak" ayarında çalıştırıldığında, ufak bir ampulün harcayacağı enerjiyle odanızın havasını sürekli temiz tutar.

HR 4385

Her mekâna uygun model.

Philips Air Cleaner HR 4381 yatak odaları ve mutfaklarda, HR 4383 orta büyüklükteki oturma odalarında, HR 4385 daha büyük iç mekânlarda mükemmel hava temizliği sağlar.

Ürünlerimizle ilgili her türlü bilgi için Philips Tüketici Danışma Merkezi'ni Türkiye'nin her yerinden 24 saat ücretsiz arayabilirsiniz. Tel: 980 01 40 36

PHILIPS